

SALA
DE
LECTURĂ

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 23 septembrie 1991 39 (87)

Întrebări fără răspuns

Su fac în curînd doi ani de la intrarea României pe un drum nou, care se vrea al democrației și al economiei de piață, al reintrării în Europa și al reintegrării în marea circulație a valorilor din acest sfîrșit de mileniu. Poate, cazul să tragem o linie, să facem un fel de bilanț al realizărilor noastre din acest interval, de pildă în materie de promovare a culturii române în străinătate, acceptînd, firește, deca că nu prin producția din economie ne vom impune în Europa (cel puțin o bucată de vreme) ci prin cul-

te. Este, într-adevăr, cazul, dar, din păcate, nu putem găsi prea multe lucruri bune de semnalat într-o atare direcție. Dimpotrivă. Politica noastră de afirmare universală prin propagarea culturii naționale e la fel de falimentară pe cît era și în timpul dictaturii comuniste, cu diferența că naționalismul ceaușist urmărea în chip deschis izolarea noastră, în primul rînd spiriuală, pe cînd guvernării de azi preînd — în declarații — că vor ca România să participe activ la viața culturală europeană. Sensul demagogic al acestor declarații e limpede pus în evidență de acțiunile menite să asigure asemenea participare, mai exact de absența lor. Întrebăm și noi, cum au întreat și alții — și tot retoric, pentru că știm că nu ne va răspunde nimeni — cum e posibil ca, după doi ani aproape de la Revoluție, instituțiile noastre de reprezentare și propagandă culturală în străinătate, puține cîte sînt, să nu-și poată trece în cont nici o acțiune mai acătării, nici o realizare artistică de oarece răsunset, nici un pas înainte spre atingerea propriei lor meniri? Tot ce s-a făcut în materie, s-a făcut din inițiativa unor organisme neguvernamentale, asociații de creatori, impatizanți străini ai culturii române sau persoane particulare. Biblioteca română de la Paris, deși are în frunte un om competent și activ, nu are mijloace pentru a depăși starea de precaritate moștenită de la vechiul regim. Biblioteca română de la Roma e același han dinainte, în plus a trecut în custodia Academiei Române numai și numai din orgoliul nejustificat al acesteia din urmă, fără să fi reușit să realizeze ceva pînă la această oră, fiind de departe cea mai neproductivă, venibil de neproductivă instituție culturală de acest tip din cîte există în capitala Italiei. Aici, un exemplu care ar trebui să ne dea de gîndit: instituția similară ungară de la Roma funcționează, cum se zice, 24 de ore din 24 pentru promovarea culturii naționale iar rezultatele, din păcate pentru noi, se văd cu ochiul liber. Biblioteca română de la New York e atît de discretă că nici nu știm dacă mai există sau nu. Unde sînt centrele culturale pe care guvernul a promis, înainte de alegerile de anul trecut, că le va înființa la Moscova, Atena, Bruxelles, Düsseldorf, Madrid, Praga, Viena, America de Sud, etc.? Înțelegem că poate acestea costă, că nu sînt bani pentru întreținerea lor, că una, că alta. Dar de aici pînă la folosirea proastă a brumei de bani care, totuși, de bine le rău există, e cale lungă și numele ei nu poate fi altul decît indiferența și dezinteresul, dacă nu chiar interesul pentru transformarea acestor centre, ca pe vremuri, în case de odihnă pentru mai marii zilei aflați, ocazional, în ocurile respective. În fond, cine răspunde de toate acestea? Refuzăm să redem că vîntul...

În pag. 1, 13, 15, sculpturi de CRISTIAN PENTELESCU

În pag. 4 — 11, grafică de DELAMAR ATANASIU

Ziua toamnei

Este o zi de toamnă în acest oraș cu tunurile stînd la pîndă după primul cerc al soarelui de pe degetul tău

vorbesc despre instinctul meu muzical

acești nori de toamnă au privirile țintă la trupul tău adormit între nouri primăverii pe trupul tău gol

acest cîntec fără sfîrșit și fără început se trezește în trupul tău adormit gol sub florile unei primăveri

au început să înflorească cireșii aceste plante

care au început să cadă la orizont ca frunzele toamnei trupul tău gol pe care l-am adormit cu gîndurile mele

Dan Laurențiu

În pag. 8:

O convorbire cu dr. Ion Vianu

ELENA VĂCĂRESCU — 125

FRIEDRICH DÜRRENMATT

Războiul în iarna tibetană

Director LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct EUGEN URICARU

Secretar general de redacție MIRCEA CROITORU

semn

Oameni sintem

Crede că e normal să se întâmple tot ce (și) se întâmplă. Încă îmi mai aduc aminte zilele de-acum vreo patruzeci de ani, petrecute de familia mea într-o provincie pierdută sau uitată, dar nu destul de pierdută și nu destul de uitată de către securitate, astfel încât mai în fiecare zi să auzeam pe cei mari sușotind despre cunoștința lor „ridicată” poaptea care tocmai trecuse pe ei și, eu cel puțin dormisem somnul acela ușor al copilăriei, cu care (încă un lucru cu care) n-o să mă mai întâlnească niciodată.

Dacă mă mai gândesc la zilele acelea intrate, demult, în saș, e pentru că aud iarăși amenințarea plină de asupritor a capetelor celor „ridicați” în acele nopți. Fostii deținuți politici ar trebui, în concepția democraților de tip nou, să-și revină vechea lor calitate.

M-am gândit mereu ce noroc urias am avut noi, ceilalți, să flămânzim în afara pușcăniilor, beneficiind totuși de un rest de libertate care, lor, celorlalți le fusese — și ei — refuzat. La acei oameni, la cei care au mai scăpat, mă uit cu umilință și neputință căci știu că nimeni, oricât de puternic, nu le va mai putea înapoia vreo-lăță ceea ce, și în locul nostru, li s-a luat.

Îmi aduc aminte climatul de teroare pe care-l instalau, treptat, vizitele securității la un vecin sau la altul, la un cunoscut al celor bătrâni sau la altul.

Și nu pot să înțeleg, acum, de unde ura aceea oarbă a unor oameni, totuși, împotriva altor oameni, ură pe care încă am putut-o citi pe chipul toționarului Nicolăi sau al acelei femei „cu muncă de răspundere”, nevastă altui monstru, Drăghici. De unde acele resurse de ură, Doamne, mă întreb și mă înapămint că sînt om și eu, că sintem cu toții poate — Doamne fereste — asemenea lor și nu știu...

Normal mi se pare că astăzi cei de la putere ar vrea să-și închidă iarăși pe cei care au mai deținut o dată, odată, „socialismul”. Pentru același motiv de atunci: că au spus, încă o dată, jos comunismul. Aceiași oameni vor să-și „ridice” pe aceiași oameni. De pieșă de prost gust se joacă pe-aici, prin viața noastră! Cîtă ură și grosolanție se revărsă din toate părțile asupra tuturor celor care nu vor să cînte în corul neocomunist, cum nu vruseră să o facă nici în cel comunist pur și simplu.

Oameni sintem, spunem noi cînd sintem surprinși în vreau flagrant delict de insuficiență etică. Înțelegînd că insuficiența e o caracteristică a umanului. Dar pînă unde poate ajunge această insuficiență nu ne întrebăm. Sintem, poate, singura ființă care îl conține pe contrariul ei în sine, sintem om dar sint și anti-om. Cînd mă uit la ura din ochii tortionarilor sau posibililor tortionari comunisti o i neo-, aflu că sint și contrariul meu în același timp. Pe în lupta surdă și mută dintre noi nu pot jura cine va ieși învingător. Și asta mă învinge. Și mă plez din nou în fața acestor oameni care, desi trecuți prin infernul pușcăniei comuniste, nu au devenit contrariul lor, nu au devenit anti-oameni.

Nicolae Prelpeanu

P.S. Într-un ziar de mare tiraj, dl. Gh. Tomozoi — se zice — afirmă că „un secretar al Uniunii Scriitorilor” i-ar fi spus că „Unirea nu se amestecă în Coșciul Nicolăe Labis” de la Suceava deoarece Labis a fost un poet prolet-culst. Acel secretar al U.S. nu este sus-semanatul care a fost prezent la concurs din 1970 și pînă anul trecut inclusiv, anul acesta fiind ales pentru că era plecat în altă țară, mai caldă, la niște prieteni.

momos:

Revista presei comuniste

„Că s-ar da premii pentru necinste, pentru perfidie și pentru minciună, A.P. (Adrian Păunescu, n.n.) le-ar căpăta pe toate trei. Cu lauri.”

Nu știu cine este domnul Paul Mișon care semnează aceste rînduri în „România literară” nr. 37, dar sint perfect de acord cu el. Și as spune chiar că dl. Paul Mișon este destul de blind, cu A.P. Fiindcă Adrian Păunescu își continuă munca ticăloasă pe care a început-o cu mulți ani în urmă sub Ceaușescu. Numai că acum și-a schimbat glăpînul. Noul său pin este urmasul lui Ceaușescu, actualul președinte al țării. Cu toate că, conform declarației lui A.P. „domnul Hiescu s-a

supărat pe mine că l-am epărat pe Antonescu și a trebuit să mă delimitiez (s.n.) de domnul Hiescu”. „Delimitarea” în cazul acesta se limitează la a-i ataca pe dușmanii personali (sau considerați așa) ai d-lui președinte: Câmpănu, Coposu, Manolescu. Toți trei sint alături pentru că dorose scotocirea P.C.R. alui și a P.S.M.-ului în ilegalitate, toți trei pentru că rep ezintă o primăjdie reală pentru forțele comuniste instalate la putere cu ajutorul votu lui neștin.

Sub semnătura lui Vlad G. Vlaicu (un pseudonim securist, banuim), domnul Coposu este transformat în informator al securității Comuniste pe baza unor declarații privind numele românilor expa-

triatți pe care dl Coposu îi cunoaște: „Subsemnatul Coposu Corneliu, domiciliat (...) declar următoarele: Cunosc, sint în legătură de prietenie și am întretinut corespondență postală cu următorii români: Oare să nu știe A.P. că una din principalele obligații ale românilor era să-și declare de cele mai multe ori serviciilor de cadre urde lucruri, rudele și prietenii să-și bîntui în străinătate și dacă întretin vreo legătură cu acestia? Sigur că Adrian Păunescu știe, dar ce contează asta, dacă poți denigra numele unui om care pare periculos în ochii actualei puteri.

În rest, revista e plină de semnături glorioase: A.P. în dialog cu Nicu Ceaușescu și deduceri cu Dumitru Popescu (dumnezeu); Constantin Mîlea (fost consilier al lui Ceaușescu, fost șeful secției C.C. pentru presă, fost redactor șef al ziarului „Scînteia”), care continuă să-și depene amintirile despre minunatul om de stat și de partid, fostul dictator: Nicolae Corbu (cu) năvi vechi adjunct al ziarului „Scînteia”), care îl atacă pe Claudia Iordache.

Mă miră semnătura decentă a lui D.R.P. în pagina 2. Sper că de data aceasta proverbul „cine se aseamnă, se adună” nu va putea fi aplicat scriitorului D.R.P.

Ștefan Agopian

dictatura personala

Cu cine țin vremurile neocomuniste

Reflectare iluzorie a relațiilor interumane postrevoluționare la noi ne pune la grele încercări: pe de o parte clasa conducătoare, fără scrupule, menținută cu orice preț pe poziții, pe de altă parte clasa neajutorată, a contestatarilor ei! Contestatarii ai Puterii politice care a adus țara aproape de dezastru: aușși cu toții fără speranța de a mai intra în vreo normalitate onorabilă. Tensiunea socială existentă fiind gata să provoace noi seisme...

Mai ades că regăsim o mulțime de sine implică o „idee a corectității”: dar de unde să avem noi atîta dețoare față de o realitate crudă, cel mai adesea cruntă? Realitate în care în primul rînd cei incomodi, protestatarii, nemulțumii, neocomunisti, în primul rînd ei sunt iar umiliți față, terorizați, căleți în picioare, arestați, lăsați fără locuri de muncă astăzi, fără de nici un regret — nu au decît să moară de foame, să se înțele minte, nu au vrut ei „capitalism” în România? Nu de aceea l-au împuscat ei, „dizidenții” pe n. ceaușescu: o să le tîna ele, mințile, la cap acum cu economia asta de piață care dă de gol perfect neputința lor manifestă de a se acomoda... O

neputință generalizată? Selecția natură funcționează implacabil: nu facem față? Să căutăm o funie și să ne spînzurăm...

(Deschid aici o paranteză: scăpat iar din brațe de soartă, încep eu mine... Mînd interesant de știut că tot ceea ce ați citit puțin mai înainte a tocmai ceea ce mi s-a repetat amenințător zilele trecute, cu o condamnabilă ușurință, de doi scriitori importanți, prea iubii de mine, lăsați influența: că în ce mă așteptam? Că nu fac eu pe anticomunist? Nu scriu eu pe toate gardurile că trebuie alungat comunismul totalitar din viața noastră de zi cu zi? De ce nu accept senin să fiu concediat? De ce nu accept să intru în spităbul de nebuni dacă altceva decît să scriu nu știu să fac? Comunismul, așa cum a fost, a asigurat doar fîcărăia o bucată sigură de pline, chipurile... Ce contează că rîmîn în fruntea unor redacții, de exemplu, astăzi tot foștii comuniști colaboraționiști ceaușisti, „cadriști”, securisti: ei sint pregătiți pentru noua dublitate, au experiență, eu de ce nu mă descurc? Nu m-am descurcat nici în vechiul regim, nu mă descurc nici astăzi? „Studiile, dragă: ce ț-e pus în frunte”... Că de opt luni am aînns să stau în ilegalitate față de literatură și eu și n-am

habar, cit am s-o mai țin cu beția asta estetică? Am col-gi care nu mai suportă să nu mă vadă îngenuchiat pentru todeună, îngropat de viu în biblioteca rîșinii, că vremurile neocomuniste țin cu ei... Închid aici paranteza: judecata mea confortabilă abia de aici înainte avînd să urmeze neiertătoare, odată fiind aruncat pe drumuri... Un pic de răbdare...)

În continuare, „episodul 15”: vă amintiți domnevoastră... În legătură cu povestea celor doi „golani” ai Pieței Universității, anticomunisti convinși, victime ale represunii Noii Puteri, bătuti cu sălbăticie în numele promisi democratii originale, arestați la 14 iunie 1990 pentru zeci de zile la rînd, abuziv, strigător la ceruri... Doi „reducuți” postrevoluționari? Doi „golani” ce avenu să se căsătorească legal anul acesta de Ziua Regilor. Două personaje nerecunoscătoare, care la 19 mai 1991 mă vor trezi cu noaptea în cap să mă anunțe pe nepusă masă că trebuie să merg la biserică să le fi nas, într-o duminică insorită...

Somnoros, asedat: la braț cu soția, cînd cerșii în miri să avem de unde să plecăm împreună, îngrijorați că nu știm ce trebuie să facem în asemenea postură, nemăiîntîl vreo dată masă! Mă rog, amestecat prietene invitării mirilor, miri îmbrăcați și încălțați în articole de nouă inchimări de corbi, nebunizînd și comentîm nîmic tot ce înzenteți fiind foști golani periculoși de ai Pieței Universității, asmuțiți de precedentele f. Hiescu personal, „golani” oricînd gata să dea o „lovitură de stat” (nu?) și să ne răstoarne din postura importantă în care mă aflam alături de soție, aceea de nas — vă dați seama? Ha-ha... (Eu am nici un hoz? Nu știu... Nu am nici un hoz, hai? Dar sînti că sunteți bine? În definitiv, cine vă obligă să citiți prostiile mele? Vă oblig eu, Doamne fereste? Nu vă obligă nimeni: așa că, dați-mi voie...)

13 septembrie 1991

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

OCTAVIAN PALER: „Din păcate (...) în vremurile noastre turburi se practică un discurs oficial tulbur. Așa se face că dl. Hiescu vorbește liniștit despre pericolul «vinătorii de vrăjitoare» fără să dea importanță faptului că la noi situația este inversată”; „Vreau să spun că alarma d-lui Hiescu e dată într-o direcție falsă. Nu victimele teroarei totalitare amenință cu o vinătoare de vrăjitoare, ci alții, cei pentru care reconcilierea națională are un singur sens: să nu le mai adică aminte nimeni crimele săvîșite, să nu le mai eșară nimeni soseală în vreau proces al răului, pentru eu, în acest timp ei să clocească proiecte nebănești de revanșă, de răzbunare”; „Dar mai există un punct tulbur în povestea cu «vinătoarea de vrăjitoare» de la noi. Oare nu e adevărat că singurele vinători de vrăjitoare existente în perioada postrevoluționară au fost organizate de putere? Cea mai importantă s-a desfășurat în iunie 1990, ziua în amînză mare, pe străzile Bucureștiului. (România liberă) • FLORIN IARU: „Subsemnatul Florin Iaru, ziarist, cer Radio-Televiziunii Române demiterea din funcție a doamnei Rodica Bocleanu, pe motivul nerespectării eticii profesionale”. (Cotidianul) Și subsemnatul cere demiterea persoanei • DAN STANCA: „Nu știu cum se face dar atunci cînd oamenii cer judecarea crimelor comuniste, imediat reacția puterii califică această dorință legitimă drept act legionar”. (Tineretul liber) • XANTIPA: ... (AZI) • Radu G. TEPOȘU: „Ne așteaptă, întii de toate, o

campanie electorală pregătită cu grijă de F.S.N.”. (Cuvîntul) • CORNELIU-LIVIU POPESCU (student): „Oare cînd va avea și România un prim-ministru?”. (Europa) • ALEXANDRU BIRUȚEANU: „Cunoscîndu-l, însă (pe Petre Roman, n.n.) am constatat unele gesturi considerate de mine ca neofiale. Acest fapt a făcut să-mi scadă simpatia și să fiu lent la ce face”; „Ce este Severin? Nu este singurul care păstrîndu-și carnetul de partid pînă în ultima clipă, a-am devenit mare luptător anticomunist”; „Severin era însărcinat la început în Palatul Victoria cu distribuirea gazetelor”. (Interviu, în Tineretul liber) • SORIN BOTNARU: „După părerea mea, F.S.N. s-a transformat acum într-un partid administrativ”. (Interviu, în Cotidianul) • Conf. dr. ROMULUS DABU: „De ce nu face demonstrații de stradă Frontul Salvării Naționale?”. (AZI) Pentru că nu mai are cu cine! • AUREL PAPADIUC: „În aplicarea Legii fondului funciar nici un termen n-a fost respectat”. (Adevărul) • CEZAR ANDREESCU: „Înjurătură: «Tu îi țeseneii mă-sii!»”. (Cuvîntul) • CORNELIU VADIM TUDOR: „Am revenit, ce dor mi-a fost de voi!...” (România Mare) • EXPRES MAGAZIN: „O vacă își așteaptă stăinul: Corneliu Vadim Tudor”. • G. RĂZVAN: „Un cli-toris ca ardeul înte”. (Prostituția) • EXPRES MAGAZIN: „Afacerea de la Butimanu are și alte fraude. Dintre ele se detașează cumpărarea unui lac, lucru interzis de către Legea Fondului Funciar. În urma acestor matrapazlicuri, Vadim et

Co au intrat în posesia unui fond piscicol de excepție, păcălind Statul Român. Și cînd te gîndești cîte articole au apărut în România Mare împotriva «capitalismului care nu cunoaște milă»; „Cei trei ingrijitori intîlniți Ion Moraru Gheorghe, Stan Gheorghe și Tîndărescu Elena, ne-au marturisit că, de peste o lună, de cînd lucrează pentru România Mare, nu au primit de la noul stăpîn nici un ban, și nici nu știu cînd or să primească”. • ALCI-BLADE: ... „după mai bine de o jumătate de veac, nu s-a schimbat nimic în politica românească: fasciștii prîgonescinga muncitorcăscă!”. (România Mare) • UPI: „Nu se găsesc becuri nici în Ucraina”. (Cotidianul) • ALCI-BLADE: ... „ori pronumele Mihail e puțin cam slav, te duce cu gîndul la Lermontov”. (R.M.) Numele Vadim nu e și el „puțin cam slav”? • PETRE MIHAI BĂCANU: „România Mare», «Aă» și «Europa» au acces la arhive, defăimările lor întrecînd orice închipuire. Nici un dizident nu a rămas nemurdărit”. (România liberă) • SERGIU NICOLĂESCU (senator F.S.N.): „Aș vrea să văd și eu un general de securitate care moare pentru că a stat de vorbă cu un regizor”. (Interviu, în Cuvîntul) • ILIE NEACȘU (care declarase într-un interviu că nu se consideră o în inteligent): „Surprinzător este că acest lider al unui partid (e vorba de dl. Nicolae Manolescu n.n.) care dorește puterea fără participarea la urnele de vot, ei prîntur-un pucl, se află încă în lberitate”. (Europa) • DR. VIOREL GIL VOIDA (care, spre deosebire de Ilie Neașu, nu a declarat nîmic referitor la inteligența sa): ... „din lectura Apolului reiese că porțile închisorilor, ghitonii și spînzurătoarea sint pregătite pentru largi categorii sociale: foști membri P.C.R., actuale cadre S.R.L., M.A.P.N., din administrație, economie etc.”. (AZI) • MARCO: „Limba lui s-a nîmbat rapid pe sexul meu, apoi a început să mă lîngă pe anus. Eram în culmea extazului și, totuși, nu am ejaculat”. (Prostituția) • MIRCEA IOVAN: „Dacă și sportivii chinosi se detașază, înscamnă că lumea a progresat”. (Cuvîntul)

Petre Stoica

Obstinația colecționării

de prin primăvara sau vara treia, într-un corp al bibliotecii mele a put să existe un raft aparte. Un raft a căpătat o destinație specială și care, m, după un an — un an și ceva, e, ba chiar a prins să „debordeze”. E arvat — sau a ajuns să fie rezervat **cărților interzise** sub precedentul re: cărțile „de exil”, cărțile „de ser”, romanele și mărturiile de închisoare scrise în țară pe ascuns și nepublicate sau publicate peste graniță, sau scrise în străinătate și editate acolo; vocele de critică literară, scrise, la fel, tru sertar sau dincolo, în exil; apoi, ile a căror recitare s-a oprit în 1945 **„Rusoica**, printre primele, **Spovedanie** tru invins și altele. Stau înscrise, url, una lângă alta, cărți dintre cele diverse, de toate formatele și culor, aparținând editurilor „vechi” ori noi, stat sau particulare. Stelian Tănase **„Căpătarea iluminată**”, Lucian Blaga **„Aurea lui Caron**”, Dumitru Tepeș **„Darnică e arta fugii**”, Gheorghe Mard **„In ghearele Securității**”, N. Stein **„Jurnalul (Jurnalul) Fericirii**”, Max Bănuș **„Ce m-au ucis**”, Doru Novacovic **„In ania după gratii**”, Teohar Mihadaș **„Muntele Ebal**”, Ecllu Zilber **„Mobia de drept dialectic**”, Paul Goma **„Iorile curcubeului ’77**”, Gherla, **Din lor, Bonifacia, Patimile după Pitești, atul ciinelui, Arta refuzii**, Sabi- Ion D. Sirbu **„Jurnalul unui jurnafără jurnal, vol I**”, Constantin Noica **„Gași-vă pentru fratele Alexandru**”, Mircea Eliade **„Huliganii, Isabel și e diavolului, Nouăsprezece trandavele inedite**, primele două volume, operei fantastice scoase de Editura Fundației Culturale Române — **Domara Christina și Secretul doctorului igberger, Noaptea de Sânziene** Mi- Sebastian **„De două mii de ani și am devenit huligan**”, Vintilă Horia **„Nezeu s-a născut în exil**”, Nae Iou **„Roza vinturilor**”; peste ele, cul- (fiindcă n-a încăput în picioare), Ion did, **Inchisoarea noastră cea de toate e**, vol. I. Tot aici, în continuarea rilor enumerate, i-am plasat pe Eu- Ionescu — volumul antologic **Eu, oe onsky**, cu a **Biserica neagră și noxul nebulilor**, și pe Nichifor Crai- — **Șoim peste prăpaștie**. Se adaugă, lata aceasta în rafturile repartizate aturii străine, **Intuneric la amiază** ti Koestler (despre care citisem în ioriile Simonei de Beauvoir și pe

care o citisem, pină la urmă, într-o ediție franceză — **Zero et l'infini**, ruptă și nenorocită, cumpărată din Pasajul Uni- versității toamna trecută), **Noi** de Evghen- ni Zamiatin și **Pantha Rhei** a lui Gross- mann. Mai nou, un volum despre un alt „episod negru”: prizonieratul militarilor români capturați după 23 august 1944 de sovietici și deportați dincolo de Urali: **Patimile după Siberia** de Ștefan Moldo- van. Pe raftul de dedesubt, printre criticile contemporani, le-am făcut loc **Monică** Lovinescu **„Unde scurte**”, lui Virgil Ierun- ca **„Românește**” — la care adaug **Feno- menul Pitești**, chiar dacă de altă factură decât eseistica literară —, Dan Pe- trescu **„Tentația anonimului**”, împreună cu Nu al lui Eugen Ionescu, cu **Ana- tomia unei negații** a lui Gelu Ionescu și cu **In cunoștință de cauză** a lui Ion Ne- goițescu. S-au adunat, deja, multe, foarte multe și golul care a existat în litera- tura română editată, care a persistat și s-a mărit continuu în acești 45 de ani, ajunge să mă înfloare. Știim, desigur, de existența sa, știm de numărul în creștere al cărților interbelice interzise la recitare, ca și de apariția, în timp, a noi, mercu alte titluri dincolo de bariera ce tăia în două Europa. Era, atunci, ceva totuși abstract. Acum însă, când le privesc intruna, materializate, în fața mea, ca și cum nimic n-ar fi mai firesc, ca și cum dintotdeauna ar fi făcut bună vecinătate cu **celelalte**, cumpărate **ina- inte** — încerc moreu aceeași senzație multiplă, greu de definit, amestec de sen- timente contradictorii. Fericire că le am — că au apărut deci, ușurare că le-am văzut în fine tipărite; ură pentru ceea ce a făcut cu puțină interdicerea lor atita vreme, împreună cu un vag dispreț la adresa „trăiniciei” forței ce e-1 tinut sub obroc, și care, iată, s-a dovedit to- tuși a nu fi veșnică și invulnerabilă, care acum a dispărut de parcă nici n-ar fi existat vreodată; nedumerire sinceră și prin urmare naivă, prostescă, nerealistă cu privire la cauzele și factorii favori- zanți ai acestei interdicții, a menținerii ei inbranabile timp de patru decenii și jumătate (de fapt, cu mă gândesc mai de- grabă la vreo două decenii, la **ultimele două decenii...**); știu bine de ce ea s-a putut menține și cu toate acestea, odată demonstrată posibilitatea suspendării ca- uzelor, mă întreb — și regret totodată — pe la 1918 încoace, dar mai ales de la 1944 încoace. Proceș și rescriere care nu au avut loc. Motivele se știu, de-acum, prea bine, incit nu le mai repet. Sint și

întîlzirea acestei suspendări, acestei des- ființării... Un amestec de sentimente pe care un psiholog le-ar putea descifra și explica probabil lesne... Așa se întâmplă, probabil, atunci când se surpă, peste noap- te, ceva ce părea de neclintit pentru o sută de ani pe puțin și care părușe că durează, deja tot de vreo sută de ani.

Golul acesta, totuși, mă amețește. Îmi provoacă o senzație de ireal. Îmi desco- păr pasiuni de colecționar. De vreo zecce ani colecționez cărți, dar niciodată cu atita rivnă ca de un an și ceva încoace. Le vinez, pur și simplu. Pasiunea mi s-a relevat atunci când, în librăria de la Pia- ță Romană (din spatele coloanelor fiind, am zărit **Pe muntele Ebal** și, răsfoind-o am văzut despre ce este vorba. Am cum- părat-o cu certitudinea unui mare eveni- ment; era în vara trecută, data de pe pagina de gardă — nu-mi semnez cărțile, obișnuiesc în schimb să mi le „datez” — este de 9.07.1990, 9 iulie, așadar. (Tre- cuse „mineriada”, scăpasem întreg — prost să fii noroc să ai —, eram redactor la o revistă despre care încă nu știm că; deși patronată de autorul **Orgoliilor** și al **Refugiilor**, e patronată în fapt de Guvern și că a păstrat nepermis de mul- te năvăuri ale fostei „Tribuna Româ- niei”, încă nădăjdulam în apariția apropiată a volumului meu de eseuri litera- re...). De atunci, colecționez. Pe 25 iulie cumpăram, direct de la editura „Huma- nitas”, înscris pe listă fiind, **Culorile curcubeului '77**. Dar n-o să mă apuc să înșir aici toate datele la care am cum- părat câte o carte de acest fel.

Ce m-a atras atât de mult la această nouă literatură, mai exact — nou edi- tată dacă e să mă întreb? La început, probabil — de ce să nu recunosc — pu- rul senzational. Ulterior, însă, și foarte repede, nerăbdarea de-a afla, după un timp ce mi se părea imens — desl cu- prindea doar cîteva ani —, în amănunțim, cit mai mult din tot ceea ce s-a in- timplat, despre care auzisem doar, în frinturi, fragmente — vorbite la „Europa liberă” sau citite din puținele cărți im- prumutate de la Biblioteca Franceză — în cit mai multe detalii, cit mai mult — cit mai mult. Să știu ce a fost. Fiindcă — din motive pe care nu le mai mențio- nez acum și aici — „trezirea” mea la realitate — „priza de conștiință politică” — a început tirziu, abia pe la 26 de ani. Era în 1986, Gorbaciov își aplica noua orientare, propagînd-o vertiginos, prive- am de-acum exclusiv emisiunile televi- zionului bulgare, aflam și înțelegeam ceea ce nu ștusem și nu înțelesesem multă vreme. Și, așa cum se întâmplă cînd un lucru necesar și firesc este amî- nat peste limitele obișnuite, recuperarea a fost vertiginosă.

De peste un an deci, colecționez întru- na piesele disparate ale adevărului și, totodată, ale unui tronson literar ce fi- nta la nivelul subteranei. O lume ținută sub obroc, împiedicată să iasă la lumină de o presiune coercitivă constant exer- citată. Materializarea ei, acum, intrarea în circuitul editorial, capătă o dimensiune suplimentară, ce ar fi fost însă, pre- ferabil să lipsească: memoriale de in- chisoare, „romanele concentraționare” se erijează tot mai limpede într-o contra- pondere crescîndă a indiferenței oficiale din partea organismelor ce ar fi trebuit să fie investite cu o misiune absolut ne- cesară și inevitabilă, de neocolit: **proce- sul comunismului**, dublat de rescrierea,

completă și fermă, a istoriei noastre, de prea multe și ar înghiți un spațiu exce- dentar. Proceșul comunismului a fost pre- luat — **asumat** — în situația în care Jus- tiția face deficit, de către literatura ro- mână. (Împreună, să recunoaștem, cu ci- teva ziare independente și de opoziție și de citeva reviste). O literatură din ce în ce mai îngreunată de pretul exorbitant al hîrtiei, după ce a fost practic inde- părțată din tipografia de către aglomera- ția babilonică de gazete. La toate aceste titluri — și în direcția aceluiași teluri, de recuperare a trecutului și de aducere a anomalului în boxa istoriei, efect al înlăturării interdicției prin teroare — co- lecționez cu aceeași atenție citeva re- viste: **Memoria**, **Agora** (devenită „lega- lă” și difuzată inclusiv în Agora ce a de- venit Piața Universității) și mai noua **Meridian** fără a pune la socoteală re- vistele — mai toate literare — în care a- par fragmente de romane în curs de ti- părire ori mărturii disparate despre a- celași domeniu.

Golul acesta care acum se umple cu repeziune este pe de o parte neliniștitor — prin faptul că a putut exista atita vreme; pe de alta — prin exact dispa- riția lui inexorabilă — are un efect be- nefic, incurajator. Lichidarea sa repre- zintă, parcă, o garanție — poate naivă, poate nu — că ceea ce a fost nu se va mai repeta, că o virtuală revenire la practi- ca terorii și interdicției este imposibilă, pentru că ar fi, de-acum, prea greu de realizat. Cîte mii de tone de cărți ar fi de ars, de cite mii de oameni ar fi ne- voie pentru a se îndeplini o nouă „epu- rare” de tipul celei de după 1947 — ce efort ar incumba, iar sovieticii, de data aceasta, nu mai sint aici pentru a ne „a- juta”...! Poate fi, bineînțeles, o viziune naivă, c asemenea operație s-ar putea dovedi foarte ușor de executat, **dacă ea ar fi hotărîtă**, după cum foarte ușor s-ar putea, dacă s-ar decide la un moment dat așa ceva, umple închisorile cu deți- nuți politici — tot ca atunci. Și totuși — și totuși... Poate că n-ar fi atât de ușor, poate că, de data aceasta — de această a doua oară — ordinea și acțiunile s-ar izbi de o rezistență care nu a (prea) ex- istat, nu putea să existe — în orice caz, nu cu șanse de succes — în primul ani de dictatură, în (sub) prezența unui mil- lion de militari „rosii”.

Și chiar de-ar fi să se întimplă... Edi- tarea — **posibilitatea** editării — litera- turii interzise pe cuprinsul unui interval de cinci decenii conferă o anumită sigu- ranță. Enormitatea întinderii în timp este cu dublu tăis: s-a putut menține atita vreme o **blocadă** atât de perfectă, de ermetică, pe de o parte — și cu toate acestea ea a luat sfîrșit, s-a volatilizat, chiar și după o asemenea „cantitate” de timp, în pofida ei, ce ar fi fost în măsură, după logica comună, să-i acorde dimen- siunea infinitului ca durată — pe de altă parte. A căzut, pină la urmă, aidoma în- tregului sistem social ce o sprijinea și genera. Dovadă că **durata** unei anomalii nu echivalează absolut deloc obligatoriu cu **fiabilitatea** acesteia. Rămășițele comunismului gem, furloase și neputincioa- se, sub apăsarea crescîndă a poverii con- stituite din muntele de cărți descătușate, scăpate de sub controlul său.

Pină una-alta, în așteptarea cursului pe care-l vor lua evenimentele, în ce mă privește — eu continui să **colecționez...**

Nicolae Baltă

nlmax

Anticomunismul e camuflaj ș.a.

Pentru noi comunismul nu este o țară care trebuie creată, un ideal upă care va trebui să se ghideze calitatea. Noi numim comunism nișarea reală care suprimă starea citală.

(Karl Marx, Friedrich Engels)

Autopsia cadavrului a celui partid ure l-a făcut posibil pe Ceaușescu amine încă de făcut.

(Vladimir Tismăneanu)

Pentru că tocmai se întorsese — o vizită oficială în țara Sfîntului nint, s-a întîmplat ca și cum pre- tezele României, ales cu o majori- zdrobitoare, ar fi zis „Lăsați ziariș- i vină la mine!”. Zis și făcut. Pa- din Cotroceni, restaurat din iniția- odiosului pentru — ironia soartei! — fi predat-preluat la cheie, a mai uit o conferință de presă. (În treacă- tre paranteze fie spus, includerea Alexandru Mironov în team-ul dențial întărește impresia de S.F. re cele ce se întîmplă acolo, sus, l mai înalt nivel). Luat ca țtare, imental putea să treacă fără să ai- semnificație specială. Dar n-a fost e așa. Pe fază, ca întotdeauna, în ienea momente, televiziunea a re- parțial evenimentul la ceas de sea- i maximă audiență, numai că efec- propagandistic va fi fost cu totul

altul decât cel scontat, căci, printr-o stran- ie coincidență, emisiunea respectivă s-a transformat într-un prolog la cel de-al treilea episod al **Memorialului durerii**. Drept urmare, chipul d-lui Ion Iliescu încă mai persista în memoria multor telespectatori care și auzeau o- coul acuzațiilor domniei sale adresate Asociației Foștilor Deținuți Politici pen- tru manifestația anticomunistă din 6 septembrie, în timp ce una dintre miile de victime ale gulagului românesc re- lata cu glas tremurat despre orori greu imaginabile. Halucinantă seară! Din- tr-o dată, au fost spulberate toate ilu- ziile care încă mai puteau să persiste grație propagandei anticomuniste a Pu- terii. Întii președintele avertizîndu-ne iarăși despre consecințele „vinătorii de vrăjitoare”, pentru ca imediat să allăm cum altfel decât cu stupefacție? — de la dl. Mihai Timaru că și acum este hăi- tuit. Asta în timp ce toți cei care au slujit cu devotament orinduiala comu- nistă, ei și descendenții lor ajunși ce au ajuns cu ajutorul dosarelor „curate” si al relațiilor tovărășești, partinice, toți o duc în continuare foarte bine merci, ca înainte, ba chiar, încă mai ceva.

Și totuși, creștini fiind noi români, trebuie să iertăm. Să iertăm că a fost distrus în pușcărie tot ce avea mai demn societatea română. Să iertăm că ni s-a impus, prin toate mijloacele, un sistem social funcționînd numai prin valorifi- carea celor mai abjecte porniri ale firii umane. Să iertăm că am fost imbecili- zați, încovoiați pină-ntr-atît incit nu

știm dacă vom mai putea să trăim vreodată vertical, bucurîndu-ne într-adevăr de viață. Să iertăm că s-a reușit pină și deteriorarea genetică a populației României. Trebuie să iertăm în numele valorilor moralei creștine și al impera- tivului concordiei naționale.

Cumplit este însă că cei care dețin astăzi puterea și-au refuzat și își refuză creștineasca iertare atita vreme cit nu se pot încumeta să parcurgă purgatoriul adevărului. Ba încă mai mult, nu sint nici puține și nici întîmplătoare repeta- tele încercări de **analiză nuanțată** a tre- cutului comunist. Fiindcă, la urma ur- melor, nu-i așa?, judecînd... dialectic!, trebuie să recunoaștem, totuși, că în cei 45 de ani s-au obținut și realizări im- portante. Stau mărturie cartiere-ntrégi de blocuri (urite, dar sint), hidrocentra- lele, ditamai platformele industriale, can- alul Dunăre-Marea Neagră (a mai fost și celălalt canal dar... așa e viața!), me- trolul bucureștean și cite altele. Plus știința, plus cultura, plus sportul, că am cîștigat pină și Cupa Campionilor Eu- ropeni la fotbal în anii comunismului. La fel și cu Securitatea. S-or mai fi co- mis ele, nimic de zis, niscavla abuzuri, dar nici nu trebuie exagerat (se poate oare exagera?!), cînd doar se știe că în toate statele lumii există servicii spe- ciale. Etc. etc.

În aceste condiții, evident că actuala Putere refuză să accepte un proces al comunismului, pe care evenimentele de la Moscova l-au evidențiat o dată în plus drept condiție sine qua non a depășirii crizei politice, și pentru că viața de zi cu zi a celor mulți tînde vertiginos să depășească limita suportabilului. Pute- rea apelează din nou la valorificarea sentimentului patriotic, simultan folo- sîndu-se — dacă se poate spune astfel — atît axa temporală trecut-prezent, cit și cea spațială Est-Vest. Beneficiul po- sibil de obținut din această sursă nu are însă cum fi, în mod normal, decît mi- nim, datorită mai multor condiții co- relîndu-se potrivit. Astfel, oricît de dispusă s-ar dovedi o bună parte a so- cietății spre uitarea trecutului comunist, exesele de naționalism ale lui Ceau-

șescu, care sistematic coincideau cu fle- care etapă de accentuare a mizeriei, n-au cum să fie uitate cu totul, iar a- poi, dar încă mai puternic intrucit este mai aproape, intervine efectul „depăși- rii dozei” din martie '90 corelat cu fa- ptul că o recidivă prin supralicitarea problemei Ardealului ar avea puternice reacții negative pe direcția Vest a rela- țiilor externe. Pe de altă parte, una din- tre liniile de forță ale atacului neîntre- rupt împotriva guvernului Roman din partea extremismului căruia, destul de impropriu, i se zice de sînga, a fost toc- mai problema națională, ceea ce, în timp, și date fiind rezultatele economice ale guvernării, nu putea să nu aibă e- cou diminuînd audiența pe care poate sconta discursul politic al premierului. În fine, în ciuda tuturor transformărilor intervenite dincolo de Prut, tratatul de prietenie semnat de dl. președinte Ion Iliescu la Moscova rămîne în continua- re pe tapet, evident fiind că, deocam- dată, Puterii îi este inaccesibil cîștigul de capital politic pe care l-ar putea ob- ține printr-o abordare frontală a proble- mei reunificării cu Basarabia și Bucu- vina de Nord, chiar dacă meteorologii și-au extins arăa de prognoză a vremii.

Care va fi fiind dară suportul real, liantul pe care s-ar putea bizui Puterea atunci cînd iarăși și iarăși face apel la reconciliere și coeziune națională? Mai poate fi oare acum mărturisirea d-lui Ion Iliescu despre arderea carnetu- lui de partid **exact în noaptea zilei de 22 decembrie '89** (!) un simbol atît de puternic incit să stingă aprehensiunile care macină o bună parte din societate și, totodată, să focalizeze aspirațiile an- ticomuniste?

18 septembrie 1991

Șerban Lănescu

Flacăra îngropată în luminare

În dublul proces de senzibilizare și de spiritualizare a concretului, lirismul lui Gheorghe Pituț este înrădit de forțe divergente și se realizează în reprezentări ce traduc o profundă intuiție a formelor primare ale vieții și un sentiment cosmic. Dincolo de „realitatea” imaginii poetice se ghicește sufletul pătruns de teluric și năzuință uranică, toposul evenimential rezultând din acest raport al matricialului cu sideralul, în aspirația cosmică de a se desprinde de humă. Procesul complementar, de descindere spre existența primară, explică prezența materiei informe, în mișcare și transformare continuă, predilectia pentru na ura supusă marilor diluivi însemnând de fapt, expresia lirică a unei dăinuitorie spiritualități, obirșie a legendei și a mitului. Gheorghe Pituț cultivă forțele obscure ale vitalității în formele ei genuine, deslășurările sacadate de energie, metamorfozele cu efecte cosmice ale materiei în strădania de a fi mereu altceva. Mai mult decât preocuparea metaforică, se observă încercarea de întoarcere la starea „naivă”, pre-logică, canabilă de „a inaugura o formă”. Poetul caută în sine nu numai o autentică identitate, dar și matricea imanentă a Logosului, sortit ulterior expansiunii. Lirica lui Gheorghe Pituț a evoluat de la egocentrismul exprimat dezordonat către rigora conceptualizării. Desi universul poetic resimte realitatea unor bizare antropomorfe, consecințele viziunii delirante nu sînt figurate, deoarece o cumpănare funciară îl împiedică pe poet să cadă în angosa.

În volumul de debut, *Poarta cetății* (1966) facem cunoștință cu un tânăr venit dintr-o lume serioasă, care trăiește sub semnul Datoriei față de tot ceea ce înseamnă prezență continuă a începutului vieții. Expansiunea blagiană a sufletului („ce mare-i pământul/dar nu mai am loc,/limitele mă contopesc”) confundă ființa cu pământul, viața cu moartea, lumina cu întunericul, cîntecul cu lămurirea. Casa capătă o tentă arhaică, devine stercă a sufletului și tainită universală iar arborii provoacă tentații senzuale transmise cu prospectime, pentru a contrebalașa nostalgia integrării vegetale în cosmos. Simțurile viguroase, sufletul infierbîntat sînt deschise spre lume, spre materie, a cărei povară în mișcările ei ameliorează este suportată în totalitate. Secvențele apocaliptice sînt derulate pe un fond egocentric („Si nu mai sînt decît un strigăt / rupt dintr-o gură-n alt mileniu, / cînd mă inunda fără urmă puhoiurile materiei”) și, la această scară, se operează cu o simbolistică majoră: poporul, bătrînul, pădurea, stejarul, noaptea, marca și roata. Pădurea și muntele își pierd realitatea picturală și dobîndesc expresii ale ideii de geneză repetată, de mister și permanentă, de vitalitate telurică, de timp și spațiu nemărginit — loc

inițial al evadării din civilizație, al reințoarcerii la condiția primordială. Debutul demonstrează intuiția sigură a destinului obscur al existenței primare, a proceselor vitale ale materiei, a ordinii secrete a lumii.

Volumul *Cine mă apără* (1968) aprofundează modul de a concepe și restructura mediativ universul, telurismul aspirînd către elevația cristalină. Neacceptarea dezordinii și anormalității stărilor confuze se verifică prin forța de a sugera starea de ebuliție a materiei și de a concretiza categoriile abstracte (trecerea, extincția). Opresiunea sublimă a înveșnicirii din primul volum face loc unei drame a conștiinței în fața naturii delirante, aflată în fața germinației sau de dislocare aberantă. Între teluric și astral, ființa resimte în permanentă tensiunea dualității fascinante magmă vie haotică / glacialitate ideatică astrală. Imaginile se adumbresc, se pătrund lăuntric de tristețe și dramatism, iar făptura poetului, solicitată deopotrivă de tristețea coborîrii în infernul lăuntric și de aspirația către lumină, devine „o luminare / cu flacăra îngropată în ea”. Tensiunea de sorginte titanică dintre cele două limite îl determină pe poet să se simtă urgisit și sortit unei Datorii din care face un principiu guvernator și moral al existenței. El trebuie să vegheze asupra echilibrului cosmic și să cumpănăască întreaga pondere universală cu greutatea eternității — mod de a spune ceva despre sublimul efort de a percepe sunetele pure și de a vedea transparențele inefabile ale monstruoasei proliferări cosmice. Poetul

ardelean versifică etic și o variantă modern-existențialistă a mitului lui Sisif prin imaginea-simbol a Vulturului („Nu fac nimic absurd / mă simt dator”). Efortul sisific asumat permite energiilor adunate în sine să forțeze o poartă către cosmic („dar mie-mi pare bine / cînd cade bolovanul peste lume / și rup tot ce-i putred și mort în calea lui, / iar cu repet ce-am început”).

Agitațiile nocturn-galactice infuzază un aer rău-prevestitor în următorul volum, *Ochii neantului* (1969). Elementele cosmice sînt cuprinse de spaimă în fața unui univers uman mineralizat și se mineralizează ele însele. În universul bintuit de spaimă apar semne-simbol ale damnării: înțeleptul proroc, Oracolul, Străinul, Roata. Ființa se apără de ochiul neantului, care, din afara sinelui, o privește aspru și incriminator: „dar sus un ochi bătrîn / cînd sapă luminile pe lume / nu se vede truda noastră / nici rînilor cu sînge-nțunecat, / decît alcături enorme / care curg atît de repede pe mii de roți / încît sîntem strălucitori / și efemerici ca florile neantului” (*Diu întuneric*). Viziunea grotescă a cosmosului este acordată la regimul unor cosmaruri proiective ale rătăcirii subiective.

Gheorghe Pituț captează un puls primar (*Sunetul originar*, 1970), dar gravitatea genuină nu este ameliorată prin reflecție, ci agravată și împinsă către imaginarul degradării unei lumi arhaice. Poezia, *sunet originar*, are o dublă sursă:

care confirmă stabilitatea) și obsesiile eului află în primejdia de a se rupe de rădăcini și a ieși de sub sfera ocrotitoare a forței gravitaționale. Deși portativu cîntării din volumul de proză poetic *Fum* (1971) pare cu totul resorbit în sine conștiința poetică refuză delimitare lirism / contingent și este avidă de totalitate, de sinteze, de „sunete somn” și a dori să plutească pe „raza absolutului”. Poezia semnifică o entropie crescîndă su toate aspectele și o mergere prin fum călăuzită de hierofantul liric. Poetul. *Oficiul universal*, (poemul final al cărții reprezintă un fel de cortină trasă pest cîntarea lirică aurorală.

În ciuda obsedantului fum — semn al neantizării naturalului, nostalgia legăturilor afective și ideatice cu un spațiu matrice transparent și din versurile volumului *Stelele fixe* (1977). Imaginile curger informale și haotice, de sinistru și distructiv, sînt înlocuite cu altele, atenuate și expresive, dar insinuînd din interior o măcută dezagregare a ordinii. Revelații eternității și mobilității ei înlocuiesc sentimentul frust al naturii, iar elementele naturale și fenomenele cosmice sînt resimțite drept mari mistere ale universului și semne indescifrabile ale destinului uman. Sensibilitatea naturală rămînd nealterată și fixată pe cîteva axe cosmice, pe care civilizația contemporană alertat-o, dar nu într-atît încît s-o de gradeze. Poetul se abandonează lucid: se retrage nu în arhaicitatea ce urmează suspendării haosului genezei, ci în ordinea cosmică resimțită ca echivalent fi respic al unei geometrii purificate a spiritului. *Stelele fixe* sînt somnole, aspru sau telurice, ale stabilității umane în tr-un univers tulburat de neliniști și în trebări. Poemul care dă titlul cărții est un elogiu adus clarității cosmice și purității astrale ferite de frămîntarea unei vitalități gregare.

Intenția oximoronică din titlul culegerii antologice *Noaptea luminată* (1992) ne în tărăste convingerea că originalitatea poeziei lui Gheorghe Pituț constă în asocierea firească, uneori chiar în cuprinsu aceluiași poem, a contrariilor surprinzătoare: specificitatea spațiului etnic / universalitatea viziunii, arhaicitatea lumii evocate și modernitatea limbajului, în certitudinea interogațivă și claritatea răspunsurilor, ideea și concretetea imaginistică, extazul dionisiac și cumpănarea apolinică. Departe de a fi simple fenomene supuse legilor naturale, ziua și noaptea reprezintă dihotomia metaforică lumină / întuneric în raportarea la universul Gheorghe Pituț este un poet al aspirației spre lumină, un solar bintuit de sp tenebrelor: damnării prin naștere, nărilor și abentei li se onun, în încercarea de restabilire a echilibrului, figuril luminii, ale zborului (Vulturul, Pasărea Aripa) precum și simboluri ale stabilității (satul, părintii, copiii).

Poetul nu caută și nici nu zăresc transcendentele coborîtor, desi notiuni de „cădere” și de „coborîre” sînt frecvent utilizate în imagistica sa, ci încearcă a se ridice dincolo de materie și de contingent. El este obsedat de transcendentele evanescențe, de spiritul care încearcă să se desprindă de elementul teluric și aspirația elevației. Notiunea desprinder de limite pentru a configura o nouă atitudine și direcție în planul liricii este caracteristică generației postlabien care s-a dezis de generația anterioară prin nevoia acută de concret transcendent și ireal concret, de abstract și metafizic. Poezia lui Gheorghe Pituț nu poate fi pătrunsă dacă nu ai simțul tainei.

Vasile Spiridon

povestea vorbeli

Matrimoniale

După o lungă perioadă de dispariție — eventual de supraviețuire mascată. În anunțuri cifrate — genul anunțurilor matrimoniale a reinviat și legătura cu mai vechile lui forme e interesantă. O imagine a distanței dintre anunțurile de mai demult și cele de acum o poate da contrapuneră a două exemplare tipice — dintr-un număr al „Gazetei căsătorilor” (din duminică 2 august 1936) și dintr-un cotidian actual („România liberă”, 11 septembrie 1991): „Domn sentimental, lojal, singur, 36 ani, bine fizicește, venit anual 180 000, plus un imobil capitală, e dornic de viață ideală d-nă — d-ră tinără distinsă, sănătoasă, familie foarte bună, principii absolut solide. La gazetă scri-sori Faust”; „Tinăr modest, 30/176/64 dorește căsătorie similar, atrăgătoare, cu posibilități de stabilire sau emigrare”. Desigur, ceea ce s-a schimbat de la un text la celălalt ține în cea mai mare măsură de sociologie, din perspectiva căreia o inventa iere comparativă a calităților și a condițiilor oferite sau pretinse de autorii anunțurilor n-ar fi lipsită de relevanță; cu toate acestea, o diferențiere stilistică e și ea vizibilă — și examinarea ei e instructivă.

vă. Ar fi de observat în primul rînd că micro-textele din 1936 sînt mai puțin concise decît cele contemporane; o multime de detalii pitorești (practice, fizice ori morale) se aglomerează, după o regulă de supralicere. Varietatea formulărilor, mult mai mare decît în zilele noastre, nu e explicabilă neapărat printr-o inventivitate colectivă superioară; probabil că e vorba, pur și simplu, de o practică mai îndelungată a anunțurilor de acest tip — și de o acumulare a variantelor descriptive — contrastînd cu monotonia celor doar cîteva formule fixe de acum. Sînt deci invocate caracteristici precum „satenă”, „brunetă”, „ardeleană”, „siluetă frumoasă”, „pămînt arabil”, „suflet nobil”, „moral la înălțime”, „mobiliier aranjat”, „fire blîndă”, „reputație bună”, „ceva numerar plasat”, „trusou”, „dotă”, „acomodabilă viața de țară” etc. Tendința spre exagerare e evidentă: „calități sufletești ideale”, „doamnă absolut tinără” și chiar „absolut brunetă”, „bine toate raporturile”, „siluetă ireproșabilă”, „domn „absolut sincer” etc. (asta în vreme ce în 1991 dominant e moderatul și relativul „prezentabil”). Nu regăsim, în prezent, un echivalent al modei pseudonimelor spectaculoase; vechile anunțuri erau semnate de „Suflet de elină”, „Dictinecție rară”, „Sublime sentimente”, „L'Aiglon, Provincial, Isbîndă, Ernest, Pacificus — conotațiile divergente ale supranumelor devenind o sursă involuntară de comic: „Scri-

sori post restant LOCO pentru Nelly Biano sau ziar sub Smărăndița”.

Anunțurile moderne sînt, cum spun-eam, mult mai scurte și mai terse; surprind totuși unele elemente de continuitate lexicală cu faza anterioară: „mignonă”, „tinăr evlavios”, „comerciant român” — și mai ales familiarul „cavaler” („Domnișoară frumoasă 23/1,70 dorește cunoștința cavaler”) par desprînse din vechea gazetă. Sînt specifice, în schimb, cifrele „de cod” indicînd succint reperele fizice ale insului (ani, înălțime, greutate) și conoînd ideea de maximă excitatitate — și terminologia utilizată pentru stabilirea statutului social. Obsesia titlurilor universitare („titrat”, „licențiat”, „intelectual”) e de departe cea mai puternică; îi urmează referirile la calitatea de „incadrat” și specificările profesiei: indicarea averii e foarte vagă — „situat”, „cu situație” (în vechea gazetă se precizau de multe ori venitul anual sau lunar și tipul de proprietate). Una din dominantele tematice ale noilor anunțuri matrimoniale este ideea plecării din țară; în stilul lor telegrafic, eliptic, se va vorbi de „posibilități stabilire în America”, „tinăr electronist contract în Australia”, „relații în străinătate” etc. Specializarea unor termeni (plecare, stabilire) e evidentă în unele formulări obscure sau chiar absurde pentru un neprevenit — ca în exemplul citat la început: „posibilități de stabilire sau emigrare”, sau ca în scurtul enunț „tinăr (...) dorește căsătorie cu o persoană plecată sau în curs de plecare”.

Formulele anunțurilor matrimoniale sînt uneori vizibil influențate de cele ale altor tipuri de enunțuri, existente fără intrerupere în anii din urmă: cele de la rubricile de schimburi de locuință, vînzări-cumpărări etc. Rezultatul interferențelor e uneori derutant — prin insolitul comprimărilor „intelec-

tual-obligații”, „titrată agreabilă”) mai ales, prin imprecizie și ambiguitate, ca în cazul echivalărilor: „Doresc pentru căsătorie tinără atrăgătoare, fără vicii sau obligații, maxim 25/1,72,6 cu relații în străinătate, pentru similar (s.n.)”; „Tinăr modest (...) dorește căsătorie similar”. Expresia potrivirii e în totdeauna obscură, termenul prii care ar trebui să se stabilească echivalent fiind cu totul irelevant: „Titrat, pensionar, vădăv, dorește cunoștință doamnă serioasă, mignonă, 53—59 ani. Același mediu.”; „Titrată 25/1,60/53 agreabilă, liniștită, nefumătoare, dorește mariaj corespunzător”; „Intelectuală pensionară, fără obligații, dorește cunoștință pensionar mediu corespunzător”. Determinările total imprecise, aproape lipsite de sens (deosebit, aparte, corespunzător, de excepție) existau și acur o jumătate de secol, se utilizează din plin și acum: „fond sufletește deosebit”, „suflet aparte” (1936); „calități deosebite”, „licențiat deosebit (fizic, moral intelectual, material) 37 ani, fără vicii și obligații, ca parteneră cu însuși morale și fizice de excepție” (1991).

Cum foarte puține anunțuri contemporane sugerează prin lexic intimă ori relații ilicite („intim”, „experiență”, „discret”), majoritatea adoptă un ton neutru, aproape oficial, trebuînd menționate, ca excepții, introducerea de termeni familiari (ca „sufletist”, „tinăr sufletist prezentabil”) sau căutare unui ton mai dezinvolt, în stilul unei publicități încă foarte stingăce: „Titrată 30/1,67/55 dorește o relație durabilă. Și dv.?”. Tiparul interogațiv mai vechi rămîne însă, deocamdată, neglătat: „Care d-ră — d-nă foarte draguță instruită, singură, dorește cunoștință domn situat, locuință centru, de familie bună, delicat, cult, s-o ajute modes materialicește? Oferte sub Petronius.

Rodica Zafiu

In vrăjitor blînd

Leonid Dimov, CARTE DE VISE, Editura Eminescu, București, 1991

Leonid Dimov (11.I.1926, Ismașarabia — 5.XII.1987, București), l dintre marii noștri creatori de versuri și de viziuni poetice, e din prezent în librării cu o antologie, **Carte de vise**, alcătuită de Marina Dimov pentru a inaugura colecția „Poezii anii contemporani”, de la Editura Eminescu.

ceputurile literare ale poetului seacă oarecum cu acelea ale scriitorilor generația intreruptă, căci primul volum, **Versuri**, vine abia în 1966, aproape patruzeci de ani, după ce se va fragmenta ale ciclului **Momente răscoală moșilor**, publicate în **Gazeta literară** (1956) sau în **Tinărul scriitor** (7), semnate Leonid Dima și rămanate și necunoscute. A urmat o călătorie în care notorietatea scriitorului a avut constant, odată cu apariția celor cincisprezece volume de poezie (pînă în 1982, cînd i se publică ultima c. **Vesnicia reîntorcere**) a traducerilor R. M. Albères (**Istoria romanului modern**, 1968), din Marcel Raymond la **Baudelaire la suprarealism**, 1970) din Giambattista Marino (**Florile**, 1976) toate însoțite de o importanță de teoretician al poeziei, pe care și poetului ar avea datorita s-o nstituie și s-o analizeze cit mai

curînd. Intră aici citeva prefețe la unele din volumele sale de poezie, un număr de articole răspindite prin periodice (gen „Poezie și metafizică”, în **Luceafărul**, nr. 50, 1967, „Pisicile lui Newton”, în **Luceafărul**, nr. 27, 1969 sau „Unghiuri și curbe”, în **Contemporanul**, nr. 43, 1969) și, bineînțeles, contribuția lui Dimov la teoria onirismului estetic („Preambul”, în **Luceafărul**, nr. 27, 1968, „Pledoarie pentru o artă optimistă”, în **Gazeta literară**, nr. 30, 1968 sau „Discuția” din **Amfiteatru**, nr. 36, 1968, cu Dumitru Teșeneag, Daniel Turcea și Laurențiu Ulici).

Pentru Leonid Dimov, „modalitatea onirică de a face literatură” înseamnă „eliminarea tuturor oglinzilor”, adică „renunțarea la orice instrument de disecție — deci la psihanaliză — și acționarea dinlăuntru, ca și cum medicul s-ar găsi în chiar organul lezat. Pentru că nu e vorba de a povesti vise. Ele pot fi povestite de orice ins, de la babele care vind semințe-n mahala pînă la Marmeladov, turmentatul personaj al lui Dostoievski. Elementul oniric capătă dreptul de a pătrunde în poezie abia în clipa în care visul începe să fie tălmăcit. Cheia viselor este aici mai onirică decît visul însuși.” („Preambul”). Devine limpede astfel că onirismul estetic, combătut cu violență la vremea lui, nu e altceva decît o pură convenție literară, în felul automatismului invocat de suprarealiști, al autenticității lui Gide, Camil Petrescu și Mircea Eliade sau al memoriei afective din romanele lui Proust.

Toate aceste probleme revin în discuție odată cu antologia de astăzi a Marinei Dimov, care selectează un număr de poeme din perioada 1966—1973, adică tocmai din faza de „militantism oniric” a activității scriitorului. Această fază poate fi ilustrată mai ales prin volumele din 1968 (**7 poeme**), 1969 (**Carte de vise**) și 1970 (**Semne cerești**) și prin citeva poeme care pot fi considerate între cele mai frumoase ale întregii noastre literaturi. Mai întîi baladele onirice din **7 poeme** (**Istoria lui Claus și a giganticei spălătoarese**. Poemul odăilor, **Turnul Babel, În munți**), apoi textele fantasmatiche din **Carte de vise** (**Vis cu licorn, Vircolacul și Clotilda, Lili și densitatea**), în fine, fascinantele medaliaoane ale celor mai frumoase rondeluri din **Semne cerești**.

Funcționalitatea onirismului dimovian se verifică de la început, în **Istoria lui Claus și a giganticei spălătoarese**, baladă apărută mai întîi în **Povestea vorbii**, suplimentul editat de Miron Radu Paraschivescu în cadrul revistei craiovene **Kamuri**. Gratuit numai în aparență și lăsînd impresia că recurge în spirit artizanal la mecanismele vii din proza absurdistă a lui Urmuz, poemul lui Dimov aduce la zi **Luceafărul** sau **Riga Crypto și Iapona Enigel**, în măsura în care introduce printre vechiile coduri estetice și erotice ale acestor două poeme clasice, un cod social.

Impresia pe care ne-o lasă celelalte balade (**Turnul Babel, În munți**) e de **Odissea onirică** sau de **Alexandrie** din care s-a păstrat doar aventura călătoriei (un drum, o ascensiune, un zbor) și au fost eliminate violența, cruzimea, bătăliile: „Oprește-te. Să mai privim la vale / La portul părăsit, cu catedrale, / Mai sus apoi, în țara luminată, / Cum ouă paserile-n pomi de vată / Iar și mai sus, dar totuși jos de tot / Cum trec reptilele cu prunci în bot / Acolo, prin grădini cu țarce bete / Zac ducii franci cîntînd din clarinete / Iar dincolo, pe sirme colorate / Peste mulțimi, dansează acrobate. / Ce triste sint, ce goale par, ce pas / Anume au făcut de bun rămas ... / Să mergem. Către muntele cel nou / Vom trece prin canalul cu ecou / În lotca mea cu vise centrifuge / Și apa răscolită de zvîrluge, / Pînă la deltele cu țărnișuri scite / Și-n larg albastru: insuli fericite.” (**În munți**).

În **Carte de vise** onirismul funcționează ca pretext pentru vizualizarea unor reverii diurne, iar poemele care rezultă de aici adaugă poeziei erotice românești dimensiunea ilicitului grațios și a fantasmei secrete, ca în **Vircolacul și Clotilda** sau ca în **Lili și densitatea**, care ar trebui să fie citate în întregime.

Pe scurt, toată această poezie nu face decît să treacă printr-o viziune nouă, pe care Leonid Dimov a numit-o onirică, un număr de sentimente și de înfîmplări eterne, iubirea, amintirea, dorința, moartea. Rezultatul e un univers tipic dimovian, un amestec de Ev mediu fictiv, de lumi paralele, în genul ficțiunilor numite **sword and sorcery** și de mari tablouri suprarealiste, ca la de Chirico, Magritte, Tanguy: „Bidoane negricioase păreau anii, / Bătea un soare galben ne-necat. / Jertfită experienței lui Galvani / În cuvă, verde broasca-a răposat. // Priviți din înălțimi, cum fac proianii / Suiți cu forța în aerostat, / Bidoane negricioase păreau anii, / Bătea un soare galben, ne-necat. // De-a dura, din senin, mereu mai suranii. / Cădea în jos, pe malul inclinat, / O bilă, două, trei, întregi mătani / De bile de molibden niche-lat; / Bidoane negricioase păreau anii.” (**Rondelul veacului trecut**). Dar spre deosebire de romantici, care așază în centrul poeziei lor figura neînțeleșului demonic și genial și spre deosebire de simbolști, la care „eul poetic” suferă de nevroza universală a căutătorilor de comori spirituale, în poezia lui Leonid Dimov lumile se fac și se desfac atinse de bagheta fermecată a unui vrăjitor cordial, capabil el însuși să-și schimbe după dorință înfașșarea: „Să fac un semn grădina să vină mai aproape? / Să trag de poluri piața și s-o-ncovoi: căuș? / Intregul nat într-însa pe tobogan de ape / Să cadă la-nfîmplare, năuc și jucaș?” (**Să fac un semn**).

Așa se și explică fascinația lui Dimov pentru fabricile de imagini (cinematografal, visul, amintirea), care lăsînd impresia că sint gratuite, ascund de fapt un program liric implicit, bazat pe ideea dreptului pe care îl are poetul de a-și păstra libertatea de fantazare, cu atît mai mult cu cît este constrîns să renunțe la ea: „Razant cu lumea de granit / Un moale ochi de geam există. / Locuitorii îl omit / Dar el rămîne și insistă // Să nu mai fie ocilit, / Să știe urbea egoistă / Că-n buza lumii de granit / Un moale ochi de geam există, // E plin de mîluri, umilit / De Antihrist, de ginta tristă, / Dar luminează alb, mulcit, / Ca dintr-o noapte elenistă, / Razant cu lumea de granit.” (**Rondelul ochiului de geam**).

După cum se vede, poet de viziune și de sinteză barocă (dar un barochism din care lipsesc ostentația și criptismul), Leonid Dimov unifică într-un sistem coerent și foarte personal tradiția parnasiană a poeziei noastre, simbolismul exotic și balcanismul modernist, pe care le trece în chip paradoxal prin filiera picturală a suprarealismului, nu prin cea literară, cum ar fi fost firesc. Plasat prin întreaga sa carieră literară cu totul în afara curentului oficial al culturii pe care a sprijinit-o la noi puterea, după cel de-al doilea război mondial, Leonid Dimov este un mare poet căruia cineva ar trebui să îndrăznească să-i consacre, în fine, o ediție critică, o monografie, un „Leonid Dimov interpretat de...”.

Fiorin Manolescu

ționarul amorului

lic tratat de fericire perfectă

de multe ori simțim în dragostea stare de plenitudine pe care o am fericire, fără să știm prea bine ce e o formă de excitație ori de anestezie. Trăim atunci o agitație plăcută, o rădăcină de drogare, ființă toleranță cu alți și ni se pare că nimic din ce-am încercat prin luciditate nu mai are importanță. Proiectat în celălalt, ființa abia atunci act de sine și mai cu tărie de pericolul de a fi singur. Senzația de fericire vine din bucuria de a alva de la singurătate. În cusca ta unde atunci încă o ființă și grati încep să-ți fie indiferente

romanul Henriettei Yvonne Stahl, **fiul** (1972), naratoarea trăiește o viață cu accente misterioase, pentru fiul Ara Surentian. De la umilitatea revolte trufășă, eroina caută, cu o erare bine temperată, drumul spre „fericire perfectă” și „perfecta dragoste”. G. Călinescu o acuză pe prozatoarea de feminism tocmai din această înă: că se sprijină în chip discret problema fericirii femeii. Există, cu vîrnat, un idealism nebulos în nauniele acestei prozatoare, percepțimăi degrabă ca anestezie, ca reacție de conservare în fața frustrării. Algia fericirii absolute e, în fapt,

expresia echivocă a unei permanente stări de criză. Priza Henriettei Yvonne Stahl e o căutare, nu o reflectare a fericirii. O stare imaginată, iar nu una consumată.

Dar dragostea și fericirea nu fac parte din aceeasi poveste. Nu există, din punct de vedere literar, iubire fericită. De altfel, se știe de multă vreme că fericirea nu este nici epică, nici lirică. Este o stare mai degrabă mistică ori epifanică. Si este profund paradoxală: un fel de bucurie cu lacrimi, o apoteoză senină a suferinței. Cioran este de-a dreptul gelos pe fericirea înlăcrimată a sfințelor și nu vorbește niciodată despre desertăciunile amorului profan.

Ce nu putem întui noi, europenii, căci în materie de amor asta sîntem, este fata extrem-orientală a iubirii. Putem doar constata că literatura clasică a Extremului Orient (ca, de altfel, și cea pre-renascentistă, antică și medievală) deci, a Europei) nu psihologizează. Iubirea nu e figurată ca un sentiment psihologic ci ca o eratie divină. Este marea tradiție pierdută a amorului european Radu Petrescu este, în literatura noastră modernă, aproape singurul prozator care se mai revendică de la o asemenea perspectivă care

transcende aporetica fericirii-nefericirii. În **Matei Ilicescu** dialogul erotic fixează mai degrabă coincidențele astrale ale sentimentului decît ul-proquo-uriile sale psihologice, gelozia ori nonreciprocitatea.

Există un pasaj în **Epistolarul** lui Gabriel Liiceanu, unde Andrei Plesu comentează cu ironie aparent misogină incapacitatea Lenutei de a întui că în privirea ei albastră îndrăgostitului de ea se reflectă în azurul de dincolo, ca printr-o fantă — fisură a lumii ce îngăduie iesirea din sine și identificarea provizorie cu starea de inger. Lenuta nu înțelege, să zicem, metafizica privirilor îndrăgostite, dar ore ceil în Andrei ai zilelor noastre sint mai apti pentru un asemenea „sacrificiu” al lumescului. Există, asadar, un sentiment „elitist” al amorului! Dacă prin „elitism” nu vrem să înțelegem, aici, altceva decît originea divin-evangelică a trăirii într-o iubire — fie numele acestui sentiment pîngărit de orice adiectiv!

Fericirea perfectă nu poate fi atinsă decît într-o comuniune perfectă, iar arhetipul ei este dat în simbolistica trinității. Dacă ai treilea nu e în iubire, nici iubire nu e. Iar René Girard a scris cea mai importantă carte despre degradările profane ale triumfului erotic și despre iubirea triumfătoare: **Despre minciuna romantică și adevărul romanesc**. O carte despre cea mai răspîdită amnezie modernă. Am uitat că iubirea așa cum o trăim noi, nu mai e pîgînă ci evanghelizată de mesajul christic. O uitare ce se răzbună pe noi însine și prinde conturul demonic al geloziei ca sursă de iubire negativă.

Radu G. Teșosu

bogdan ghiu

PROBE SCRISE

(1987)

* * *

Cine să mai creadă că am murit
cînd cu două-trei vorbe rupem tăcerea,
cînd, cu uitarea lui țintă spre noi — de-
get ros etc.

* * *

Gîndește-te că cerneala se usucă, gîndește-te că hirtia
îngălbenește, gîndește-te cit ai să mai poți sta așa —
într-o zi tot vor veni să te scoată —, gîndește-te că
timpul moare, că tot va trebui să clipești, că ai să a-
morțești, că o să ți se facă foame, somn, gîndește-te
că tot așteptînd așa și tot căutînd, cineva are să facă
ceva cu tine, te va loosi, poate chiar va scrie pe spina-
rea ta, pe umerii tăi. Țigara se termină, cerneala se usu-
că, copilăria stă și trece încă o dată, cu tine, privește
numai de la stînga la dreapta, cum te-ai obișnuit, citește
ce vezi, spune ce citești, scrie. Ceasornic viu, îți trece
timpul prin minte. Îți trece timpul pe dinaintea ochi-
lor. Trece lumea și acolo unde n-o mai vezi cade, se
prăbușește, se spulberă, drumurile se despart, numai
pe dinaintea ta toate trec laolaltă. Gîndește-te că toate
sînt scrise deja. Scrie. Scrie-le. Fă-ți curaj (imi fac
curaj) : toate sînt scrise deja, poți să le scrii. Înțelegi ?
Sînt scrise ; deci scrie-le.

* * *

Lucrurile pe care le vedem sînt spinările lucrurilor. Tot
ce vedem stă cu spatela la noi.

Să ajung la rădăcină și să pun gura să sorb. Ah, m-am
obișnuit să mestec ! M-am obișnuit să povestesc. Nu se
poate ajunge la rădăcină decît tîind (de exemplu) ste-
jarul sau îngropîndu-ne, alături, de vii. Rădăcinile ne
pot hrăni moartea. Rămii între fructe. Rămii în gră-
dină. Orice grădină e suspendată. Sîntem departe de
pămînt, sus, sus de tot. Fructele ne țin, în aer, în zbor.

Cu fața îngropată în ochii închiși. Rupeți-i pleoapele !
Să vadă ! Să vadă ! Să vadă !

Imi privesc miinile : mese întinse la care nimeni
n-asteaptă.

Despre imaginație

Imaginația e capcana braconierului : încearcă să pr
ceva din realitate. E un biet și sărac mijloc de a pr
ceva din realitate. Imaginația e invenția săracului

Imaginația e un năvod lăsat întins, în așteptare. În
mare bogată, într-o lume bogată, vie, el se va un

* * *

Tiriș, tiriș, precum cuvintele născute
din bici. Bat aerul gurii cu
limba — o coadă zbatîndu-se.
Cuvinte de sclav al gurii vorbitoare.
Vocea-i un cîntec de eliberare
pe care-l facem cuvinte.
Cum să ne eliberăm cu cuvinte ?
Imi stau în cale cuvintele, pie-
tre de moară.
Vorbesc în loc să respir.
Vorbesc din din coadă.
Bat aerul gurii cu coada.
Mă bucur, mă gudur.
Vorbele mă gidilă, imi zburdă
pe trup.
Intr-o zi am să mă lepăd
de blană.
Rid, hohotesc. Vorbele mă fac
să casc gura.
Vocea mea doar o aud,
nu pot
nu pot
s-o spun.
Sînt însuși cuvîntul vocii mele.
Sînt numai cuvîntul vocii mele.
Cuvinte în calca vorbirii.
Dau din coadă, visez să zbor.

Epitaf

Din tot ce-a fost au rămas cuvintele,
iar dintre cuvinte
numai acestea.
Fii și tu, o clipă, cuvînt
alături de ele.

soliloqui

Locuri comune sau despre drumurile domnitorilor

Vreme de secole această țară a
avut domnitori, care nu s-au închinat
cu osebite nimănui, ba chiar s-au zbă-
tut, fiecare după putere, să-și țină ca-
pul mai sus și spinarea mai liberă.
După o vreme, drumurile lor au înce-
put să treacă musai pe la Țarigrad,
chiar dacă rar se mai abăteau și prin
cancelariile Vienei ori tocmai pe la
Moscova.

Intr-un tîrziu, țara a avut regi. Și
chiar dacă lucrul nu se prea bagă de
seamă, semnificația crucială a momen-
tului este aceea a integrării în Europa
a proaspătului stat național. Trasă,
fără izbîndă, vreme de sute de ani că-
tre Asia-Mică, și în pericol, atunci, în
veacul al nouăsprezecelea, să fie dusă
mai spre răsărit decît se află de fapt,
România era prin cultură și moravuri
un stat totuși european (sau aproape
european, sau care se voia european).
Așa că, pe deplin conștientă și conști-
entizată de asta, Europa făcu ceea ce
era cel mai rațional să facă : și-o in-
tegră. Iar apariția, în fruntea Româ-
niei, a unei familii regale înrudite cu
marile case ale Europei avea, dincolo
de orice alte speculații, semnificația
precisă a asumării de către Europa a
unei atitudinii de non-indiferență față
de destinele acestei țări.

Ce rol vor fi avut aici subteranele
legături masonice, zău dacă are prea
mare importanță, cită vreme obiectiv-
ul vizibil este atins : demonstrativ a-

proape, legalizarea apartenenței Ro-
mâniei la Europa.

★

Curios lucru, vreme de vreo opt de-
cenii, adică atîta cit numai trei-patru
vor fi fost regii care s-au urmat la
sceptrul tot tînărului stat național,
drumurile n-au dus cu orice chip că-
tre nici o cancelarie, nici măcar către
aceea de unde acestora le era obrșia
(a trebuit să vină dictatura personală
antonesciană pentru ca drumurile pri-
milor bărbați ai țării să ia calea, ne-
obișnuită, a Berlinului ! ? !). Orice
s-ar spune împotriva regalității în Ro-
mânia, evidențele totuși arată fără tă-
gadă că, cel puțin din punctul de vedere
al ne-dependenței de vreo mare pu-
tere străină, singura perioadă fastă de
la 1400 încoace este aceea dintre veni-
rea lui Carol și abdicarea lui Mihai
(evident, cu intermitența de rigoare a
dictaturii militare). O regalitate care,
repet, întîmplător dar mai curînd nu,
ne-a condus acolo unde ne era locul.
De acord, ca pe o mică națiune (ceea
ce și sîntem ! ?), dar în Europa. Și mai
trebuie să adaug că rîndurile de mai
sus sînt scrise de unul care nu se știe
deloc regalist, nici cu sufletul și nici
măcar cu mintea.

★

De la o vreme însă, neagră vreme,
în ciuda optimismului naiv al părinți-
lor noștri (rămas, culmea, același și

azi, ca o obișnuință, ca un sughiț de
care nu se poate scăpa), țara asta s-a
trezit tînără republică populară și ega-
litaristă. Fiind vorba, de-acum, de se-
colul douăzeci, n-ar fi în definitiv ni-
mic rău în ideea de republică ; nici de
utopia cu pricina și de efectele ei
destructive asupra indivizilor nu e lo-
cul să vorbesc aici. Dar odată cu „re-
publica“, ne-dependența a dispărut și
ea, ca prin cine știe ce farmece. Și tot
așa, peste noapte, a dispărut și apar-
tenența la Europa a unui întreg pămînt
și a unui întreg neam. He-he ! Abia
către sfîrșitul deceniului cinci au în-
drăznit Dej și ai lui să-și aducă aminte
de latinitatea noastră.

Iar proaspeții președinți ai proaspe-
tei republici, au luat-o din nou pe
drumuri, de data asta spre Moscova.
Nu am absolut nimic cu Moscova ca
atare, ci numai cu faptul că destinul
tatălui meu, destinul meu și destinul
fiului meu s-au hotărît, și se hotărîsc
încă, la o cu totul altă latitudine de-
cît aceea a țării în care locuim.

★

Țarigrad... Berlin... Moscova... Curios,
privind dinspre București, toate trei
sînt niște săgeți cardinale indecise.

Oile lui Bucur o iau fie spre suc
fie spre nord-vest ori nord-est. A
rămas sud-vestul. Adică Roma ?
dridul ? Sau... Tirana ? (între tim

★

Și încă ceva. Practic, țara asta a
trei președinți pînă acum. În a
frecventelor excursii dincolo de
după indicații (în ciuda aparențelor
relativă independență, tocmai C
șescu, pe ascuns, pare să fi excela
drumurile președinților noștri
pare un curios loc comun : toți
făcut cite o vizită la Pekin. Dej în
(cu urmări evidente în schimbarea
liticii față de Moscova), Ceaușescu
1971 (cu urmări teribile în des-
unui întreg popor), iar actualul n
președinte în 1990, imediat după
gitimarea sa (cu nu se știe ce ur
că și-așa nu s-a schimbat mai r
în țara asta).

Dacă semnificația pelerinajelo
Pekin ale primilor doi e limpede
relativă desprindere de forța de a
ție a Kremlinului, cu necesara că
a unei contraponderii, în schimb
nificația călătoriei celui de-al tr
deocamdată ne scapă. Oricum, cel
țin din perspectiva reîntoarcerii no
în Europa, pare o călătorie inoport

★

Întrebarea cheie rămîne eviden
ceea legată de revenirea noastră în
Europă de care ținem și în care
statului n-ar mai avea de făcut
muri fixe, numai într-o anume d
ție, ci ar putea sau chiar ar trebu
stea liniștită acasă.

În ce chip ne vom întoarce ? Și
să fie de data aceasta simbolul
să ne legalizeze statutul, tîind pe
marelui țar moscovit ? Căci so
democrația nu are familii domni
înrudite și poate că nici măcar o
sonerie. Așa că s-ar putea, do
ferește, ca drumurile viitorilor n
președinți să ducă în continuare
Moscova și, o dată pe legislatură,
iluzorie contrapondere, tocmai la
kin.

Mihail Oprescu

desigur, la prima vedere, asocierea basmelor românești cu tradiția yoga apare ușor stranie. Ea pare să developeze negativul unui limbaj colorat care are esențialele ramuri complet oculte în varianta alb-negru. Altminteri, spus, această asociere neobișnuită își revelează secretele numai în lumina „color” a milenare și fascinante tradiții indiene care prin componenta sa indo-europeană a marcat adânc și ireversibil cultura bătrânului nostru continent.

Istoria originii orientale (indiene) a basmelor nu este încă îndoielă nouă. Această perspectivă exotică nu a scăpat interesului unor cercetători de talia lui Theofil Simensky, Mircea Eliade, Sergiu Al. George, Ion Roșu etc. Contribuția lor importantă a deschis și mai larg câmpul investigațiilor. În cadrul acestora, „interpretarea yoginică” a unor elemente magice vehiculate de basmul românesc se dovedește un domeniu puțin cunoscut și cel se poate de fertil în observații.

Dar la început, a fost cuvântul... Se știe că în limba română există o puternică influență lingvistică indo-europeană. Numai ca vehiculată la nivelul cuvintului această influență rămâne abstractă. Ea capătă dimensionalitate și relief abia atunci când este investigată în contextul unor tradiții (orale și scrise) care reprezintă forma contactului viu și fertilizant al substratului indo-european în spațiul românesc. În acest sens, basmele furnizează un material de studiu bogat și complex.

Hermetica basmului impune o abordare pluridisciplinară (lingvistică, simbolică, mitologică, etnografică, psihologică, psihanalitică etc.) din care ne vom limita în cele ce urmează doar la investigarea unor aspecte de simbolism magic care ne pot apropia de tradiția yoga.

Privite din perspectiva simbolică-magică basmele alcătuiesc un adevărat „rezervor” de teme și motive mitice, de personaje și întâmplări narind esoterice o experiență de cunoaștere și integrare cosmică.

Comentind substratul simbolic al credințelor, basmelor și legendelor, Mircea Eliade observa că acesta reprezintă „un depozit imens de documente ale unor etape mentale de o profunzime și o complexitate neașteptată”. Iată de pildă, radiografierea prin grila simbolismului yoginic indian a așa numitelor „ajutoare năzdrăvane sau fantastice” din basmele românești ne oferă posibilitatea unui acces înedit în zone străvechi de cunoaștere și spiritualitate.

Se știe că puterile miraculoase pe care le utilizează eroul basmului în lupta sa cu zmeul sunt personificate de ajutoarele și uneltele năzdrăvane. S-a remarcat cu alte prilejuri originea orientală (indiană) a tovarășilor năzdrăvani ca și faptul că ei par să reflecte o serie de tehnici și performanțe yoginice descrise de Patanjali în tratatul său Yoga Sutra. Reamintim că Patanjali a adunat în tratatul său practici de meditație și rețete tehnice aștiate și verificate de o experiență seculară.

Cu alte cuvinte doctrina yoginică a „puterilor miraculoase” — siddhi — vehiculează simboluri, experiențe și tradiții străvechi, ale unui substrat indo-european arhaic. Să investigăm însă morfologia acestor „puteri miraculoase” în basmele românești. Le putem grupa astfel: 1. Puteri fizice personificate de personaje fantastice precum Strimbă-lemne și Sfarmă-piatră. 2. Puteri suprafirești ale simțurilor personificate de personaje precum Ochilă, Vede-bine, Aude-bine. 3. Puteri asupra lumii materiale intruchipate de Greul pământului, Repedele pământului, Ușor ca vântul sau de uneltele năzdrăvane precum Panucii zburători, Covorul zburător, Căciula care te face nevăzut, Oglinda fermecută. 4. Puteri psihice simbolizate de Limba păsărilor sau Piatra șerpilor. Calități speciale figurate de personaje ca Scilă, Gerilă, Flămînzilă.

Primul lucru pe care îl vom observa este că absolut toate aceste personaje și uneltele năzdrăvane (fantastice) își găsesc un corespondent precis în lista puterilor miraculoase siddhi (siddhi în canonul pali) dobândite prin practicarea tehnicilor yoga. Ele apar mai mult sau mai puțin fragmentar în toată literatura ascetică și mistică indiană. O relatare explicită a acestor puteri îi aparține lui Patanjali care le dedică (începând cu sutra 16) întreg capitolul III din celebra sa Yoga-Sutra. El menționează printre alte siddhi obținute prin samyama (nume generic în care sunt incluse dharana (concentrare), dyana (meditație) și samādhi (unirea mistică)) apariția unor puteri fizice extraordinare (Yoga-Sutra, III, 23) a căror sugestie evidentă o regăsim în simbolică personajelor Sfarmă-piatră și Strimbă-lemne. Sutra 29 din Can. III relatează că prin tehnica samyama asupra cavității gâtului se obține dispariția foamei și a setei. Personajele Flămînzilă și Scilă par să reflecte acest simbolism într-o formă inversată, așa cum bine s-a observat căci una din formele de eroziune a unui simbol străvechi este sărăcirea conținutului său simbolic care poate merge până la receptarea inversată a înțelesului original.

Un personaj interesant este Gerilă. Semnificația sa simbolică poate fi apropiată de o tradițională tehnică magică cunoscută sub numele de Gtun-ma sau Tapas (căldură magică). Ascetul indian era expus frigului și acoperit mereu cu veșminte ude (1) căror număr se nota pentru a constitui apoi un calificativ) stă fiind să se usuce cu propria căldură obținută prin tehnici yoga de concentrare și meditație. Această străvechi tehnică magică era universal răspândită printre popoarele indo-europene și figura cu precădere în recuzita samanilor și fakirilor. Despre ea relatează și Alexin și David Neel că în Tibetă o soră de proba învidioasă a căsătorit o soră de proba învidioasă indo-tibetană. Ele constau din

Yoga și basmele românești

uscarea succesivă de haine înghețate în răstimpul unei nopți de iarnă utilizând pentru aceasta căldura propriului trup.

Iată însă cum apare Gerilă descris în basmul Harap Alb: „O dihanie de om, care se purta la un foc de 24 de stinjeni de lemn și tot atunci striga că îl lua gura că moare de frig”. În Vizor, eraiul șerpilor imaginea apare mai explicită: „Petre coborînd pe cealaltă lume... trece pe lângă un om acoperit cu 99 de țoluri noi noue și tremurînd de frig” sau ceva mai departe eroul înțelnește „un om acoperit cu un țol rupt și subțire, iar pe el ploua cu zăpadă și totuși îl era cald”.

O variantă moldovenească (Drăgan Centșa) a acestei țene îl prezintă pe Gerilă cu „o nară de ger și altă nară de foc”; „Dar Gerilă are cealaltă nară de foc cu care dozgheta pe loc apa înghețată cu nara cea de ger”. Existența unei nări ce îngheață apele și a alteia ce le dozgheta reprezintă un amănunt cel puțin curios în figura lui Gerilă. El capătă însă semnificația dacă ne referim la fiziologia yoginică. Aceasta descrie existența a două canale subtile (Nadi) situate la stînga și la dreapta coloanei vertebrale. Ele sînt canalele Idă și Pingală ce corespund cu luna și cu soarele. Una străște în nara stîngă și fiind de esență lunară e rece iar cealaltă atinge pînă la nara dreaptă și fiind de natură solară e caldă.

Să trecem acum în revistă puterile suprafirești ale simțurilor. Unul din personajele cele mai interesante este Ochilă. Iată cum apare el în basmul Harap Alb: „O schimonositură de om avea în frunte numai un ochi, mare cit o sită, și cînd îl deschidea, nu vedea nimica... Iară cînd îl ținea închis, fie zi, fie noapte, spunea că vede cu dinșul și în măruntaiele pământului. Iaca, începu el a răni ca un smîntit; toate lucrurile mi se arată găurite, ca sita și străvechi ca apa cea limpedă — deasupra capului meu văd o mulțime nenumerată de văzute și nevăzute”. Sugestia clarvederii este evidentă. Tradiția ne spune însă că ea face parte din clasa celor 5 științe înalte (abhihiñā) familiare atît călugărului budist cit și yoginului brahman. Acest super-simț e cunoscut sub numele de „ochiul divin” sau divya-saksus și adesea asociat cu „aurul divin”, divyasrotra. Inițiatul poate percepe două categorii de sunete, cele divine și cele umane, sunetele depărtate și cele apropiate. În basmul Tudorel al lui T. Pamfile este descris un om care „sta tolnit peste sapte văi cu urechea la pămînt și asculta tot ce se petrece în măruntaiele pământului și pînă la cealaltă parte”. Acest auz hipertrofiat traduce o siddhi specială de percepție a forței formatoare a lucrurilor și elementelor. Căci iată, Ochilă „vede iarba cum crește”. Vîzul extraordinar al lui Ochilă este dublat de un auz similar, din moment ce el „asculta cum crește ovăsul”. Descrierea lui Ochilă (avea în frunte numai un ochi) ne trimite la simbolică celui de al treilea ochi al lui Shiva. Fiziologia subtilă îl localizează în Ajna Ciakra, punctul dintre sprincene unde se află centrul superior al percepției extrasenzoriale și clarviziunii. Practicînd samyama asupra acestei ciacre se obține clarviziunea, „deschiderea ochiului lui Shiva”. În tra-

diția budistă această putere vizionară este numită ochiul celest, dibba sakkhu, cu ajutorul căruia inițiatul (cel trezit) descoperă unde i se găsește prietenii și vede în inimă și spiritul oamenilor. Ochilă pare să semnifice aceleași calități de vreme ce „vede pînă la capătul lumii, adică pînă în fundul mării și în naltul cerului”. Privirea celui de al treilea ochi îl ajunge și dincolo de lume: „cu doi ochi dorm, și cu unul mă uit și eu vad și pe lumea asta, și pe cealaltă lume”.

În mod curios, asocierea celor două siddhi — clar vederea și clar audia — există în basmul românesc prin două personaje ce apar împreună: Vede-bine și Aude-bine. Voinicul din basmul Lupul cu cap de fier este înconjurat de doi cîini albi care îi spun: „Acum sîntem în iad, dar nu te speria deloc; pe mine mă cheamă Vede-bine, sint de la Sfînta Miercuri, pe acesta-l cheamă Aude-bine, e de la Sfînta Vinere”.

O altă personificare a unei siddhi apare în Păsări-lăți-lungă personaj al cărui „meșteșug drăcos” sugerează o putere yoginică. Iată cum este el descris în Harap Alb: „o pocitanie de om umbla cu arcu după vînat paseri... Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai presus decît își poate dracul închipui; cînd voia, așa se lîța de tare, de cîtrîndea vîntul în brațe. Și alții dată așa se deșira și se lungea de grozav, de ajungea cu nuna la lună, la stele, la soare și cit voia de sus”. În lista celor 8 mari puteri (maha siddhi) clasificate de Bhoja (Yoga Sutra, III, 40) găsim citată mahiman sau puterea miraculoasă de a atinge orice obiect, la orice distanță, de pildă luna (cf. Mircea Eliade, op. cit. p. 100, nota 1). Sugestiv ni s-a părut un comentariu asupra acestei budiste (Sāmyama Phalla Sutta, 87; Dīpa Nīkāya, I, 78) unde se spune: „cu inima senină, pură și translucidă, aspirantul (bhikkhu) își înclină spiritul întu puteri miraculoase; el călătorește în cer precum păsările. Luna și chiar Soarele, cit de puternice ar fi, el le atinge și le simte cu mîna. Regăsim aceste calități în chiar imaginea personajului din basmul românesc — Păsări-lăți-lungă — care „pînăde păsările din zbor și le mîncîncă”, „iar îndemînarea lui e dublată de aceea de a se întinde pînă la lună” (cf. Ovidiu Birlea, op. cit. p. 412).

Alte personaje năzdrăvane care ajută eroul în cursul aventurii narate de basm este: Repedele-pământului sau Fuge-în-lume prezentat ca avînd picioare de moară legate de picioare și totuși luîndu-se la întrecere cu iepurele (O. Birlea, op. cit. p. 414). Practicînd samyama afirmă Yoga Sutra (III, 41) se poate obține fiabilitatea de a parcurge spațiul (akāsa gamanam) cit și posibilitatea de a te transporta într-o clipă la mari distanțe. Textele budiste vorbesc de patru feluri de puteri magice de translație (gamanam) primul fiind asociat zborului păsărilor. În basmul Lupul cu cap de fier, voinicul este ajutat de doi cîini de la Sfînta Duminică numiți Ușor ca vîntul și Greu ca Pământul. Corespondențele simbolice sînt evidente.

Piatra șerpilor și Limba păsărilor sînt două metafore pentru puterile psihice

miraculoase pe care le poate căpăta eroul în basm. Ambele sînt strins legate de simbolismul șerpului și motivul universal al animalelor recunoscatore atribuit indiei și anume credințelor budiste. În basmul D-astea știu (Mădulescu Codin) șarpele scîpat din foc își arată recunoștința față de om „sufîndu-i în gură printr-un baț de alun, toate limbile păsărilor”. Între alte superstiții ale poporului român citate de G. Ceaușescu se spune că „cine mîncă din carnea șerpului, înțelege limba păsărilor”. Acesta motiv îl găsim în basmul Tei legnat. Un băiat cruță viața unui puț de șarpe. Acesta drept răsplătă îl sfătulează să dea tatălui său balaurul „marguca de suo limbă” care avea puterea de a-l transporta în orice loc și a-i împlini orice dorință. Victoria asupra șerpului (balaur, dragon) sau pactizarea cu acesta nu drept consecință simbolică luarea în posesie a unui obiect (marguca sau piatra șerpilor) respectiv asimilarea calităților magice pe care le deținea șarpele. Să nu uităm că tehnicile yoga urmăreau „trezirea” (activarea) șerpului Kundalini, simbol al energiilor superioare ale ființei. Atît Piatra șerpilor cit și Limba păsărilor cu care este răsplătit voinicul în basm exprimă în terminologie simbolică accesul la un înalt nivel de spiritualizare, atingerea unor stări superioare de conștientizare și integrare cosmică.

Din lipsă de spațiu nu vom putea comenta integral tipologia tuturor puterilor și obiectelor miraculoase și nici rețeaua de relații și interconexțiune ce a dus la prezența eclectică dar evidentă a acestor „amprente” indo-europene în basmul românesc.

Ne putem desigur întreba care ar fi semnificația prezenței în basm a acestor elemente străvechi? Interogația se referă desigur la conținutul arhaic, de esență mitică, al basmului. Așa cum s-a remarcat, basmul se prezintă ca o descriere (simbolică și inevitabil fragmentară) a unui scenariu inițiativ, imuabil în structură dar foarte variat în actualizările sale. Aventura eroului este de fapt povestea inițierii sale într-un anume domeniu al cunoașterii și existenței cosmice. În limbaj psihologic, prin mitema sa centrală — călătoria inițiativă — basmul reia și reповestește mereu, aventura etern umană a conștientării eului cu sinele, a ființei cu întreg cosmosul. Perspectiva simbolică-magică ne revelează aici avaturile unei experiențe psiho-spirituale. Accesul la diferitele puteri miraculoase intruchipate prin colaborarea cu ajutoarele năzdrăvane sau utilizarea obiectelor magice (baston, căciula, oglindă) trasează de fapt în termenii unei alegorii simbolice, etapele unei adevărate deveniri într-un înalt. Eroul este intruchiparea eului conștient, combativ, înfruntînd forțele obscure ale subconștientului (șarpele, balaurul, dragonul, zmeul) ce amenință echilibrul și sănătatea bătrînnului rege sau cuplului de batrini simbolizînd psihismul integral. Pe parcursul luptei sale voinicul este ajutat de prietenii năzdrăvani și intra în posesia obiectelor miraculoase. Adică, în limbaj esoteric al basmului, descoperă și învață să se folosească de puterile sale supra-senzoriale. Deznodamîntul final, luarea în stăpînire a împărăției, traduce simbolic reintegrarea eului în raport cu subconștientul care este asumat armonios ca urmare a unei cunoașteri ce lărgeste zonele realului concret și la domeniul suprasensibil. Fîntina din final, alegorie a conjuncției și reconcilierii contrariilor exprimă același proces al depășirii de sine (al extensiei eului) prin și în dualitatea cuplului. Revenind la terminologia tehnicilor yogico-tantrice regăsim analogii cu simbolismul unteii lui Shiva cu Shakti (cf. J. Woodroffe, Shakti and Shakti). În fapt, termenul yoga înseamnă uniune, reintegrare. Prin ea se urmărește realizarea conștiinței pure, atînsa prin tehnici ascetice și metode de diamantine, vajra cita. Aceasta este concentrare mentală pe parcursul căreia apar și puterile miraculoase, siddhi. Alegorie vorbind, procesul este simbolizat de trezirea șerpului Kundalini Shakti și unirea acestuia cu Shiva. Fiind vorba de amănunte ale unei fiziologii subtile nu trebuie să uităm desigur că această „uniune mistică” se petrece chiar în lînga celui supus inițierii. Șarpele Kundalini Shakti urcă din muladhara ciakra spre creștele capului unde se află Sahasrara ciakra (lotusul cu 1000 de petale) unindu-se aici cu Shiva. Fenomenul are ca urmare extensia celui individual în planul conștiinței universale. Adică accesul la o cunoaștere și o trăire mai profundă a realului. Mesajul simbolic-magic și basmului sugerează aceleasi finalități existențiale. Numai asumîndu-și integral toate straturile Psyhe-ului (adică puterile suprasenzoriale intruchipate de ajutoarele și obiectele magice, subconștientul intruchipat de șarpe-balaur, dublul feminin sau Anima intruchipată alegoric de fata de-mpărat) eroul poate lua în stăpînire împărăția — integrată ea structurilor sale psiho-mentale. Mesajul basmului transmite de secole conținutul unui adevăr magic ce pare din ce în ce mai puțin accesibil omului modern, anti-funcțional. Este vorba de faptul că devenirea într-un înalt sau extensia de om în om și integrat cosmic se poate obține numai printr-o experiență inițiativă. Numai astfel, armonizîndu-și contrariile ființei subtile eroul poate stăpîni deopotrivă universul fizic și cel suprasensibil și mai ales poate cunoaște adevărul stărilor de care vorbesc toate basmele în finalul lor: „Și tu trăiești unii multi, fericiți...”

Silvia Chifimiu

dr. ion vianu:

„Ceea ce mi se pare fundamental este că memoria are o funcție etică“

● Nu știu dacă este într-un tot adevărat faptul că, din oamenii excepționali, nu se nasc personalități pe măsură. Astele se combină miliarde de ani, pe palimpsestul destinului, pentru a închepi linia vieții celor aleși. De aceea, probabil, considerăm indeobște că genurile nu lasă urmași...

Totuși, excepții de la mistică regulă există, întărindu-i misterul. Astfel, o personalitate prodigioasă, ca aceea a profesorului Tudor Vianu — reper în salvarea culturii române, mai eu seamă în vremea „obsedantului deceniu“ — este urmată, în linia descendenței genealogice, de figura complexă, luminoasă și tandră a fiului său, medicul cărturar Ion Vianu. Întors din nou pe meleagurile natale, după un exil de treisprezece ani, fostul psihiatru disident — astăzi membru fondator al Asociației Psihiatrilor Liberi din România — este animat de aceeași dăruire spre învierca morală a „artei sufletului“ național, atîta timp tulburată, prin pervertire, incompetență și complicitate la crimele comunismului. Fruct al conceptului de regenerare profesională, Asociația Psihiatrilor Liberi din România încearcă, după Decembrie 1989, în spiritul doctorului Vianu, să fundamenteze și să aplice principiile de asanare etică a celei mai dificile, poate, profesii, cită vreme psihiatria folosește, spre vindecare, cuvîntul, Cuvîntul...

— Pentru compatrioții care nu vă cunosc, ori nici nu v-au interesat destul, cine sunteți Dumneavoastră, domnule doctor Vianu?

— Un om care s-a găsit întotdeauna pe un prag. Am ajuns în această situație, de alternativă mai întâi între studiul literelor și cel al medicinei, apoi, între o orientare biologică și una psihologică, în cadrul medicinei, pe urmă între dorința vie de a rămîne în țară cu orice preț și pornirea de a-mi salva sufletul, prin emigrare. Am trăit din nou, în împrejurările cunoscute, alternativa între diasporă și revenirea în țară, care, în ciuda mizeriei și a penuriei omniprezente, îmi apare un paradis regăsit, sau întrevăzut. Cred că tocmai această căutare mă definește. Ea ar putea fi calificată drept șovăire, ori nesiguranță, dar nu vreau să-mi pun degeaba cenușa pe cap, căci, pentru mine, căutarea a fost fecundă, ea m-a constituit și mi-a îngăduit, deși insuficient, să exprim ceva despre mine, despre alții...

— Psihanaliza presupune vocația sincerității. Depinzînd de tehnici psihanalitice implică, de altfel, o proprie analiză, „în oglindă“, a personalității terapeutului. Apropiată, cred, confesiunii religioase, această introspecție este cu atît mai dramatică, cu cît își propune mai abilită interpretarea adevărului presupus. Cum se împacă subiectivitatea psihanalizei, cu spiritul riguros pozitivist al științei?

— Foarte devreme, în decursul studiilor medicale, apoi psihiatrice, am înțeles că pot extrage o cunoaștere științifică substanțială din introspecție. Așa cum Flaubert și-a îngăduit a spune, odată: *Madame Bovary e'est moi*, am putut și eu să mă regăsesc în aproape fiecare dintre pacienți, după cum îi regăsesc și pe ei, în mine. Probabil, este motivul pentru care psihanaliza mi-a fost, întotdeauna, o referință deopotrivă științifică și culturală. Îmi aduc aminte de prima carte citită, în adolescență, într-o bibliotecă publică. A fost „Psihopatologia vieții cotidiene“ a lui Freud pe care, de atunci, l-am studiat permanent. Fiindcă, într-a-

devăr, psihanaliza îmbină observația obiectivă cu cea interioară sau introspectivă, doar ea are ca obiect de studiu nu numai reacțiile pacientului, ci și pe cele ale terapeutului.

— Aruncînd o privire psihanalitică asupra mediului social, nu credeți că ideologia marxist-leninistă s-a constituit într-un complex factor de etiologie al unei maladii generalizate, care afectează nu atît „inconștientul colectiv“, cît conștiința comunității comuniste post-comuniste și neo-comuniste, conștiința parazitată, la început, iar apoi paralizată, desfigurată de această ideologie?

— În anii de lungă viațuire sub dictatură, am remarcat un lucru: reprezentanții puterii brutale, tortionarii jefuitori, activiștii de toate tepele erau desemnați de popor sub numele de „ăștia“, nu „ăia“, „ăștia“ pe care-i vedem, cei de lingă noi și, totodată, în opoziție cu noi. Eu am ajuns să consider că acești „ăștia“ alcătuiau o adevărată instanță psihică, un fel de supra-eu sau super-ego monstruos, tumoral, chiar metastatic, care ne-a infiltrat și puțin a lipsit să nu neucidă. Vreau să precizez că, atunci cînd vorbesc despre „ăștia“, nu mă refer la ei doar ca la niște ființe real existente în fața noastră, ci îi consider și reprezentanți în lăuntrul psihicului nostru, ceea ce interesează pe psihanalist.

— Cum îi priviți pe „ăștia“ azi? Cum se luptă psihanalizii liberi cu ei, în prezent?

— „Ăștia“ sunt tot aici, puțin mai jumuliți, scuzați expresia, au pierdut cîteva pene, dar nu s-au transformat încă în „ăia“. Și nu e vorba aici de nici o atitudine vindictivă, nici de „vinătoarea de vrăjitoare“, pe care o exorcizează, de pildă regulat președintele Republicii, ci, pur și simplu, despre nevoia de-a elimina din noi, din adîncul sufletului, această substanță nocivă, ubieună. Să considerăm, de exemplu, limbajul: ca literat și om de știință, veți remarca în ce măsură stilul lozineard infectează expresia vorbită, scrisă, limba română, în general. Cîndva,

am propus, în glumă, dar ar trebui să mă iau în serios, înființarea unui minister al limbii române. Poate chiar un parlament al limbii române. Va trece mult timp pînă cînd aceste cicatrici vor păli și se vor șterge de pe trupul vulnerat al expresiei vorbite...

— Înțeleg că limbajul lozineard poate fi o groapă comună, pentru morții spirituali ai unui popor, iar limba, pentru vii, un loc de mintuire...

— Nu există o mărturie mai bună a vieții spirituale și a felului de realizare a relației sociale, decît limba, iar limba și, prin ea, toate mijloacele de exprimare verbală, în primul rînd literatura, determină viața socială, existența individului, constituind un instrument de inobilare sau înjosire, de vindecare sau îmbolnăvire.

— Îndărățul acestei mărturisiri, ghicește nostalgia după prima dragoste, care a fost, din cît înțeleg, filologia...

— Cînd am intrat la filologie, deși aveam o serie de profesori distinși, dintre care mi-l amintesc, cu mare plăcere, pe Ion Fischer, m-am văzut prizonierul ideologiei marxist-leniniste. În acea vreme, a fi om de litere sau filolog implica riscul de-a ajunge un soldat pe frontul ideologic. A fost motivul principal pentru care m-am decis să fac o meserie, să-i zic, pozitivă spre a-mi asigura o mai mare independență: medicina. Au mai fost și alte cauze pentru care nu am ales filologia. Despre ele voi vorbi, poate, altădată... De manile literare însă, tot nu am scăpat, dovadă că mă aflu acum în fața Dumneavoastră.

— S-au concretizat, cumva, asemenea „manii“?

— În 1975, am strîns, la îndemnul unor prieteni ca S. Damian și Geta Dimisianu, o serie de eseuri, unele publicate chiar în revista „Lucaefărul“. Volumul s-a numit *Stil și persoană*. Curînd după aceea, am emigrat. Mi-am folosit, de atunci, pana, în special, pentru a denunța dic-

tatura. În ultima vreme, impunîndu-mi-se ca o necesitate, unele concluzii încercî o reflecție morală asupra timpului nostru asupra datoriiilor noastre.

Ceea ce mi se pare fundamental — n-aș vrea să ostenez demonstrînd-o — este că memoria are o funcție etică. Nu numai binele și răul se diferențiază după amintire, dar și o anumită constantă vieții, a existenței umane, este funcție de constanța memoriei. Acesta îmi pare un adevăr pe cît de evident, pe atît de neglijat...

— Înainte de așa numita revoluție scamă de artiști, mai ales scriitorii, recu geau la metaforă ca la unica modalitate de-a mai putea păstra, fie și codificat adevărul. Anii comunismului au fost ai al expansiunii alegoriei, ai exprimării prin bancouri, fabule sublimite ale spiritului: lității unui popor, care are vocația și v luptatea, pareă, a bazului de necaz. A fost anii ai netrării ontice, la propriu, ai ființării, la figurat. După Decemb 1989, apelența publicului, fie el bibli ori cinefil s.a.m.d. s-a deplasat în ser sau exprimării lipsite de echivoceuri, da adesea, nu și de grafie...

— Fără îndoială, un privilegiu extrao dinar, pe care ni-l acordă acești ani, es acela de a ne putea exprima cu toa transparența, fiindcă nu numai cenza a dispărut, dar și autecenura a dimiun: Frica, simțul oportunității, tangen, cî odată, la oportunism sunt, totuși, p zente. Este o situație comparabilă cu c din Franța de după 1944, cînd actioa publiciști și esciști libertari, precum A bert Camus. Atunci, s-a dezvoltat aco — acum se dezvoltă și la noi și trebu să se dezvolte și mai mult — o reflect clară, cu o ținută morală. Inșă, exist aici, un pericol potențial, acela de a go figurativul, circumlocutiunea; într-un c vînt, stilul... Totuși, parafrazînd un p verb francez, voi spune: gonți metafor ea va reveni în galop!

— Recursul la memoria etică îmi pa un atribut definitoriu al psihanalistul dar și al preotului, indiferent de relig ori rit. De aceea, preotul își poate insu psihanaliza și reciproc, creîndu se fel, premisa formării unui terapeut al fletului mărturisitor. Cum vedeți aceas înegmănare dintre actul religios și c medical?

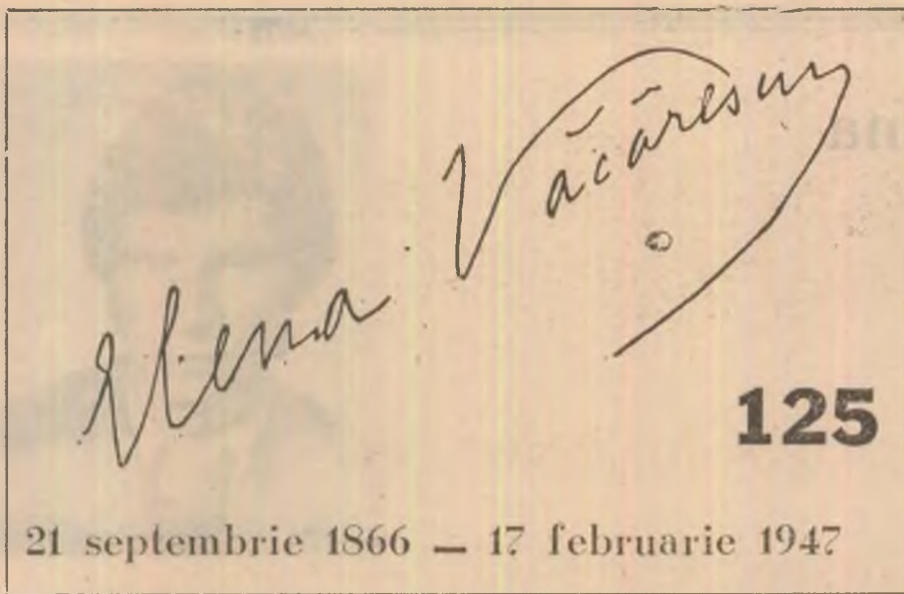
— Mi-e mai ușor să vorbesc desp preotul creștin și în special despre c ortodox, pe care îl cunosc mai bir Creștinismul a adus lumii această c mensiune fundamentală, de-a institui i Dumnezeu a căruj natură este, în acei timp, și divină și umană. Din această m cină, în creștinism, dimensiunea spiritulă și cea sufletească se înegmăncază, de rămîn distincte. Din motive istorice de civilizație, confesiunea protestan mai întîi, apoi cea catolică, au căutat au avut un dialog cu psihanaliza. C ortodoxia, dialogul psihanalizei nu s instaurat desi faptul nu e, poate, în totu adevărat, fiindcă există o astfel de comunicare la anumîti ortodocsi m Orient, acest dialog rămîne o sarcină culturii românești...

— Sînt prezentați în nerespectiva nresmată Ca defuncta boacă psihiatru liber d România, al cărei membru fondator su teți?

— Trebuie să ne amintim cu mult cur vînta de-a deveni membrul actual — m țării ideologie educațional — necum viziunea monodimensională rîndă i metă acunpa subiectului psihic, a căruj seculare a mascat, desi de ani, un l de mentibila oblicata. Prin aceasta se de ghesse psihiatruj liberi și am doi ca gl de timpuriu, înainte prin hotărîrea de pune cu trecutul și de-a nu amoniza zentul ce ne o dependență mai căldu a acestui trecut.

Convorbire consemnată c dr. Alexandru Popescu-Prahova

21 septembrie 1866 — 17 februarie 1947

Agitație politică de mare amploare, acum o sută de ani, la București. De ce? Pentru că dumnealui, principele Ferdinand, moștenitorul tronului țării, s-a îndrăgostit de domnișoara Elena Văcărescu și s-a logodit cu ea — în luna aprilie 1891. Logodna s-a făcut cu aprobarea discretă a regelui Carol I și a reginei Elisabeta. Scandalul începe însă dirijat de frunții partidelor politice. „Cum adică? Să nu mai avem o dinastie pur străină? Să fim de acord ca dinastia să fie jumătate sînge romănesc și jumătate străin? Nu! Nu! Asta înseamnă să acceptăm ca neamul Văcăreștilor să pună mina pe putere“. Pentru potolirea agitației, regele își retrage aprobarea dată. Dar regina rămîne mai departe alături de dorința principelui, amenințînd că divorțază. Iar îndrăgostitul principe amenință că se va sinucide. Pînă la urmă dorința regelui devine ordin și logodna este anulată.

Urmasa poetilor Văcărești

Cine era domnișoara Elena Văcărescu? Urmasă a poetilor Văcărești, era fiica lui Ion Văcărescu, pe care-l vom afla, mai întîi ofițer în garda Domnitorului Cuza, apoi prefect la Tîrgoviște, iar în anii 1888—1892, ministru plenipotențiar la Bruxelles, Belgrad și Ro-

„In avint cu Pegasul“

ma. În anul cînd a izbucnit „scandalul“, Elencuța — cum i se spunea în mod obișnuit — era domnișoară de onoare la Palat, favorită a reginei Elisabeta. Poetă de mare talent, era cunoscută în acel an 1891, prin scrierile pe care le publicase la Paris, în timpul studiilor de la Sorbona. Dovada certă a acestui renume: în anul 1886, cînd i-a apărut primul volum (*Les Chants d'aurore*), Academia Franceză i-a acordat un premiu. Așa se explică și faptul că regina Elisabeta — poeta Carmen Sylva — a ales-o ca domnișoară de onoare la Palat. Despre această alegere ziarele timpului scriau: „Elena Văcărescu, descendentă din una din familiile boierești cele mai vechi ale țării, este înfrumusețată prin darurile spiritului, între care un puternic talent poetic ocupă locul de frunte — așa a devenit favorita reginei“.

În exil peste hotare

Din cauza situației creată în țară — fără voia ei — Elencuța a fost silită să se autoexileze, plecînd, în vara

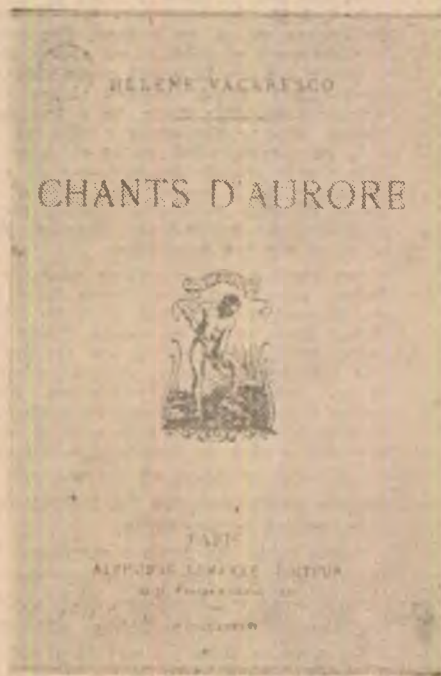
acelui an 1891, mai întîi în Italia, unde tatăl său era ministru plenipotențiar, apoi la Paris, unde s-a stabilit definitiv. Și autoritățile din România au emis, cu grijă și fără publicitate, un ordin prin care au declarat-o „persona non grata“, interzicîndu-i deci inapoierea în țară.

În cei cincizeci de ani de activitate literară și culturală, Elena Văcărescu a întrunit în jurul său numai simpatii — caz singular, la noi, unde și cele mai certe valori își găsesc, în timp, contestatari și denigratori. A contribuit, desigur, la crearea acestui fenomen și lipsa permanență a scriitoarei din mijlocul arenei interne, activitatea ei desfășurîndu-se departe de patrie. Elena Văcărescu, „poetă franceză de origină română“, cum o numesc unele enciclopedii, a fost cea mai autentică poetă română, deși și-a scris întreaga-i operă în limba franceză și, o parte, în engleză. Cunoscatore a curentelor literare franceze și engleze, participantă la dezbaterile cercurilor literare pariziene, unde avea să fie cunoscută și apreciată de cîțiva mari ai timpului: Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Anatole France, Paul Bourget, Ernest Renan, Hippolyte Taine și alții, talentata noastră compatriotă s-a afirmat, după debutul din 1886, cu alte volume de poezie și de proză, obținînd, în anul 1900, al doilea premiu al Academiei Franceze. Dintre aceste volume, *Rapsodul Dimboviței* urma să devină cel mai mare succes al poetei, fiind tradus în limbile: italiană, germană, daneză, olandeză și japoneză, răspîndindu-se astfel pe trei continente. În teatru s-a remarcat cu piesa *Cobzarul*, jucată la Paris, în premieră, și apoi, în anul 1912, la București.

În luna iunie 1927 a fost decorată cu „Legiunea de onoare“.

Elena Văcărescu a scris, cu precădere, poezii, dar opera sa cuprinde și: romane (*Le sortilege*, *Amor vincit*), eseuri, descrieri de călătorie, conferințe, traduceri de autori români în limba franceză (Eminescu, Blaga, Goga, Topirceanu, Minulescu, Vinea).

Un desen semnificativ, referitor la activitatea literară a Elenei Văcărescu, apărut în revista „*Belgia Orientului*“ — București, 9 decembrie 1904, o reprezintă pe Elencuța, „poeta care urcă pe un singur cal, favoritul ei — Pegas“.

Ediția întîii — 1886

Și Academia Română îi acordase titlul de onoare, numind-o, la 25 iunie 1925, membră de onoare.

Prima ambasadoare

Așa a fost numită, de cei care i-au cunoscut activitatea. Elena Văcărescu, prezentă pe scena politică europeană începînd din anul 1919, cînd i s-a încredințat prima misiune oficială, în cadrul delegației române la Conferința de pace ținută la Paris (ianuarie 1919). În memoriile sale, această primă ambasadoare ține să consemneze, cu sentimente patriotice, semnarea Tratatului de pace de la Versailles: „Se semnează tratatul care, după atîtea secole, aproape un mileniu de dureroasă despărțire, face să se reîntoarcă acasă copilul drag — această Transilvanie dorită de întregul neam și care, la rîndu-i, n-a trăit decît din dorul pentru noi“.

În acea lună ianuarie 1919, Elena Văcărescu a fost numită și în funcția de secretar general al Asociației Române de pe lîngă Societatea Națiunilor, funcție în care a participat la toate dezbaterile acestui înalt for politic internațional timp de două decenii. Și paralel cu această activitate a ținut conferințe, a colaborat la marile cotidiene franceze, a continuat să publice volume de poezie și de proză. În toate aceste activități Elena Văcărescu și-a manifestat dragostea pentru patria și pentru neamul său — așa cum ne-o mărturisește ea însăși, în consemnările autobiografice.

Poeta patriotă a fost, mulți ani, și delegată a României în comisia de cooperare intelectuală a Ligii Națiunilor. Să reamintim că la a șasea sesiune a acestei organizații, ținută în luna martie 1923, Elena Văcărescu (membră în comitetul de conducere) a ținut un discurs care l-a entuziasmat chiar și pe Nicolae Titulescu, acel maestru între maeștrii discursurilor, determinîndu-l să comunice la București: „Cel mai frumos discurs ținut la a șasea reuniune a fost acela al Elenei Văcărescu“.

Zece ani mai tîrziu — în 1933 — această distinsă conferențiară avea să stîrnească admirația intelectualilor întruniți la Madrid, pentru dezbaterile *Viitorului culturii*, inițiată de Societatea Națiunilor. Printre cei care au felicitat-o atunci s-au aflat și: Paul Valery, Marie Curie, Miguel de Unamuno, Paul Langevin.

La conferința „Viitorul culturii“, Madrid, 1933. Ultimul din fotografie: Paul Valery

Testament patriotic

La 15 septembrie 1945, Elena Văcărescu și-a scris testamentul, în care precizează, între altele:

„Deși am fost adusă, din cauza împrejurărilor nenorocite, să trăiesc departe de România, inima mea nu a încetat un singur moment a bate pentru dînsa. Toată activitatea mea, de aproape o jumătate de veac, a fost consacrată interesului neamului nostru, căutînd să strîngă raporturile dintre Franța și România“. Continuă apoi cu dispoziții referitoare la averea sa, pe care o lasă Academiei Române: „Cotanacul și Parcul de pe moșia Văcărești, din județul Dimbovița“.

Iar cu o lună înaintea morții sale (intervenită la 17 februarie 1947), Elena Văcărescu declara, în cadrul unui interviu dat presei pariziene, cu ocazia apariției ultimului său volum, intitulat *Mémoires sur le mode mineur*:

„Adevărata mea pasiune a rămas însă țara mea. Fără cămin, fără soț, fără copii, fără avere, trăind în exil, am început să iubesc România cu o patimă care a năpădit toate clipele vieții mele și căreia, timp de peste patruzeci de ani, i-am datorat toate emoțiile și bucuriile mele. Începînd de la 1895 nu am mai văzut, nu am mai auzit și respirat decît pentru țara mea, fără încetare“.

Avea, atunci 81 de ani. A murit cu acest dor în suflet, lăsînd în urma sa o operă care a fost și continuă a fi integrată în patrimoniul nostru literar și cultural.

Ion Munteanu

„-apucasem bine, zic, să ne duni-
rim, că toa lent major și era în capatul dor-
mitorului. Toa lent major m-a ținuș la
comandant. M-a prins dormind. Eu cre-
deam că-și bate joc de mine, de mi se
suise singele la cap. Ce are comandantul
cu mine că atunci când m-a prins mă
gard că dăduseră cu păcură și mă um-
plusem tot e acum două săptămâni iar de
atunci n-am mai făcut dar chiar nimic
doar că mă găsișe dormind. „Băi, Varla-
me — zice — ai surzit?” și-ncepe să strig
după mine. Am luat-o pe pietriș, pe
de margine, fiindcă eu nu prea bat bine
pas de defilare, iar acolo nu se preînde,
fiindcă se strică. Când urcam pe scară a
coborât Pahonțu. M-am lipit de perete. Se
grăbea, m-a lăsat în pace. Bafta mea, că
mi se lipiseră pânzele de perete. Mi-am
potcivit bascul eu stema înainte, am in-
trat. Nu cunoșteam ce să zic, că m-a trim-
is tovarășul locotenent major, că ce?
Comandantul s-a năruit puțin, însă du-
p-ai a ris. Acesta știe cind să ridă, să nu
lăcș omul să se simtă prost. Mi-a dat o
hîrtie să mă duc cu ea la magazioner,
să-mi explice el de ce e vorba și să-mi
de- ceară. „Soldat — a spus — ai de in-
deplinit o misiune importantă. Să fi la
înălțime și să faci întocmai cum ți s-a
ordonat”. Bănuiam că e ceva de cărat și
de-ai m-a luat pe mine, că m-a văzut
mai puternic. Am scurțat prin parcul
auto. Era sentinela un terist și a-ncăput
să mă someze. Eu m-am încrezut că giu-
mește. Aștia, știu eu, noaptea dorm prin
post, cu tranzistorul, ce să le mai vină
ziua să someze. I-am analizat cu frumu-
sul că am o misiune importantă despre
care mă grăbesc. Teristul, sări-i-ar rinje-
tul din gură, m-a somat din nou. Și-a bă-
gat cartuș pe țevă. L-am văzut eu cum a
tras de arcu recuperator. M-am arun-
cat la pămînt, băga-l-aș în m-ă-să de ter-
rist, ce era să fac? M-am trit cu de-a
busilea, cum se face, însă n-aveam după
ce mă piti, eram chiar în mijlocul pla-
toului. Și teristul venea binisor după mine,
cu țevă blojdită. Ii zic, că rădusisem tot,
„Dă, tovarășe terist, țevă dracului în sus,
că poate scapă” însă el se uita cruciș la
mine și la pistol și moșmondea cu stînga
însă tot încetșor. Zice „Uite-al dracului,
s-a blocat”. Eu dac-am văzut am rupt-o
la fugă în zig-zag, cu teristul de striga
ca deșteptul „Pufa: Hopa-hop pufosu!”
Hopa-hop pufosu! de parc-ar fi ei mai
grozavi că au-niște luni de armată în plus.
Toți se dau mari: e fraier pufarezu”, să
pună mina pufosu”, iote-a năibii pufa,
parcă n-o să fim și noi ca ei mai încolo.
Plutonierul de la magazie m-a luat din
scurt. Eram tot bătăcărît în praț. Mi-a dat
o cutiuță verde, ca de ceas, mă văzusem
eu la bunica-mea, și și găurită cu cuiu.
Mi-a zis: „Soldat, e prima ta misiune de
mare însemnată!” Se ținea bătos, cum
fac aștia pe mahării. Iși mîna degetul în
gură și mi-l arăta cind vorbea. Trebuia,
zice, să duc cutia la artileristi, peste oraș.
„Numai, să nu-ți deie prin mîntă să-mi
umbli la cutie”. „Păi — zic — țea pluto-
nier, dacă i-am spus o fundă...”. „Să ză-
cît, din nas. Ii fugeau ochii, unul îci altul
colo, de împleau magazia. „Fundă pe...”
Mi-a dat o hîrtie, s-o arăt dacă se ia ci-
neva de mine. M-a dus pînă la poartă și
mi-a tot spus. L-am întrebat și eu, că mă
speriam: „Toa plutonier, dar ce are...?”
S-a uitat țea pînă la mine și iar i-au pornit
ochii care-ncotro. Dup-ai a ridicat din
umeri, dîndu-mi spatele.
N-am mai ieșit în oraș de o lună ju-
mate, că atunci, pe gard, mă prinsese.
Mi-am aranjat părul sub basc. Mi-am
luat o gogoasă, să-mi țină de masă. Dup-ai
am intrat în librărie. Imi plăcea ușa,
mare, grea, unii se berbeceau s-o împin-
ga, mulți abia intrau. Am văzut bețioa-
re chinezești, de-alea care miros de care
are un gradat de la noi. I le-a dat un ter-
rist pe o carabinieră stoc. Mă scotisem
că mai bine să mă lălai desentă, la in-
tors, că e și mai fain și poate și mai pică
ceva. Însă acum era un film pe care l-au
văzut toți ăia de la mine și eu, cind m-a
prins pe gard, n-am putut să-l văd. Nu-mi
plăcea în ce mă băgasem. Și se și uita
la mine un ofițer de cu două rînduri mai
în față. Nu l-am văzut gradele, însă cred
că era mare, că avea chelie. Eu mi-aran-
jam înuta, să nu creadă că am ceva de
ascuns. Însă era alt film, ceva rusesc sau
polonez. Dansau acolo la un chef în film,
aveau niște șire, de măgele lucioase și
cind li se bateau pe piept sticlea sala de
lumină. Ofițerul se întorcea pe dată, își
pusese ochelarii pe nas și bătea lumina
în ei, imi jucau dinaintea ochilor. Mă a-
fundam în scaun, mă trăgeam de pet-
lișe, iar topăiala în draci. Apoi, pe cind
mergea un țaran noaptea pe cîmp și su-
duia pe întinerie am sters-o afară. Am
luat-o spre riu, nu mai aveam chef de
tot soțul de apevisti.
Mergeam pe cărăușia de pe mal. Era
deja vreo unspe și foarte cald. Aș fi fă-
cut și eu o baie, dar trebuia să mă gră-
besc. Așa mi-am pus în mîntă. Se vede
însă c-am alunecat, sau am vrut să mă
cuscă de praț. Mi-am scos vestonul, că
năpășeam. La mine acasă aveam rîște
locuri podite, în riu, unde ne viram chiar
sub prag, și-acolo, sub dușuială, își ve-
nea să scîncești de frig. Iar la urmă te
lua cu cald și cu toropeală. Jucam pi-
tit-impărat.
N-am mai stat să mă usuc de tot. Ve-
nea un apovist de sus, cu o tipă. Mi-am
tras repede bocanchi dar n-am avut vre-
me să mă și închid la veston și apovistul
s-a luat de mine. Nici nu l-am răspuns,
l-am scos doar hirtia. A luat-o, s-a uitat
la ea. Nici el nu zicea nimic. Dup-ai a
încăput s-o împăturască iar eu am în-
țins mîna, neștiind ce să spun. Iar el a
făcut tacticos un avion și i-a dat drumul
și a luat-o pe tipă pe după git. Eu am
rămas pironit. Avionul făcea bucle încet,

liviu papadima

ZIUA PUFOȘULUI

cind peste apă, cind peste mal, ăia du-
cîndu-se rîzind iar eu singur. Eu ba tre-
buia să mă vir în apă, ba să mă sul pe
mal, dar nu reușeam să mă mișc. Avionul
se-nvîrtea holbat tot mai jos iar eu îm-
pietream și mai rău. Pînă la urmă hirtia
a picat pe o piatră pe mal. Eram năuc
de-a binelea. Mă uitam la ștampilele mari
și grase, una rotundă, alta dreptunghi-
lară, și încă una mai subțire în colț și
înceam să-mi aduc aminte cum arăta
tipul, plutonier trebuia să fi fost, sau ma-
jor. Îl dădeam mîine comandantului la ra-
port. Ștampila rotundă. Numai că nu ține-
am mîntă o iotă decît despre tipă, iar
de el nimic. Blondă, pară înaltă, faină.
Am dat să plec și mi-am dus mîna la bu-
zunar dar cutiuța nu se simțea. Am simțit
că mi se înmoale picioarele și mă umplu
de gînduri năstrușnice. Scurte, tăioase.
Întodeauna pășesc așa, cind intru în vreo
încălțură să omoră ideile. N-am unde
să mă feresc. Acum ziceam că l-or fi trim-
is după mîng, să vadă ce învîrt, să mă
încece. Mai ziceam că l-au pus să mi-o
fure, să mă facă de ris. Poate era de-al
nostru, poate de-al lor, sau cine știe. Era
tocmit. Eu îi arătasem hirtia și m-am
dat de gol. Iar plutonierul nici măcar nu
mi-a spus nimic, poate doar se făcea că
nu știe. Fiindcă nici nu se poate spune.
Iar el mă urmărise, ziceam, încă de la
cinematograf. Acolo e lume multă, e po-
sibil că nu se vede. Am început chiar să
alerg după el și așa m-am dezmeticit. Cu-
țiuța era acolo, între niște pietre. Am
scuturat-o dar pară nu se auzea nimic.
Parcă doar un fosnăit. Gîndeam că tre-
buie să fie un ceas foarte scump și de-ai
face așa ușor. Însă nu voiam să mă uit.
Eram doar curios. Am stat așa cu cutia
în mîna, să văd dacă e bîre închisă, cum
mi s-a spus. Și dacă, mi-am zis, ce era
acolo căzuse afară prin ce pietre? Ar fi
trebuit să caut printre pietre, deși mă
grăbeam. Mă vedeam trimis cu înșotitor
înapoi la unitate. Dar nu era decît un
încel fără piatră și și rugînt pe de mar-
gină și o monedă de cînspe. Eu le-am pus
în buzunar.

De pe mal am urcat înapoi, să trec po-
dul. Imi place tare mult să mă uit de pe
pod în jos. Te duce apa dedesupt. Pe mal,
pe unde mersesem eu, venea acum o tipă
sîngură, deștel de departe, și nu știu ce
mi-a trăznit de i-am făcut semn cu mîna.
Să fi fost eu în locul ei poate ar fi fost
ea atunci în locul meu și posibil că mi-ar
fi făcut semn cu mîna. Dacă mă gîndesc,
nu mi-a făcut niciodată semn cu mîna ci-
neva de pe vreun pod. Tipa a trecut pe
sub piciorul podului, cu ochii în jos. A-
vea părul dat în părți cu cărare la mij-
loc, o bluză bej și-o fustă și sandale pe
care le ținea în mîna. Arăta fain. Am tre-
cut la cealaltă balustradă, s-o văd cind
apare din nou și la început gîndeam că
stă să-și pună sandalele dar cind am vă-
zut că tot nu trece am zis că poate aș-
teaptă să-și plece. Posibil că vroia să urce
pe pod și îi era de mînc. Credea c-o ur-
măresc, sau îi era frică să nu arunc
ceva sau să strig ceva sau să scuipe de
sus. Aș fi rămas, mi-era simpatică, dar
așa, era ca și cum m-ar fi rugat. Să plec.
Mi-am gîndit să cobor. Eu pe la mij-
locul scării m-am oprit. „Să vezi — mi-am
zis — în ce bucluc te bagi. Nici nu știi
ce să spui dacă te întreabă ce învîrt prin
oraș”. Legănam un picior peste treaptă
și cealaltă începea să mă doara, dar încu
mai zăboveam. Drept să fiu, mi-ar fi plă-
cut cumva s-o port cu vorba cît imi ve-
nea mie, fiindcă doar eu hotărăm dacă
s-o deschid m sau nu, Jos însă nu era
nimeni, posibil că se urcase pe partea
cealaltă, cît am stat eu. Acum imi părea
bine c-am lăsat o să plece.

Am trecut spre gară, puțin ostenit. În
tren se bălăbănea pe acolo, scotea abur
și praț. L-am lăsat să treacă, am trecut
cu. Dincolo mai e o crîsmă. „Hai la noi”,
dup-ai cîmpul, artileristi nici nu se văd
de aici. M-am așezat la o masă la umbră,
să-mi trag sufletul. Era zăduf, cîinii go-
geau răsturnăți în șant. Nici nu m-au
băgat în seamă, deși cîinii civilii totdea-
una se dau la militari. Mi-a zis un gradat
că și-n hînele tale te simt, chiar și sim-
băta după baie, și te mai și dau de gol
încă ești cu vreo tipă. Ați dau unitate
sînt altceva. Aveam unul bălțat, făcea
toate schimbările de noapte cu mine. Nu-
mai ce-l vedeam că ieșe din întinerie,
dup-ai o lună înainte, dispărea. Îl flu-
ieram și venea. Mi-era mult mai bine cu
el, pentru că nu știi niciodată ce mai este
în întinerie, deși n-avea ce să fie, asta
e clar, însă nu poți ști. Odată dăduse
peste broșea festoasă a comandantului.
Mascofa, cum o cheamă gradații. Am tras
o spaimă grozavă.

Am intrat să-mi iau țigări. Stăteam cu
mîna pe buzunar, vîrită pe sub veston.

Un tip din față se tot foia și se chiora
la mine. Am crezut la început că mă ia
drept altceva și voiam să-i zic să nu mă
mai confunde, însă tipul se întorcea și
iar se holba la mine, pe partea cealaltă.
Mi s-a părut că are un obraz galben,
grunjos, și unul mai negru, și că mi le
arăta pe rînd. Dar era doar lumina, am
văzut eu dup-ai, însă așa, cum făcea
fete-țete, mă infuria și mă înfricoșă. Ne-
apărat îi ziceam ceva, însă nu gaseam
cum să încep. Pînă la urmă zice el dacă
sînt de la artileristi însă i venise rîndul
și s-a întors să ceară niște bere. Și-mi
întinde și mie o bere. Eu am început să
protestez însă tipul imi împingea halba
în piept, și zîmbea, cu gura zbanghie.
M-am așezat la masă, ce era să fac scan-
dal? Tipul iar mă întreba dacă sînt de
la artileristi. M-am cam îndoit eu că ce
vrea de la mine, fiindcă pe aici toți știu
petlișele și semnele de armă. Mă uitam
cu coada ochiului către cîmp și zoream
să-mi beau berea. Numai că n-a fost bine,
fiindcă zbanghiul m-a făcut setos și-a mai
adus cite o halbă. Ce să mai fac? A-
nceput să mă-ntrebe cu ce rost prin oraș
și eu i-am zis că m-au trimis la dentist,
altceva nu mi-a dat prin mîntă pe mo-
ment. A dat să ridă. Mustăcea, parcă.
„Păi — zice — atunci n-ai voie să bei
bere”. Eu i-am zis că mă grăbesc, însă
pe asta a doua n-o puteam bea așa re-
pede, și cu tipul măsurîndu-mă din ochi,
rînjind strîmb, de parc-ar fi fost cine
știe ce. Zice „E urgent?”. Chiar așa scria
pe ștampila mică. Iși împingea mercu
halba-ntr-a mea, le hîrșia una de alta,
iar cind rîdea își freca repede nasul, în
mîntă. Eu mă cam încurcăssem, iar du-
duia mai lăsase două halbe pe masă.
Asta, tipul, mă înbăia. Cică „Așa cavale-
rist și calul să nu bea și el?”. Dup-ai
fi tot dădea zor să-l spun cum e și să
privea cind cu un ochi, cind cu altul. Eu
răsuțeam halba pe masă, nu știam ce să
zic, dar dacă am văzut că tot imi dă ghes
i-am zis că e faină, așa, ca să mă lase
în pace. Am sesizat eu că s-a cam abă-
tut. Nu-i era ușor cu mine, degeaba tot
cînta el să mă descose. Zice: „Si mie
de ce nu voiai să-mi spui, ce e secret
militar?”. Eu cind l-am văzut așa zbang-
ghiu și furios am zis că mă duc să cum-
păr țigări, că și uitasem. Însă tipul m-a
apucat de mîna și a scos dintr-ale lui.
Imi povestea că el stă chiar peste linia
de gară, că are grădina cu ciresi și cu
iepurii; că are iepurii mici și dacă nu
vreau să trec pe la el că-mi dă și mie u-
nul să-l am de dar, că are și albi, și țir-
cați, numai să-mi aleg. Vorbea repede și
nu mai rînjea și mă prinsese de mîna.
Nasul i se borcănase de tot. Eu băgasem
cealaltă mîna pe sub veston și strîngeam
cutiuța, simțind inima cum zvîcnește de-
deștept. Să fi fost vreun apovist în civil?
Mă tot munceam să-mi amintesc figura
plutonierului ăla, dar degeaba. Doar tipa,
cind și cind, imi mă răsarca prin cap.
Iar asta se ținea scări de mine, tot isco-
dlind din priviri. Mi-era frică să-mi trag
mîna afară, dar nici s-o țin în veston
pricepeam eu că nu e bine. Era totul o
învîlmășeală și cald, și-mi venea să mă
smulg și s-o i u în gona peste cîmp. Dar
dacă venea după mine? I-am zis că
vreau să mă duc puțin, cu o treabă, iar
rinjea. Zice: „Tot omul e făturlu. Fie-
care cu secretele lui, ca să zic așa”. Am
luat-o prin spatele crîsmii, așa ca să nu
fiu văzut de la mese, de-a dreptul prin
cîmp. Băusem patru-cinci halbe, nici nu
plătisem, mă împletisem, fugeam. Mi se
părea că vin tot după mine.

Am ținut-o așa o vreme pînă ce imi
dudua tot corpul de credeam că se frînge.
Cîmpul, înșotit, imi sălta în față o-
chilor, făcea valuri ca marea. Crîsmă, de-
parte, țupăia din praț în cer. Iar din pri-
viri imi ieșeau numai colack argintăți.
M-am trîntit jos și cred c-am dormit
vreun timp. Imi întepeniseră mădularele,
soarele bătea pieziș peste ochi și aveam
în ceafă o viră de durere. Am pornit în-
cet încet gîndeam să fie drumul. Era
miriste gloduroasă, mă tot împotmoleam.
Și-mi era că se face trîziu.

Prima parte din drum a mers mai bine,
că mă gîndeam. Am luat-o înții din vara
trecută, cum mă certasem, la vărurie, cu
taică-meu. Atunci primisem și ordinaul.
Taică-meu se sălta pe virturi și mă-nju-
ra. Zice: „Lasă-ți te ia, și i să-ți mî-
ninci tu deștele după noi”. Era și amă-
rit și încrunțat, dar eu știam numai una.
Imi treceam mîna pe buze și tremuram
în mine „Dă tu numel...” Imi zice am în
mîntă. Lăsasem lucrul baltă și intrasem
în întinerie.
Nu le-am mai scris alor mei de vreo

doar săptămîni. Mă gîndeam acum nea-
parat, ca să le povestesc. Numai să nu mi
deschidă aia scrisoarea, să-mi spuna că
întîlțez secrete, cum a mai pățit unul
de la noi. Dar parcă ce sa le fi scris, că
știam eu ce tac pe moment? Știam eu
la ce mă puseseră aștia? Poate după ce
ne gîndeam a-veam să mă duc și eu la
lent să-l întreb. Iar dacă-mi dau vreo
permisic pentru asta, socoteam, am să în-
teab atunci. N-or să aibă cum să nu-mi
spuna pentru ce am căpatat-o. Însă, imi
ziceam, dacă-mi spun e posibil că dup-ai
nu-mi mai dau drumul, să nu povestesc.
Încetîșsem, opintîndu-mă în toate încîl-
citurile. Mă închipuam chiar în tren, du-
cîndu-mă la ai mei. Să-l văd pe taică-meu
ce mai zice, că la plecarea nu s-a oprit
din brutulululă, parcă eu eram de vină
că mă ia. Maică-mea sîraca se pusese pe
bocit, că nu mă lasă, că n-or să vina ei
pînă la noi acasă. Parcă era după ea. Imi
lunecau ochii pe cîmp și mă gîndeam
ce-ar fi să fiu eu la fereastră și cîmpul
afară. Mă prinsesem de centură, țîșșiam
mărunt și iute cu bocancii prin giold și
uluiam ca locomotiva. Dacă voiam, mă
suțiam în tren, la gară, cu hirtie și cu
cutie în tot, cine să se ia de mine?

Am ajuns la o răsucire și-am stat pu-
țin să socotesc, nu mai știam exact în-
cotre. Numai că n-am făcut alta decît că
mă uitam în cîmp, țîntă, și mă-ntrebam
ce dracului fac eu pe moment. Că de fă-
cut nu făceam nimic, mergeam așa și mă
gîndeam. Singur îndre rapașe, unui te por-
nește, altul te oprește. Vine unul, își vira
ceva în buzunar. Apoi o hirtie, ca o pană,
fluturînd, tăcînd vîrtejuri, în sus, pînă
te dor ochii. Altul se viră în tine, par-
că-l simți pipăindu-te, să te descose, și
la ce să te descose cind n-ai tu habar
n-ai de nimic. Cind o sa mai vină vreo-
data vremea să le-o întorci? Acuma, co-
colșind-mi treburi, spama de ele, zic
lasă, am vedea mai încolo, dar mai în-
colo cind? Mai bine mă duceam după
țipa aia faină. Să știe și ea. Dacă aștia
m-au pus să duc doamne ferește ce,
vreun secret de-al comandantului, și
dup-ai se află și parcă pe ei îi trimite
în disciplinar? Și vin' altii mai deștepti,
se aploacă spre mine și mă întreabă. Și
eu ce să le răspund, că sînt și alții care
m-au văzut. Eu, am să le răspund, eu
parcă nici n-am fost acolo. Cum așa, imi
zic ei, și-i vedeam în jur, parcă ieși-
seră dintre rapașe. Dintre-ăștia cu niște
epoleți care le cădeau pe după umeri. Ei,
zic, gata, duceți-vă. Nu mai am ce să
spun. Și maică-mea „Ce-ni făcut, Varla-
me!” și taică-meu la fel. Și eu tot așa,
„Ce-am făcut?”.

M-am dus mai încolo, unde era o fin-
tîră, și m-am dat cu apă pe ochi. Și am
hotărît eu să scot cutia, măcar puțin. Iar
cind am ridicat capacul înăuntru era o
albină, mai grasă așa, care își freca pi-
cioarele tîhnt și dintr-o dată a zburat
ier eu am clămpănit cutia în sec. Imi
venea să rid și apoi mi s-a bulucit sin-
gele în cap. Iși bătuseră joc de mine?
Poate mă încercasem, de probă, că se
apropia examenul. Sau să fi fost vreo al-
bină preferată a vreunui comandant. Că
și toa lent, cind ne-am dus să-i urăm,
avea un acvariu cu peșșiori colorați pe
care-l moșmondea în fiecare zi. Sau poate
era numi un semnal, care se vorbiseră
ei înainte, că și de-asta auzisem că se
mai fac, ce și cum ar fi pentru război.
Iar eu ce fac acum, dacă lor le trebuie
musa o albină, să o pună într-un bor-
can, să se uite nătingii la ea? Mă duc la
fîntîna, mă mai spal o dată. Mă uit îm-
prejur, poate apare. Poate se întorace.
Am intrat în cîmpul de rapașe. Cine să
cum ască, ziceam, o albină de alta? Mă
tot frîng am, mă tot ridicam, ce o ciutu-
ră. Se-mplîcise deja și mi-era că se lasă
și ele să se culce. Pînă la urmă am zărit
una și m-am repezit s-o prind în pumn,
însă pînă s-o pun în cutie m-a întepat
iar eu am deschis degețele pe nevrute.
Prea departe tot n-a ajuns ea, fiindcă-mi
lăsase acul în palmă. Uram ca pruncul
și nu mă puteam ține. Nu-mi plăcea de-
loc cum se învîrteau strigătele într-aiu-
rea pe cîmp. Strigam parcă să-mi acorăș
strigătele. Dup-ai am pus cutiuța în fata
mea și o floare de rapită înăuntru, albina
să vină iar eu doar să răstorn capatul.

Amurgen. Am hotărît să prind un bon-
dar, că ăia nu înteașă, și oi vedea eu
mai încolo. Însă se făcuse seară și cind
abia am văzut unul n-am putu! să-l cu-
nose de-o albină și m-am uitat la el
cum se duce. Dup-ai mă a părut rău și
nici n-am mai găsit nimic. Habar n-a-
veam ce să fac. Aș fi rămas în cîmp pî-
nă-n zori, dar mi-era frică. Mai bine mă
duceam la artileristi, le spuneam ce pă-
țisem și să facă ăia ce cred. Că de-o al-
bină n-are ce mă o lucru să-și fie, le adu-
cîndu-mi în mîntă, că mă lase.

zbughit ceva lângă mine. M-am zgâlțit, dar m-am gândit în urmă că nu-i, precis, altceva decât un iepure.

Stimert de rumoarea de la popotă, am intrat și eu să-l văd pe soldatul recalitrant de la infanteriști. Bănuiesc că se obișnuise cu dese deschideri de ușă din partea curioșilor, fiindcă n-a dat nici un semn că ar fi simțit o prezentă străină în încăperea. Stătea jos, sprijinit de perete, cu genunchii trași spre piept, cocoșind între miini iepurele gri care își vîrșise capul și o parte din urechi sub poala vestonului. Cum soldatul nu se mișca deloc, ci stătea cu bărbia înțepenită în piept și ochii lăsați peste ghemotocul cenușiu din poală, m-am simțit de prisos și, negăsind nimic de spus sau de făcut, am ieșit încet, la fel de nebăgat în seamă.

Zoram cât puteam. Drumul era gloduros iar de văzut nu se vedea decât pe-o idee de lură. Ce, îi spuneam, am greșit, e drept, poate că dumnealui ținea mult la acea albină, poate era chiar preferata lui, dar lucrurile se mai dreg, știam eu pe un militar la atelier care se pricepea neapărat să facă o cutie fină și-i fac eu rost și de plasă, că are tata berechet. Și-i aduceam și verzeală la săptămână, fiindcă în curind or să ne grădeze și-o să mai ieșim și noi simbăta în oraș iar dacă tipul ăla oricum face rost pentru iepurii lui trec pe la el și treaba-i gata. Inșă nu-i puteam spune comandantului că dacă nu re-dă drumul fiice simbăta știu eu pe unde să sar gardul, că a doua oară nu mă mai prind. Așa că, tovarășe comandant, uitați-vă cit e de fain, și de alb, și ce mustați caraghioase are. Sint sigur că și tovarășel comandant are să-i placă. Iar dacă o să ridă de mine rid și eu și să nu mă supăr ca prostul, iar dacă tipă tac și-l las să se potolească. Iar dacă a fost numai vreun semnal, cum am mai crezut eu, atunci cu atit mai bine, vă spun eu că înăuntru era o albină și-mi dau și cuvintul, ca, adică, de ce mi-ar fi năzărit mie tocmai o albină? Și iepurele vi-l las dumneavoastră, fiindcă pentru dumneavoastră l-am luat.

Ajung tot într-un suflet la „Hai la noi” și o iau pe ulițele de lângă gară. Mă uitam prin curți, care are cireși. Se-nțărtaseră toți ciniș și făceau o hărmălaie de neînchipuit. Și nici țipenie. Abia am prins o cucoană dar cînd am întrebat-o dacă știe vreun iepurar, unul așa, un oic mai strimb, s-a uitat numai la mine și-a intrat repeztor în curte. Se-nvîrtea strada cu mine. M-am dus, gîfîind, la o ferestruică luminată și-am ciocănit. S-a auzit din spate un glas de femeie, suduind cîrele. Dup-ai a apărut cu greu o cucoană preuceașă, scîlpînd unsuros a mincare. I-am spus cu rîsuflarea tăiată dar posibil că mă bilbîsam sau nu nimeriam înțelesul fiindcă cucoana mi-a tăiat-o scurt. Zice: „Vezi-ti, dom'le, de treabă!” iar atunci l-am văzut lângă ea pe tipul de la crișmă, bălăbănindu-și capul într-o parte și-n alta. Iar pe-un obraz prindea scîlpet de lură și celălalt rîmenea vinăt, pietros. Se clătina așa, cînd spre lună cînd spre cucoană, trăgîndu-și umbra peste ea, se uita la mine inșă tăcea chitic. Zic: „Știu că aveți, și vă plătesc cit e” dar cucoanei părea că-i e peste poate să-și răstoarne capul pe spate să se uite la mine. Impietrise cu brațele încruciate, așteptînd pe semne să plec, iar el nu cortenea să se bîtîie, pîcscăindu-și tălpile în papuci. Si iarăși am stat, așteptînd și eu să se-nțimpe ceva. Dup-ai-a vorbeam și simțeam cum îmi tremură glasul tot mai nestăpînit. Zice: „Dă-i, Floarco, pe ăl cenușiu, dacă are băiatul musai nevoie. Tot omul e făptură, nu-l vezi că se pune pe bocit?” Cucoana a pornit mormăind spre fundul curții iar eu după ea. Inșă eu îl voiam pe cel alb. Cucoana țipa, eu boceam și țipam și eu iar iepurele cenușiu, atîrnat de urechi în pumnul grăsanului, se zbătea ca în ceasul morții. „Bine, zice grăsanul, țî-l dau p-ălb, dar te costă”. Și-atunci mi-am dat seama că n-aveam o lețcaie. Mi-am scormonit mult-mulț portmoneul aroi m-am ciucit biblînd orin iarbă banul pe care nu-l pierdusem. Trăgeam cu coada ochiului dar tot pica umbra tipului hîțîindu-se în sus și-n jos peste mine și nu-mi dădea pace. Cucoana se repezise să vire iepurele la loc, eu îl strîngeam de picioare și o clipă am înghețat auzindu-l cum trosnește. I-am spus atunci că dacă nu are nici atita pic de credință că îi aduc bani miine îi las livretul meu de militar, drept dovadă. Tipul a zîmbit, înclinîndu-se spre pămînt, a zis că să trec miine dimineață. Am vîrit iepurele în veston și-l țineam cu miinile pe deasupra, să nu-mi scape. Inșă el la o vreme începuse să-mi roadă cămașa. A trebuit să-l scot. Se făcuse ghemotoc și doar cînd și cînd mai tresălta în tremur. Îi zbirnia atunci spinarea ca o moriscă dină se potolea și-ncepea să-mi roadă tacticos cite un deget. Iar eu îl descopeream în răs-timpuri ca să-i văd ochii și-mi era frică să nu mă-mpiedic atunci și să-l scap. Îl simțeam ca pe-o vietate vie în palme. Așa cum pipăia el întineric cu mustățile îmi era mersul mai sigur, și-mi era și mai puțină frică. Parcă se dezgîlca un cîrcel din mine.

Seara am revenit, rușinat de propria-mi lașitate: de a nu fi făcut nimic prima oară, de a mă fi întors totuși. descumănîit, fără să știu nici ce vreau și nici ce mă îmboldește. Stătea, la fel de nerăsfător la deschiderea ușii, cu miinile strînse pe genunchi, cu privirea lăsată într-o dungi, urcînd în răs-timpuri de-a lungul muchiei dintre pereți pînă la încrengătura cu tavanul. Acolo întîrzia o vreme, nedumerită parcă, și cădea iute în lungul muchiei. În partea coaltă, înspre ușă, iepurele cenușiu amușina dunga dintre perete și pardoseală. Își împingea mustățile, botul și capul înainte și și le retrăgea pe dată cutremurat de duritatea și răceala tencuiei. M-am trezit la mijloc, tușînd,

cu o teribilă senzație de idolenie, pentru a-mi face remarcată prezența.

La artileriști m-am trezit sub un zid negru, prin care se rupeau citeva lumini. Eram sub turnul de pază al șantinei și-l auzeam scîrîind. L-am tras ușor pe iepurilă de urechi, i-am netezit blana. Bine că avea el botul umed și rece.

Am bătut să apară careva și a venit un majur și a-nceput să mă-njure că ce dau cu bocancul în poartă, ce, a făcut-o tăică-meu? Că să-i arăt biletul de voie. Eu am început să mă caut după hirtie inșă mă incurcam cu iepurele. Pînă la urmă i l-am dat lui puțin să-l țină și am scos hirtia. Majurul rămăsese simțit cu iepurele în miini. Zice: „Bine, hai că te duc eu la comandant, dar vezi c-ai cam festelut-o, ai cam întîrziat. Vezi ce faci”. Și cînd să plecăm se-nfoarce și mă întrebă că cu iepurele ăsta ce-i. „Păi, zic eu, l-am găsit pe cîmp și l-am luat”. „Bine, zice majurul, lasă-l la caporalul de serviciu și-l iei cînd pleci”. Trebuia să găsesc ceva, s-o descurc. „Păi, îi spun, mai bine-l țin cu mine, că mie-mi place tare mult și n-aș vrea să se piardă”. „Fii liniștit, ce, că are grijă caporalul să nu se piardă. Îi ordon eu, chiar acum”. Era un tip tare de treabă, mi-era dacă mai bine nu-l mirteam. „Lăsați...” zic eu, dar el „Băi soldat...” și deodată urlă și nu-l mai aud. Și mă scutură de umeri și-mi zice șuierat: „Băi soldat, țî-ai ieșit din minți, iți ordon să lași aici animalul ăsta numaidedît”. Inșă eu că nu mă mișc de aici fără iepure și-mi simțeam fața albă și să vină atunci comandantul la mine dacă așa vrea un tovarăș plutonier. Și-mi simțeam miinile grele în umeri. A luat-o înainte, iar eu mă țin după el. Se face că nu mergem împreună. Bate la ușă la comandant și-l aud zicîndu-i comandantului c-a venit un soldat obraznic cu o hirtie de liberă trecere de la infanteriști. Comandantul e un leut colonel, stă după un birou pe care e întinsă o hartă mare și cu săgeți colorate pe ea și se uită la mine așteptînd să raportez. Acuma eu nu pot să scot un cuvînt. Comandantul se uită la hirtie, la mine, iarăși la hirtie, de parc-ar fi un pendul. Îmi gilgîie furnicătura unui scințet prin gură, dar nu pot să crap buzele. Eu abia acum îmi dau seama c-am intrat cu bascul pe cap și trag de el inșă parcă-i lipit de păr. Apoi la o vreme i-am spus, deși mai mult gîfîiam de ce-mi fugiseră puterile, parcă el nu vedea? Zic: „Tovarășe colonel, permiteți să raportez, viu însărcinat într-o misiune importantă de tovarășul comandant al batalionului”. Zice că știe, că trebuia de mult să fi sosit. Arăta obosit. Fuma încet din țigară și făcea pauze mari între cuvinte. Abia șoptea. Trebuie, m-am gîndit cu spăimă, că m-a așteptat de mult. Am tras tare aer în piept, pînă mi s-au deschis coastele, și atunci vorbele au țîșnit repezite. „Tovarășe colonel, eu mă auzeam eu, raportez, am avut niște încurcături pe drum, am găsit niște dificultăți, mari încurcături, inșă eu, pînă la urmă, deși recunosc c-am greșit, asta e clar, tovarășe colonel!”

Flutura mina cu lchamite, fiindcă nu-i păsa, nu voia să aște. Zice: „Lasă asta, soldat, mă ocup eu mai incolo. Dă-ncoace cutia”. Acum eu mă aud scîrîind în gură, că de înțeles nî înțeleg o iotă. Mă aud izbîndu-șe dinții cînd și cînd. Scot cutia, năclăită în buzunarul de la piept, o șterg de marginea pantalonului și o dau. Crapă puțin capacul înspre lumină și-l închide iute la loc. Stă cu ochiul aproape rezemat în durga cutiei. Dup-ai-a iar crapă capacul și-l clămpăne la fel. Dup-ai-a scutură cutia în dreptul urechii și dup-ai-a o deschide de tot. Și-atunci începem să vorbim deodată. Eu nu prea înțeleg ce spun fiindcă urlă și icnește și-aș vrea să tac și nu reușesc. Vreau să pun iepurele pe masă inșă nu prea e loc din pricina hărții. Am să-i spun „Tovarășe comandant, este în loc acest iepure, socotiți și dumneavoastră dacă nu-i fain”. Comandantul se oprise, se uita la iepurele zgribulit inaintea unei săgeți albastre. Dup-ai-a îl văd că îl ia de urechi și-l ridică în aer și mă întrebă „Si cu iepurele ăsta ce-i?” „Tovarășe comandant, bolboroseam eu mai departe, cînd a zburat albină fiindcă era o albină în acea cutie, eu, raportez, l-am luat de la iepurar, mă înfîlîșom atunci cu el, mă gîndeam că ceva tot trebuie să aduc, mie mi-a plăcut tare mult și aș putea să-l fac și o cuscă și să vă ajut chiar eu să-l creșteți și să-l hrăniți”, și apoi am rămas așa, nemaivorbind, nemaibolmojînd, fiindcă în fața mea comandantul zgâlțîia iepurele ca apucat și iepurele zvîncea cumplit din picioare. „Ce zicea, țî-ai pierdut mințile, soldat? Armata e ograda de orătării?” Acuma eu dacă văd că se-nfurie și scutură iepurele în toate părțile zic „Tovarășe colonel, raportez, dați-mi iepurele”. Acuma comandantul scoate capul pe ușă afară și strigă plantonul în coridor să mă ducă la ofițerul de serviciu.

M-am mai întors totuși o dată. Lumina era stînsă, venea doar un fascicul de raze pe geam de la becul de afară. Rămăsese în același colț, doar că acum dormea încovrigat, sub locul unde nu-l îm-biase pesemne nimeni să lase patul de tablă din perete. Numai iepurele se foia neliniștit, fiirdu-i probabal foame. Făcea mișcări ciudate, fără nici o noimă, zvînituri de-a lungul sau împotriva pereților, alternate cu încrămeniri în care abia se deslușea tremurul blăniîi cenușii. I-aș fi adus ceva de ronțait, inșă prea era neobișnuită toată povestea ca să m-abuc să fac ceva de capul meu. M-am adresat, după lungi ezitări, ofițerului de serviciu, iar acesta a admis că să iau un soldat care să smulgă niște iarbă din fața comandamentului. De dus inșă am dus-o chiar eu. Vletacea s-a pus în fața grămezii de iarbă ca și cum ar fi fost un drept al ei incontestabil și a început să roadă cu o indiferență, o precizie și o repezitorie uluitoare. Ca toți iepurii.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Un senior al literelor române:
Radu Tudoran

Mizează, oare, în continuare Ștefan
Bănuțescu pe cartea milionarului?

O discuție despre virtuțile romanului între Nicolae Breban și Mircea Zăcutiu, ascultată cu interes de către Ion Mărgineanu

Petre Stoica — un bărbat pe umerii
căruiua stă o întregă epocă

Cine se teme de ministrul culturii,
dl. Andrei Pleșu?

Nu numai la echinocliul de toamnă, Ion Mircea și Marian Papahagi discută despre echinox

Istoria ca țipăt și ascultare (1)

Fatidicul interregn

Istoria noastră pare caracterizată de existența a trei perioade-interval sau interregn, în care fie documentele lipsesc pentru a atesta cele ce s-au petrecut în spațiul autohton, fie sint prea sărace și, deci, insuficiente, fie există dar se impun printr-o falsitate strigătoare la cer!

Nu întâmplător aceste trei perioade sint multipli sau submultipli de zece, depinde din ce parte facem socoteala. Să începem așadar cu perioada cea mai lungă, de un mileniu, care reprezintă exact intervalul de o mie de ani de la retragerea aureliană și pînă la apariția în cartea istorici a primelor cnezate și voievodate de o parte și de alta a munților. Este tocmai perioada despre care nu se știe mai nimic și în legătură cu care se pot face în continuare cele mai slobode speculații. Este perioada, blagian vorbind, anistorică, dar și supraistorică, perioada cînd am fost un popor vegetal, dar nu neapărat în sensul acreditat de celebra poezie.

Submultiplul lui o sută este o sută, deci, e vorba de un secol care nu poate fi altul decît veacul fanariot de la Brâncoveanu la Tudor, perioadă extrem de controversată, împotriva căreia s-au îndreptat amarnice vituperări, aceasta de pe pozițiile liberalismului occidental, dar în favoarea căreia s-au exprimat și străni prețurii, aceasta venind din partea convingerilor ortodox-orientale pentru care acoperămintul grecesc coborît timp de o sută de ani peste țară a reprezentat o protejare față de influențele progresismului apusean.

Submultiplul lui o sută este zece și astfel ne confruntăm cu obsedantul deceniu comunist al anilor cincizeci al acestui secol cînd, într-adevăr, s-au făcut cele mai grozave crime, crime cu atît mai grave, cu cit au fost ignorate atît în perioada dezghețului din anii șazeci, cit și în această perioadă a cărei credibilitate democratică scade tocmai din această cauză.

Iată deci care este dispoziția acestor trei intervale pe care le-am considerat fatidice interregnuri, deoarece în cuprinsul lor ceasul istoriei noastre a dat impresia că a fost oprît parcă de o mîină haină. Lucrurile, cred, stau puțin mai complicat și sint de aceea marcate de o ambiguitate interesantă. Să luăm primul interval, cel de o mie de ani. Dacii, mai mult sau mai puțin romanizați, au reprezentat mereu pentru populațiile de la sud o atracție bizară în sensul că întreg teritoriul locuit de ei părea de fapt un teritoriu nelocuit sau locuit de ființe puțin obișnuite. Afirm aceasta în virtutea unei observații a lui Herodot citată de Nicolae Densușianu în Dacia preistorică, potrivit căreia dincolo de Istru ar exista un pămînt nelocuit și infinit. Ciudată observație! Nu se insinuuă aici cel puțin parțial misterul Hiperboreii? Un pămînt nelocuit ar putea sugera și sterpiciunea, dar infinit trimite gîndul spre o altă coordonată ce depășește terestrul. Seneca citat de Iorga în primul volum din Istoria românilor, vorbește despre popoarele de la Istru ca avînd o iarnă veșnică. Firește, față de solaritatea Italiei, tot ce se afla la nord

era întunecat și înghețat, dar și aici, ca și în cazul lui Herodot, observația se înscrie în alți parametri, decît cel al simplului regim natural climateric. Iarna veșnică ar putea fi o denumire simbolică sugerînd caracterul deosebit al unor pămînturi ce nu se supuneau civilizației ingineresti romane. „Frigul” Daciei, „frigul” barbar de la nord care pînă la urmă a fost fatal romanilor poate reprezenta deci și „frigul” mileniului nostru anistoric, cînd am trăit într-o altă dimensiune decît aceea a progresului clasic. La urma urmei, faptul că bulgarii aveau prin secolul VI un țarat puternic, că nici ungurii ceva mai tîrziu nu aveau să stea mai prejos, ba dimpotrivă, că populații nomade își statorniciseră la rîndul lor puternice regate, în timp ce noi, aflați în Centrul acestei mări de torente și de cetăți, păream o grupare inocentă de transhumanți, demonstrează că pămîntul infinit al Daco-Romaniei nu exprima cituși de puțin o însușire cantitativă, ci o calitate metafizică pe care anticii o intuiseră.

Secolul XVIII este iarăși un interval de timp ciudat pe care istoricii îl privesc cu reproș sau, în cel mai fericit caz, ca pe un bizantinism întîrziat și în miniatură într-o vreme cînd ideile liberale își făceau deja loc cu destul succes. Trebuie observat un lucru: acest „hiat” din istoria noastră nu este un chip al regresului al trogloditismului în felul în care Rusia pînă la jumătatea secolului XIX a păstrat iobăgia și, în general, o stare de inapoiere care în nici un caz nu putea fi considerată... ocultare. Spun aceasta deoarece a existat tendința unor omologări false, cruzimea și lenea ruse fiind transpuse și la noi total eronat, intrucît între tirgul dimbovițean al bacșisului, cafelei și brizei de Bosfor și gubernia cntului și jegului nu poate exista absolut nici o legătură. Secolul XVIII românesc a fost de aceea o stagnare în sens de echilibru între amurgul otomanilor și insolența

Dan Stanca

bedros horasangian

Criza din Iugoslavia

Voiam să-i mărturisesc emoționat :
M-am inseris în Alianța Civică !
Am renunțat, m-am fisticit,
nici nu știu ce-am bolborosit
la rezezeală,
m-am dus acasă și-am început
să citesc un articol
despre antisemitism. Ce chestie !
Apoi am vorbit la telefon,
nu spun cu cine.
Apoi am făcut un duș.

parcă nu se termina.
Nu spun de ce.
Apoi am privit la T.V.,
am spălat niște cești de
cafea, o scrumieră, toate
miroseau urît
imi făceam singur de lucru,
noaptea se anunța lungă.
Cu zece, cincizeci, sau
poate chiar două sute de
ani în urmă imi spunea
Te iubesc, te iubesc îngrozitor !
peate așa, într-o doară,
fără să-mi dau eu
bine seama,
citeam Marcuse, Raymond
Aron, cite ceva din Scoala
de la Frankfurt și
urmăream înfrigurat
afacerea Watergate
Apoi a dispărut din
Viața mea, a plecat undeva

oarecum departe,
cu avionul, cu vaporul,
pe jos, cu dracu să mă ia
și eu am iubit-o,
am uitat unde, poate
nici nu mai are importanță.
ii mai serie din ciud in cind

Privesc cerul. O,
toamna ochilor mei,
il voalează !

GLOSSĂ

Privirea e o copie (și în același timp o parafrază) a luminii. Și cum Dumnezeu a creat lumca prin simpla instigare Să fie lumină ! — privirea pastrează ceva din forța creatoare a divinității.

Privesc aceste rînduri de pahare transparente în primele raze de lumină, privesc tava care le duce nu se știe unde, privesc pasul care le îndreaptă spre o destinație adecvată ori nu, și-mi închipui mintea acelei ființe care le ia, mai mult sau mai puțin, în considerație.

Rînduri de pahare, entități de sensibilitate, parcurgînd un drum care nu e al lor decît prin calchiera unor pași străini și-a unor sclipiri unghiulare ce implică stelele.

Privesc un tablou și simt că dincolo de granițele tabloului începe țărîa tabloului. Nota muzicală e cuprinsă-n aer precum cărbunele în pămînt, așa că a face muzică înseamnă a răscoli profund sistemul planetar.

Nu-mi pot privi atitudinea și senzațiile. Nu sint strigat de nimeni. Nici o lanternă nu-mi luminează pașii. Nici o vîloză nu-mi dezvăluie gîndurile. Nici o iubire nu-mi periclitează infinitul orb din mine.

Nu poți auzi un număr de telefon : nu ei sună. Și nici mina care formează numărul. Există numere, există minți. Întrelătirea lor produce un sunet nemăintîlnit nicăieri altundeva. În asta constă nesfîrșirea, neantul pozitiv.

Colbul unui colț de piatră se-adaugă verificării celei mai atente a faptului că piatra nu s-a sfărîmat cituși de puțin la acel colț.

Constantin Abăluță

noilor puteri ruso-prusaco-austriece care lansau imperialismul modern.

Așa cum misteriosul mileniu nu a reprezentat boicotarea istoriei, cum s-a spus de prea multe ori, ci o retragere în mit și contemplație uranică, așa și secolul fanariot a fost, la rîndul lui, o delicată supraviețuire în timpuri despuiate de grația visării. Lucrarea lui Ștefan Lemny Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc oferă elemente interesante asupra originalității acestui veac în care nici progresul, dar nici regresul nu au marcat țările române, ci staționarea prin care fiorul ortodox asociat cu estetizarea grecească au realizat un spațiu pitoresc-tradițional în care rele ca furtișagul, corupția, necinstea etc. nu au fost nici pe departe de aceeași natură catastrofic-alienantă ca haosul ce guvernă tot pe atunci regatul Franței și care a condus inevitabil la teroarea ghilotinei. Ajungem astfel în obsedantul deceniu

al anilor cincizeci ai acestui secol cînd, într-adevăr, ca printr-o răsturnare morbidă și pedepsitoare, România a cunoscut scufundarea în tenebrele dictaturii și ale intoleranței. Fiindcă istoria unui popor nu poate fi însușire lineară de evenimente, ci schemă intelectuală de cicluri, întoarceri, reveniri, transcenderi, istoria din acest deceniu a poporului român a arătat fața întunecată a celorlalte două intervale în care, cum spuneam, Răul nu a fost dominant. În schimb, în această ultimă perioadă „contururile” maligne s-au plătit din belșug. De remarcat în acest sens că, așa cum în milenii auroral ne-am îngăduit să ne detașăm de organizările statelor vecine prin sentiment supraistoric, în deceniul încă destul de apropiat am privit liberalizarea vecinilor de pe pozițiile culpabile și tiranice ale subistoriei. Se știe foarte bine că România lui Dej a fost singura țară est-europeană care a ignorat moartea lui Stalin din '53 și s-a adîncit mai mult în miștenie. Destalinizării din țările vecine la noi i-a corespuns o accentuare a opresiunii și parcă o îndobîtcire mai neagră a grosului populației. În România propaganda chibui ca la nuntă iar cronicarii plății scriau minciuna partidului. În timp ce oamenii piereau în noroiul lașității. Se observă așadar că întreaga noastră istorie, pînă în momentul de față cel puțin, se află sub zodia un i fatidic interregn care inițial ne-a fost favorabil, ca pe urmă să ne fie fatal, intrucît ceaușismul ca și minierada sint consecințe directe ale anilor cincizeci. Într-o țară care la momentul oportun ar fi știut să lupte împotriva comunismului, care pe atunci era la fel de puternic peste tot în Europa răsăriteană, nu s-ar fi putut întimpla ce s-a întimplat la noi din optzeci încoace. Mă gîndesc că acum ar trebui să urmeze ANUL, după o mie, o sută, zece ani. ANUL fatidic, fatal, decisiv pentru întremarea spirituală sau distrugerea totală a acestui popor. Cioran spunea : Istoria e făcută de plutonieri inspirați. Dar atunci poezii ce fac ? Ei nu fac nimic, ei desfac facerea altora.

Dan Stanca

lui Mircea Ivănescu.
Ea, ca și cum n-a fost.
Eu, ca și cum nu mai sint.
Am văzut-o zilele trecute
și ca un făcut
mi s-au mișcat picioarele,
recunosc, o damă bine,
părea, pentru mine cel puțin,
neschimbată. Era adevărat,
exista. Și eu la fel,
pe lingă ea.
M-am repezit s-o îmbrățișez,
cuvintele se ciocneau
unele de altele la gura mea,
ea mi-a zîmbit, mi-a pus
degetele pe buze : Tac !
Nu spune nimic ! Am oră
la Andrei Pleșu !
Și-apoi, piș-piș, a apărut
o limuzină neagră, elegantă,
cu numere puține,
ar fi trebuit s-o opresc, să-i strig
ceva „Am doar atîtea să-ți povestesc !”,
ca să nu-mi
mai poată răspunde Tac !
Nu spune nimic !, dar
n-a fost așa,
mașina s-a îndepărtat imediat .
abia am reușit să
articlez încet,
abia șoptit,
Oare cu Europa
Ce s-a întimpla ?

Duplex Galateea

S-oarta acestei galerii, de mici dimensiuni, aflată pe una dintre cele mai active artere ale Capitalei, pare să se fi limpezit în ultimele luni, în sensul opțiunii tranșante pentru actul cultural de aleasă ținută. Faptul că Uniunea Artiștilor Plastici a dat acest spațiu de expunere pe mâna generațiilor mai tinere de artiști, este un gest de justiție ce s-a lăsat cam mult așteptat. Dar, nicidecum nefiind prea târziu, iată-ne în contact cu o ofrandă artistică de foarte bună calitate. De această dată, protagoniștii sînt doi plasticieni din tabăra „necombativilor”. Adică, doi profesioniști ce nu s-au bucurat de favoruri și nici de o prea mare atenție din partea presei de specialitate pînă acum, deși ei au rezistat acestei conspirații a anonimatului văzîndu-și mai departe de treabă cu tenacitate și credință în destinul artei lor.

Cristian Pentelescu este un sculptor format la școala Clujului, care a reușit în ultimii zece-cincisprezece ani să impună pe piața artistică românească o valoroasă generație de talente, care activează în mai multe centre artistice ale țării, iar unii dintre ei își fac o

notabilă carieră peste hotare. Lucrările pe care ni le oferă azi acest artist nu sînt decît un sumar indiciu al potențialului său profesional, fapt explicabil în condițiile în care spațiul destinat creațiilor lui s-a limitat, fatalmente, la cîteva socluri de susținere a unor piese de mici dimensiuni. Cu atît mai temeinic ne apare, însă, demersul creator al sculptorului, genul fiind eminentemente dovada infailibilă a stăpînirii tehnicilor de modelaj, a proporțiilor, a finisajului expresiv.

Domină, cum este lesne de înțeles, portretul și compoziția alegorică, în care plasticitatea corpului uman este elementul polarizant. Impresionează în arta acestui sculptor distincția liniei și eleganța formelor pe care le articulează în spațiu. Cristian Pentelescu este, în optica noastră, un bun continuator al tradiției impusă pe malurile Someșului de Ladea. De fapt, el este un artist ce-și bizuie meșteșugul pe tactilitatea remarcabilă a instinctului său plastic, ceea ce îl conduce la elaborații dense și vibratile, încărcate de o sensibilitate caldă. Totul decurgînd dintr-o bine stăpînită tehnică a modelajului. Artă acestui, tînăr încă,

sculptor are o undă de cordială umanitate, transmisă aparent fără un efort deosebit, privitorului imediat. Lucrările sale au intimitate, amănunt mai puțin obișnuit la un sculptor, într-un timp caru solicită din plin viziunea monumentală. Prin această lapidară demonstrație a aptitudinilor sale de a desluși în materia stenică a bronzului sensurile expresive ale mișcării și articulării formelor în spațiu, de a le reda pulsația sensibilă doar prin cîteva elemente caracteristice de modelaj, Cristian Pentelescu se înscrie printre cei mai înzestrați și mai bine instruiți artiști din generația sa.

Pe simeze, în aceeași sală, într-o suită de aproape 20 de lucrări, Ion Delmar Atanasiu confirmă maturitatea gândirii sale plastice, soliditatea arsenalului de mijloace de expresie pe care le pune în operă și, totodată, modernitatea stilului său, în ciuda permanentei raportări la datele figurativului. Grafician de subtilă interpretare a componentelor semnificative ale realului, Ion Atanasiu introduce în sintaxele sale grafice tensiuni spirituale de aleasă speță, glosînd pe marginea evenimentelor semnificative ale locului și

timpului în care trăiește, ilustrînd conduite morale ori politice, fără a face acest lucru cu ostentație și refuzîndu-și sistematic retorica ilustrativă. Este un maestru al arabescului grafic ce narează, cu distincție și concentrată putere a percepției, istorii a omenirii în delir. O lume s'apătă de sub imperiul ritualurilor sacre, abandonată pasiunilor și aventurilor rătăcitoare. Desenul lui Atanasiu evocă, în bună parte, construcțiile grafice ale lui Kazar, dar și pe cele ale lui Octav Grigorescu — probabil doi dintre dascălii săi nemărturisiți. Dacă stilistic el aparține unei alte tendințe, spiritualmente el descinde din aceeași nobilă axă a artiștilor cerebrali și docti, cărora nu le este indiferent felul cum pun în pagină. Linie și culoare acest fascinant și dureros, totodată, amalgam de destine al lumii ce sîntem. Este semnul cel mai prețios care validează deplin potențialul creativ al acestui artist, capacitatea sa de a pune de acord o disponibilitate tehnică (profesională) foarte generoasă și mobilă cu un principiu moral vertical și inflexibil.

Corneliu Antim

muzica

Festivalul internațional „George Enescu“

II

Mercuri, 11 septembrie. Prima întîlnire cu Filarmonica din Chișinău și cu noul ei prim-dirijor Dumitru Goia. Tip de muzician sobru dar suficient de expresiv în gestică, eficient, preocupat nu „să dea” un spectacol, ci să îl facă. Rezultatul sonor a fost pe măsura calităților sale și ale programului propus — Ghenadie Ciobanu, Enescu, Brahms. Concert unitar cu trei tipuri de simfonii axate însă pe aceeași coordonată fundamentală — melodicul.

Cu Simfonia a II-a, tînărul și talentatul compozitor de la Chișinău face un nou și convingător pas în valorificarea modalului românesc într-un spirit actual și bine personalizat. Suprafețe larg texturate, economie și pregnanță a mijloacelor orchestrale, un ritm viu, „subminind” benefic puținele momente de o cam vagă poezicitate. Ocolînd sistematic spațiul (deja convențional) al post-serialiștilor (mă refer și la alte lucrări ale sale), Ghenadie Ciobanu se conturează deja ca una din „vocale” cele mai interesante, mai proaspete ale componisticii de la Chișinău.

Simfonia concertantă pentru violoncel și orchestră de Enescu, este o variantă, așa zice „rapsodică”, a redutabilului gen. „Țesătura” melodică strînsă dar

generoasă, excepționalul rafinament armonic (probat și în Octourul op. 7, lucrare tot de tinerete deci), perfecțiunea formei și originalitatea „ethosului” îmi ridică încă o dată delicata problemă a circulației valorilor românești. Ce trebuie făcut pentru ca Enescu să pătrundă (în mod real) în conștiința europenilor și nu numai a lor? Sigur, Festivalul nu este suficient. El ar trebui susținut și printr-o „politică” editorială și discografică fermă. Căci într-o civilizație tot mai „atomizată” de interese, orgolii și obsedată de „ritm”, dacă publicitate nu e, nimic nu e...

Trebuie amintit desigur și meritul reputatului violoncelist Marin Cazacu în realizarea unei partituri deloc „comode”.

Simfonia I-a de Brahms reprezintă și ea o „probă” dificilă pentru orice orchestră. Probă ce a fost trecută, precum indicația finalului, con brio. Acuratețe și consistență a pastei sonore, echilibrul partidelor orchestrale și, mai ales, pasiunea (inteligentă) a unei implicări într-un spațiu ce părea nou, neprospectat încă. Sînt sigur că Filarmonica din Chișinău va deveni un invitat obișnuit al scenelor bucureștene.

Valentin Petculescu

P.S. „Săgeata” (nu foarte ascuțită, cred), pe care am lansat-o în finalul articolului trecut a luat, din păcate (și din fuga redactării) o altă direcție. Nu domnul Vasile Donose era persoana vizată ci domnul („gospodar”) Eugen Pricope. Îmi cer scuzele de rigoare.

tele-imaginea

Mai bine mai tîrziu...

Vă uitați din cînd în cînd la emisiunea dedicată agriculturii și vieții rurale? Eu mă uit, și nu din pricina acestei rubrici.

Oricum e mult mai pasionantă decît Dallas. În Dallas totul se întîmplă cu răsturnări de situații neprevăzute. În emisiunea amintită răsturnările de situații sînt cu totul previzibile. Dar asta nu înseamnă că situațiile în cauză nu devin sau nu sînt deja dramatice. Unde la începutul acestui an am mai fost siguri și liniștiți că treburile vor merge bine în agricultură (e vorba de pariul preferat al Puterii, pentru că se părea cel mai ușor de cîștigat, iar dacă îl pierde e din vina Domnului Dumnezeu), pe la mijlocul anului am intrat la idei iar acum, la sfîrșit, sîntem făcuți K.O.

Holdele, la sfîrșitul lui august, înnegreau pe cîmp. Vina, aparentă, aparține unei banale curele de transmisie (nu e vorba de un sindicat!) care se rupe. Se rupe deoarece este suprasolicitată și supralicitată. Este suprasolicitată deoarece îngrășămintele s-au scumpit peste poate și combinatele se înecă în pîlămidă. Sînt suprasolicitate deoarece producătorul nu face față iar ceea ce este rar pe piață este scump pentru pungă.

Întrebarea este următoarea: este mai scump să importi curele bune, zdravene sau este mai scump să importi sute de mii de tone de griu de la americani, la iarnă? Este mai avantajos să importi tot felul de minuni — de la gumă de mestecat la filtre de cafea sofisticate, sînt bune și astea

dar mai necesară e pîinea, în loc să aduci buclucașele curele de transmisie? Dar asta nu-i nimic. Un mare maestru al combinațiilor în domeniul mașinilor agricole declara mai deunăzi că nu avem nevoie de tractoare de putere mică și mic tonaj, de mașini agricole de talie mică, deoarece avem îndeajuns de multe din acelea de talie mare; dacă se împarte pămîntul arabil existent la cîte tractoare mari sînt în țară, se dovedește că sînt suficiente. Logică de Ubu. Dacă se împarte toată cantitatea de apă dulce de pe Terra, inclusiv cea cuprinsă în ghețari, ea este arhisuficientă pentru irigarea tuturor suprafețelor plane de pe pămînt inclusiv a pustiului Sahara și Kalahari și atunci nu pricepem de unde e seceta asta în Sahel!

Dar ne-am grăbit. Nu e vorba de logică a la Ubu Rex. E vorba de o „șmecherie” de-a noastră, nomenclaturistă. Dacă tot avem tractoare grele de ce să mai dăm pămîntul la țărani? Ia să-l dea ei îndărăt și ce le-a mai rămas pe lîngă casă și să vedeți domnilor tovarășii ce agricultură socialistă pe cînte le ardem noi, cu cite SMA-uri avem! Cum s-ar zice dacă nu merge Mahomed la munte, merge muntele la Mahomed. Și cum să nu meargă cînd un reprezentant al țărânimii noastre conștiente declara deunăzi în prim plan „Eu am pașaport de ani și știu cum era în vremea boierilor, că mergeam în opinci și ne exploata de dimineața pînă seara. Nu mai vrem boieri, vrem să lucrăm în C.A.P.” Deci 1991—44 = 1944. Țăranul cu pricina o fi muncit pe la 5 ani, ca ilegalistii de frunte, la boierii care sîpau la canal și noi nu știm ce se petrecea sub privirea aspră dar dreaptă a tovarășei Ana. Ca să știm a venit TVR să ne spună și să ne lămurească în vara pe sfîrșite a lui 1991.

Eugen Uricaru

Din cizmar, cizmar răsare!

A fost odată un cizmar. Cizmarul se numea Vissarion Djughashvili și era de felul său din sătucul Didi-Lilo, de lângă Tbilisi, Iveria/Georgia/Gruzia, țară care avea să dea lumii pe înșiși Edvard Șevardnadze. Dar înainte să fi fost ministrul de externe, a fost Generalissimul. Iar Generalissimul era fiul unui cizmar. Finul (ideologic) al fiului de cizmar, Nicolae ot Scornicești — coincidentă! — tot cizmar...

A fost odată un cizmar. Cizmarul avea un fiu. Pe fiu îl chema Iosif (numele rusesc). Pe limba lui, însă, i se spunea Soso, rediminutivativ Soseło. La Tbilisi, unde adoma lui Creangă cel plecat la Socola, Soso plecase să se facă popă, seminarul era, de fapt, o cloacă pre-socialistă, oarecum marxistă, sigur anarhistă. Fiul cizmarului, cel cu fața ciupită de vărsat (detaliu puțin vizibil în iconografia alb-negru ulterioară, mai ales în varianta sa oficială), Soso-Soseło deci, biruit de complexe sale de provincial, ne-rus și sărac foarte, este atras — firește, nu? — de miasele fetide ale ciurmei roșii. Boală care, odată luată, nu numai că te imunizează față de „reacțiunea burgheză”, dar te și depersonalizează, te dez-naționalizează chiar. Așa se face că Soso Djughashvili, devenit complotistul Koba, se va transforma ulterior — dintr-un mărunț brigand gruzin — în înșuși țarul tuturor rușilor și ne-rușilor, patronul Internaționalei a III-a, mare-

le, temutul, atotștiutorul Stalin. Tătuca, adică. Cel mai impozant criminal al secolului. Direct responsabil de infometarea forțată a ucrainenilor în anii colectivizării agriculturii (soldată, pe lângă oribile atrocități și acte de canibalism, cu vreo trei milioane de morți), de sacrificarea conștiință în numele unui pact odios a citorva țări și provincii europene, de decapitarea intelighenției ruse în decursul a citorva decenii de crimă organizată, de deportare a întregii popoare în Siberia, înspre Oceanul Înghețat, prin Kazahstan ori acolo unde și-a înțărcat dracu' copiii, prin Extremul Orient, vinovat de asemenea, și de alte delict majore din clasa genocidului, pe care nu le mai amintim aici.

...Nu știu de ce mă încapăținez să citesc toate cărțile despre Stalin care îmi pică în mină. Figura demoniacă a satrapului, oripilantă chiar și fără colții de vampir ce — în mod absolut inexplicabil — lipsesc din portretele consacrate paranoicului, mă obsedează. Culmea e că tocmai marxistii care, într-un fel, n-au încetat nici o clipă să combată cultul rolului personalității în istorie, au impus, în regimurile pe care le-au „iedificat”, indivizi omnipotenți, cotropitori de istorie, la scară mai mare sau mai mică (să nu-l uităm pe-al nostru personaj Nicolăiță Minciună). Și, lucru cu atât mai interesant, primii care au denunțat influența malignă a acestor călăi au fost tot comuniștii,

ex-ii convertiți (nu și purificați, cred) la religia libertății dinspre chiar atrocitățile comise în numele doctrinei ce-a permis instaurarea totalitarismului.

Intr-o anumită măsură, și autorul biografiei Pelican/Penguin care mi-a prilejuit aceste reflecții amare, se înscrie în această paradigmă a celor ce s-au lepădat public de Satana Roșie. Isaac Deutscher, care, cu timpul, s-a transformat într-una din figurile proeminente ale istoriografiei britanice moderne, este, la origine, un tinăr comunist polonez, intrat în partid prin 1926. E drept, totuși, Deutscher a fost exclus din această organizație încă din 1932, consecință directă a campaniei sale „ne-ortodoxe” de discriminare a stalinismului din țara vecină. Auto-exilat la Londra, el începe să scrie pentru Economist și Observer (sub pseudonimul „Pelerinul”). După aceea, se consacră studiilor istorice de anvergură, fiind considerat unul din cei mai importanți sovietologi ai deceniilor 6—7, fiind

chiar numit profesor la Cambridge. Pe lângă Eseurile despre comunismul contemporan, proiectul său cel mai ambițios îl reprezenta o amplă lucrare dedicată troicăi întemeietorilor totalitarismului sovietic. Decesul său subit din 1967 l-a împiedicat să ducă la capăt acest demers în parte analitic și, în și mai mare parte, narativ, secțiunea dedicată lui Lenin nefiind actualizată sub formă de volum de sine stătător. Rămâne, însă, în afară de Stalin (mai multe ediții succesive, cea standard devenind, prin forța lucrurilor, cea din 1966), o impozantă trilogie consacrată lui Troțki: The Prophet Armed (1954), The Prophet Unarmed (1959), și The Prophet Outcast (1963).

Un alt motiv pentru care realmente devorez cărțile cu și despre Stalin este legat de influența sa oribilă asupra destinelor României (mai mult sau mai puțin) Mari. Și în acest volum se găsesc numeroase referiri la țara noastră — Pacea de la Versailles, stabilirea de relații cu U.R.S.S., criza de la München și efectele ei, pierderea Basarabiei, Diktatul de la Viena, războiul antisovietic, căderea în sfera de influență rusească, ocupația parțială de după 23 august '44, recuștigarea Transilvaniei, reparațiile de război pretinse de ruși ș.a.m.d. Fără a discuta aici în detaliu chestiunile respective, unele reprezentând posibile subiecte de controversă, voi spune doar că întreg domeniul relațiilor româno-sovietice m-a umplut de obidă și m-a făcut să mă enervez din nou... de la Yalta pîn' la Malta. În plus, îmi vine iar să folosesc cuvinte urite și să mă întreb: ce ne facem, oameni buni, cu faimosul tratat iliesciano-gorbaciovist?

Sînt sigur că, de undeva din secția smoolă a Iadului, unde Soso este, bineînțeles, un mare stahanovist, Generalissimul rinjește aprobator înspre Cotroceni. A fost odată un cizmar, a fost odată un activist. Și nu întimplător cel de-al doilea a introdus în jargonul politic memorabila expresie „a pune sula în coaste”...

Dan-Silviu Bocrescu

Cu ocazia apariției cărții Heidegger et les modernes, de Luc Ferry și Alain Renaut, L'Express a publicat articolul de mai jos.

Cercetînd opera lui Heidegger, Ferry și Renaut au vrut să înțeleagă de ce anumiți umaniști francezi au încă nevoie de un filosof care nu credea în umanism.

Heidegger — Gînditorul la capătul nopții, de Tzvetan Todorov

Acă, de obicei, cărțile de filosofie îi interesează numai pe profesioniști, e pentru că raportul lor cu viața umililor cetățeni nu e cu adevărat evident. De la deschiderea sezonului literar 1987, un caz pare totuși să facă excepție: focurile actualității sînt pironite asupra filosofului german Martin Heidegger. La originea dezbaterei, publicarea cărții „Heidegger și nazismul” de Victor Farias.

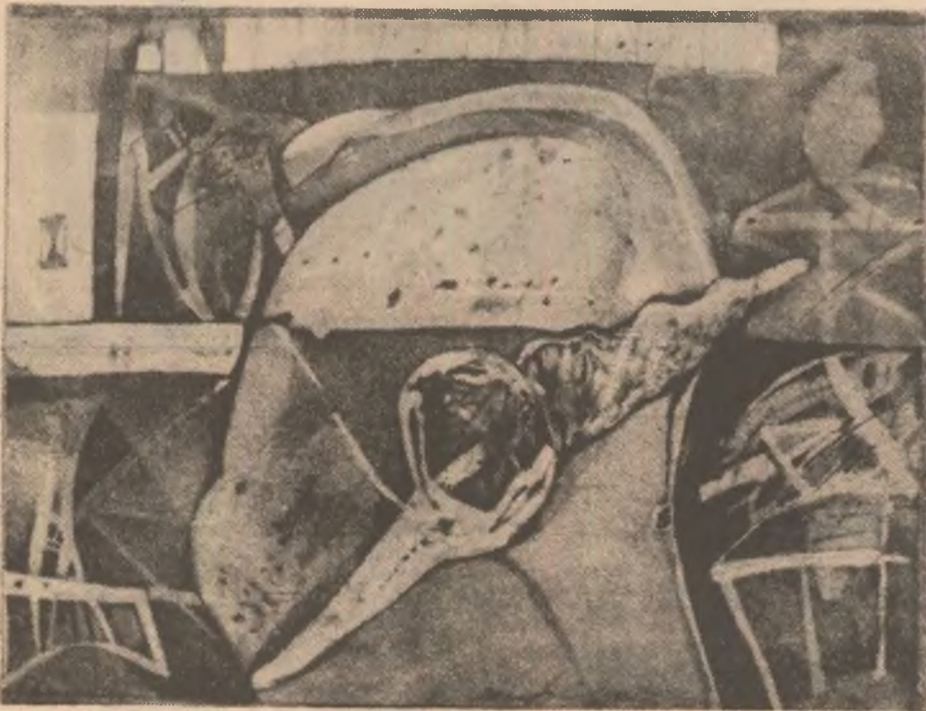
Faptele sînt simple și, prin părțile esențiale, incontestabile: Heidegger a fost un nazist mai mult sau mai puțin activ între 1933 și 1945. Această constatare n-ar fi avut nimic șocant; la urma urmelor, milioane de germani, și nu numai, erau nazisti, în acel timp — dacă Heidegger n-ar fi fost în același

timp un filosof foarte influent; cel mai important care este în Franța, la ora actuală. Întrebarea interesantă nu este așadar: Heidegger era nazist (se știe că da)? Ci care este raportul între comportamentul politic al lui Heidegger și filosofia sa?

Or, această întrebare nu primise, pînă în prezent, decît răspunsuri extreme și insuficiente. De o parte, inamicii lui Heidegger, care, tot urîndu-l, nu-l cunoșteau bine și erau gata să asimileze, pur și simplu, gîndirea sa cu ideologia nazistă. De cealaltă parte, partizanii săi, care, tot admirînd gînditorul, se obișnuiseră să minimalizeze întinderea angajamentului său politic, respingeau cu indignare sugestia că ar fi putut fi un raport între amîndouă. Mai exact, apărarea trebuia să imprumute una din următoarele trei strategii: să neghe faptele, să le admită, dar să refuze orice confruntare cu opera; să admită o apropiere — dar numai cu acea parte a filosofiei lui Heidegger care nu i-ar fi specifică și pe care ar fi moștenit-o din filosofia clasică.

În acest context, cartea lui Ferry și Renaut e o inovație. Pentru prima oară, comportamentul lui Heidegger e cercetat în raport cu gîndirea sa; și, în timp, acela al apărătorilor săi francezi. Filosofia și politica nu mai sînt, aici, despărțite. Adevăratele probleme sînt puse într-un limbaj limpede, și în același timp vibrant, cu pasiune.

În ce constă răspunsul autorilor Ferry și Renaut? Ei au ca punct de plecare existența unei relații între filosofie și politică, care nu este în întregime nici arbitrară nici strict necesară. Filosofia mea nu îmi produce actele tot atât de mecanic precum mărul dă mere. Există, totuși, legături de afinitate și de solidaritate care fac unele prezențe compatibile, pe altele nu. Instituțiile democratice (ale noastre) implică o anumită filosofie, al cărei nume, în general, este: umanism. Umanismul este

neapărat etic: el stabilește că ființele umane nu sînt sclavele determinărilor ce le străbat, ci că sînt capabile să acționeze în mod liber (prin aceasta anume sînt umane). De asemenea, umanismul este universalist: el afirmă apartenența tuturor la același gen uman, mai presus de fidelitatea noastră la o națiune sau la o clasă. Acesta e sensul profund al celor două cuvinte: „libertate” și „egalitate”, care zguduiră lumea acum două sute de ani, și duseră la întemeierea democrațiilor moderne.

Or, Heidegger a fost întotdeauna un adversar al umanismului, opunînd „seninătatea” exercițiului voinței libere, și favorizînd înrădăcinarea națională în detrimentul idealurilor universaliste. În consecință, el a fost de asemenea întotdeauna rezervat, chiar ostil, față de valorile democratice: înainte, în timpul și după angajarea sa nazistă. Aceasta nu e o consecință inevitabilă a filosofiei sale; dar el găsea în aceasta un teren propice.

Asta înseamnă că trebuie să condamnăm totul în filosofia sa? Desigur nu. Heidegger are dreptate să critice excesele lumii moderne, domnia totală a tehnicii, pericolul pe care-l reprezintă tentativa de a stăpîni, pe zi ce trece, tot mai mult natura (dacă ne gîndim numai la exploziile nucleare sau la manipulațiile genetice). Și mai trebuie să știm din ce punct de vedere e făcută analiza. Deschizînd dezbaterea, Ferry și Renaut schițează o tipologie a

criticilor modernității; același a lui Heidegger, care se face în favoarea trecutului (a unei întoarceri la tradiție), se adaugă aceea a marxiștilor, dusă în numele „viitorului radios” (al utopiei comuniste). Aceste spirite posomorite fac greșeala să arunce copilul odată cu apa din baie; ei condamnă chiar proiectul modernității, așa cum se manifestă în democrație, întemeindu-se pe excesele sau perversiunile sale. Amalgamul este atunci de rigoare; ne amintim că pentru staliniști, democrația („burgheză”) și fascismul erau același lucru; dar Heidegger, deloc mai fin, asimilează la rîndul său democrația liberală („americanismul”) societăților comuniste; și mai scandalos încă, mecanizarea agriculturii o asimilează la gărelor de exterminare (aceiași „domnie a tehnicii”)

În fața acestor critici radicale, despre care știm astăzi că ele propun un mediu mai rău decît răul (și care se află asociate respectiv stalinismului și nazismului), Ferry și Renaut schițează o altă atitudine posibilă: nu mai puțin vigilență asupra „abaterilor” de la modernitate, dar adoptînd marile sale principii. Modernitatea a trădat — adesea — promisiunile sale, a neglijat — uneori — idealul său; în chiar propriul său nume putem și trebuie să căutăm a o critica.

În românește de D. St. Rădulescu

Postul mare

În ziua în care te-ai născut
N-a murit nici un om în lume
Atunci începuse postul mare
Ziua cea mai curată din an
Mi-a spus ursitoarea.

Stau cu capul în palme
Și mă gândesc la pomii roditori
Ei mor mai repede decât pomii ceilalți
Și mă gândesc la mieii
Care iuan laptele stelelor căzătoare
Ei trăiesc mai mult decât mieii ceilalți.

Gîndul este opera fecului
Abia după ce trece văpaia
Să văd trandafirii
Și aripile verzi ale stîncilor.

Timpul nu m-a îndepărtat de copilărie
Amintirile mele
Nu sînt decât niște biserici deschise
Spre Dumnezeu — Viața
Unde încep luminile.

Neputința

Dumnezeu nu mai are puteri să stăpînească
Zace părăsit pe muntele Raiului pleșuv
A lăsat Diavolul să conducă lumea și s-o construiească
După chipul și asemănarea lui.

Dumnezeu s-a plictisit să mai facă minuni
Șade singur la masă și își numără coastele
Ingerii stau culcați la umbra pomului oprit
Și-așteaptă șerpii să le-aducă fructele cunoașterii

Dumnezeu nu mai știe să deosebească răul de bine
Privește mirat cum apele ruginesc în izvoare
Dar încă mai crede în oameni deși omul îl minte și-l înșală
Și nici o femeie nu mai vrea cu el să se cunună.

Lupii nu mai vin

Lupii nu mai vin să sperie copiii
Acum vin testele și psihiatrîi
Și-l crece ca pe ingeri la grădiniță
În totală concordanță
Cu constituția societății de consum
Categoriilor, definitivi, impersonali
Fără probleme
De ordin metafizic și sentimental
Să joace tenis în fiecare dimineață
Între orele opt și nouă
Să iubească statul și steagul
Să gîndească concret și solidar
Să creadă că și mieii au aripi
Și că doi și cu doi fac exact cit trebuie

Un ciine latră în clasă
Îi mușcă pe toți aceia
Care vor să iasă din cercul
Interesului general

Îmi beau cafeaua

Îmi beau cafeaua
Și mă gîndesc la Iosif și la frații lui

Astăzi mă simt ca toți aceia
Ce n-au avut noroc în viață
Orele mele sînt mai lungi
Decît orele timpului.

Privesc căderea unei muște
Ce și-a ars aripile
Nu oricine
Poate să zboare gîndind.

În camera mea intră mama
Să-mi ceară ziarul
Să citească pagina cu morții
La 80 de ani
Moartea e mai aproape de casă
Decît viața.

O amintire înghețată
Mi-a căzut pe buze.

Începe să mi fie frig.

Lumea la televizor

Eu n-am fost niciodată în Spania
Și nici în alta țară.
Eu stau cuminte la casa mea
Și văd la televizor lumea de afară.

Aici Natura miroase a vin și-a parfum de fin
Între om și om nu-i nici o deosebire
Soarele luminează cîntit și egal
Și îmbracă lucrurile în artă și-n iubire.

Gîndul stă culcat în iarbă și visează
Cu gizele și cu păsările laolaltă
Timpul trece. Viața oftează
Eu ascult broaștele cum cîntă lin în baltă.

Obosit de dogme

Obosit de dogme
Am venit să mă culc.

E toamnă
Și încă nu știu de ce se nasc oamenii
Să moară ori să se tirască.

Există un cer și sub Ierhuri
Acolo se întinde hotarul dintre dragoste și ură
Numai cu arcușul în mină se poate trece marea
Un opaiț perpetuu
Suge întunericul hermeneutic al privirilor

În ce să cred
Dacă nu în morții în care invie
Și-n omul care merge pe ape.

Se aude o taină în aer
E muzica
Pe care doar cei învinși o știu cîntă
Cînd vîntul devine mai tare decît vorbele.

Poesia non muori

Astăzi există în lume
Peste o sută de tone
De material exploziv pe cap de om
Cîte miligrame de poezie există
M-a întrebă un colonel
Viața se apără cu armele
Nu cu versuri de rahat.

Astăzi un fotbalist costă milioane de dolari
Cît costă un poet
M-a întrebă un director de bancă
Nu dăm credit pentru poezie
Dumnezeu ajută doar pe cei ce au.

Fericit sau nefericit
Meare omul orșicum
M-a sfătuit un psihiatru
La medicamentele finisite
Tempus dolores tua delebit

Poesia non muori.

Piticul din grădina de vară

Noapte densă ca o piatră
Cuvintele fug de cucuvele
Lupii uclă
Viața moare

Nebunia cîntă în copaci
Piticul din grădina de vară
Udă stetele.

A fi om nu mai e voie

Vîntul se întrebă

De ce
de ce
De ce

București, Iunie 1989

Geografie

România — Țară de iad cu limbă de rai
Suedia — Stîină de ingeri care mulg ghețarii
Iugoslavia — Hora inimilor zdrobite
Franța — Lumină din strugari și iubiri
Germania — Muntele unde cresc rădăcinile fulgerului
Rusia — Biserica nuda moartea trage clopotele
USA — Îmbrățișare cordială de forțe.
Spania — O poveste ca-n povesti
Italia — Vioara ce cîntă singură în aer
Anglia — Iată nuca — nu i nuca
India — Cuibul unde Nirvana face ouă
China — Ceasul unde bate ziua de miine.
Africa — Bezna unde sărăcia spune „bună dimineața”
Israel — Livadă de foc unde pasc caii apocalipsului

La Moscova ca și la Washington

lui Joseph Brodsky

La Moscova ca și la Washington
Idei optimiste în oamenii de mină
Și făgăduiesc Binele și Pacea
Portocale vesle și trandafiri aurii.

La Moscova ca și la Washington
Muncitorii nu mai luptă pentru libertatea obștească
Acum vor confortul și fericirea personală
Mor în fiecare seară de oboseală
Dar își închipuie că trăiesc
Numai pentru că se scoală
În fiecare dimineață
Și pleacă la muncă
Cu inevitabilitatea istorică
A utilității înțelese pe buze.

La Moscova ca și la Washington
Oamenii dorm cu frica sub pernă
Dar cred în progres și dragoste
Dumnezeu se vaită și singerează
Diavolul se laudă și ride
Cine are bani are de toate
Numele încrustat pe frunte
Și puterea în buzunar.

O, poeți, cecoși de lună
Pînă acum
Nici un vers n-a făcut floare
Nici la Moscova nici la Washington.

Pe noi

Pe noi să nu ne învețe nimeni cum să fim
Să nu ne poruncească nimeni cum să trăim
Să nu ne sfătuiască nimeni cum să gîndim
Noi sîntem un neam de geniu și pe toate le știm.

Noi bem cu inspirație idei fierbinți din must
Și miucăm științific în patul roz al lui Procust.
La noi umbrele crește și luminile apun
Și tot ce-i bun în lume, la noi e și mai bun.

Trecutul nostru-i alb fără nici o pată
Soarta gratuită ca o operă de artă
Viața aleargă pe străzi cu fruntea găurită
Și bea alcool să nu răcească-n ceața aurită.

La noi durerea cîntă și norii strălucesc.
Oamenii sînt slobozi : vorbesc și se-nmulțesc
Noi facem Paradisul din zel aprins fără efort
Din avinturi împlinite și gata de export.

București, iunie 1988

FRIEDRICH DÜRRENMATT

RĂZBOIUL ÎN IARNA TIBETANĂ

Să îți povestești propria viață; lucrare încercată de oricine, mereu luată de la capăt. Lucrare de înțeles în ochii mei dar tare greu de realizat. Cu cât îmbătrânești, cu atât crește dorința să întocmești bilanțul. Se apropie sfârșitul, se volatilizează sursa vieții. Pe cât se evaporă, pe atât vrei să-i dai un tipar; și dându-i un chip, îl falsifici. Așa se constituie aceste înșelătoare dări de seamă cărora le dăm numele de biografii. Sînt uneori mari opere literare — literatura universală o demonstrează — însă acest bun de preț avem tendința și din nefericire și păcatul să îl credem sincer.

Este vorba de viața mea, deci găsec de prisos să o cercetez mai de aproape. Am chiar un motiv în plus: dacă o compar cu destinul milioanei și milioanei de ființe care au trăit și trăiesc odată cu mine, care vor trăi, cînd nu voi mai fi, existența personală îmi apare atît de privilegiată că mă rușinez să o mai transfigurez prin introspecție.

Cu toate acestea scriu despre mine. Nu despre povestea vieții mele: despre povestea subiectelor mele. Sînt scriitori. În atari subiecte, oricît se exprimă gîndirea mea, deși, desigur, gîndirea mea nu se limitează doar la acestea. Rezultă că apartin reflecțiilor mele, oglinzi divers șlefuite în care se răsfrînge sufletul meu, deci trăirea mea. Printre aceste substanțe sînt cele care au intrat în scrieri ce îmi aparțin dar și cele pe care nu le-am isprăvit sau pe care nu le-am așternut pe hîrtie. Mai ales acestea, cînd schițez acum un anume tărîm contribuie să descrie traseul, geografia raționamentelor mele. Îmi revine să le calc pe urme cum adulmecî vinatul — în fapt viața mea.

Însă dacă mă plasez în punctul de pornire, tot ce a trecut în opere pune în evidență pîlmîri ce n-au fost încorporate, cele rămase în amintirea mea devenite cu trecerea timpului indistincte, ca înghițite demult. Adesea mai perșon din ele fragmente; nu mi le mai închirui aproape deloc ca un întreg; poate de asta proliferază mai abilit și iscă în mine ecoul situațiilor negliate sau irosite. Evident, scenențele cărora le-am dat glas sînt generate de trăirile mele pe cît acțiunea presupune o experiență asumată, starea de inactivitate un vis sau o clipă de îndurare. Ea împlică, așadar, la rîndul ei, o lumină și neantul luminii. Să scrii înseamnă să făptuiești; înseamnă să experimentezi la viață de o manieră directă sau mișcîndu-se după motivații uneori aparente care ne îndeamnă să scriem în acord cu dispozițiile care sînt în noi. În ce mă privește, transpunerea rămîne indirectă.

● Nu întîmplător lucrarea capitală a ultimilor ani din viața lui Friedrich Dürrenmatt se numește Stoffe (Materiale) și iarăși nu întîmplător, traducătorul versiunii originale germane, prozatorul și escistul francofon Etienne Barilier, i-a găsit un excelent complement explicativ „La Mise en oeuvre”. „Punerea în operă”. Fiind în întregul ei, aproape 300 de pagini, o amplă meditație asupra actului creator, cele trei secțiuni în care se întîlnesc povestiri, proiecte mai ambițioase și chiar eseuri despre existență, probe despre actul dramatic, actul rostirii sau despre eșecuri (versiuni abandonate de piese și proze) compun un portret, ordonează acumulările unui mare, foarte mare scriitor văzut de el însuși din interiorul propriului șantier literar.

Caracterul compozit al cărții nu-l împiedică pe cititor să surprindă o notă unificatoare în atîtezele, ascendențele sau cristalizările diverse pe care le lu-

Nu fac parte dintre scriitorii exhibiționiști; nici dintre cei care fără rușine se dezgolesc, nici dintre cei rușinoși care își ascund firea, o desenează altfel, o reconstituie sau o pritolesc. Nu mă clasez nici între acei scriitori care vă dăruiesc deplina intimitate a persoanei lor. Nu, eu sînt dintre lăcătușii și zidarii care asudă din greu să își apropie inspirația, pentru că inspirația lor este potrivnică ideilor și confesiunilor pe care aceștia le fac. Neavînd ușurința cuvintelor, trudesec din greu să stăpînesc limba. Nu fiindcă limba nu ar fi la înălțimea intențiilor: acestea se silesc să ajungă din urmă bogăția exprimării. Resursele rostirii își află locul în lumea imaginii, a viziunii, a prevorbirii, nu sînt însă reflexii propriu-zise. Nu gîndurile mele îmi constring imaginile ci invers.

Astfel, scriitura mea tinde spre ce nu sînt, deși eu nu am scris nimic care să nu releve într-un fel o experiență personală, chiar dacă e vorba de evenimente și teze uitate sau înăbușite demult. Și proiectele pe care nu le-am dus la bun sfîrșit, punctele de vedere rămase în afara cărților, sînt în legătură mai directă cu lumea mea — cu universul în care am trăit și trăiesc — decît străfulgerările filtrate, transformate, deformate, alcătuite și realcătuite ca să fie, în sfîrșit, inventariate după

minează întîlnirea cu un Dürrenmatt necunoscut. În conglomeratul de notații prevalează originalitatea concepției și claritatea liniei estetice adoptate. Dincolo de dezordinea aparentă, de oscilația între jurnal, memorialistică deglizată, publicistică sau însemnări de călătorie, artistul ne oferă, grație succesiunii planurilor, imaginea sa cea mai exactă.

Este chipul unui om de condei strălucitor, fulgurant, neastîmpărat, încăpățînat să își mărturisească gîndul pînă la capăt.

H.Z.

chipul limbii care le apropie și le dă conformitate cu realul.

De unde, importanța reacțiilor întreprinse sau neconsemnate. Dacă nu au fost consemnate, e pentru că nu au folosit limba, nu sînt încă verbale. Întrerupte, ele rămîn în stare de crochii, nu sînt, cu alte cuvinte, puse la punct. Însă, oare, ce sfîrșit nu dă loc la bănuiele? Să închei este un act de voință, o detașare; la limită este chiar o pierdere; o uitare spre care privim cu resemnare. În schimb, ce nu este încă scris, definitiv, îmi aparține. Este o simplă reflecție, o plămădire, ceva ce urmează a fi realizat și e încă o ispită ce ne încearcă. Încerc în prezent să refac sau cel puțin să schițez asamblarea acestor fonduri neatînse, incomplet tratate, a acestor petice de imaginar; voi vorbi desigur, despre epoca și experiențele cu care comunică. Încerc, prin urmare, să uit restul, să mă liberez, să lepăd de pe umerii mei o povară care, cu anii, devine tot mai grea.

Mai întii impresiile: tîrgul*) s-a constituit pe un platou înalt, acolo unde se încrucișează șoseaua Berna — Lucerna și Burgdorf — Thoun, la picioarele colinei majestuoase de la Balenbuhl, nu departe de spînzurătoarea

ce aștepta căruța cu ucigașii și răsculații condamnați de tribunalul din Schlosswil. Un pîriu străbate platoul. Cătunel și sătucele regiunii simțeau nevoia să aibă un punct de sprijin: aristocrații dezertaseră pe rînd platoul (unul dintre ultimii, beat, înghețase chiar în fața porții propriului său castel). Reședințele lor au devenit case de odihnă sau aziluri pentru bătrîni.

La răscrucea drumurilor n-a fost la început decît un han. Pe urmă, în fața lui, dar oarecum în unghi, a ființat potcovăria. Între brațele crucii, cele două spații libere au fost ocupate de o sală de spectacole și de o bîcînic. Sala a însemnat ceva: satul nostru a zămislit un maestru al scenetelor, pe nume Schmalz, cît și un autor dramatic, institutorul Gribi, ale cărui piese au intrat în repertoriul trupelor din Emmental, cu deosebire „Alpii înfloriți”, legendă în dialect berniez, cîinci acte, din care mi-a rămas o amintire vagă; pe cînd cortina cădea, un tunet răzbea pe scenă, drept care o avalanșă de stînci și ghețuri acoperca colțul de lume.

Pe drumul spre Thoun s-au așezat tipograful, negustorul de postav, măcelarul, brutarul și, în cele din urmă, s-a ridicat școala. Zidurile ei se învecinau cu fermele sătucului din apropiere, ai cărui ștengari mă băteau cînd treceam spre ore și de ai cărui cîini mă feream cu grijă. Casa de economii, parohia, biserica și cimitirul se înălțau pe o costisă între calea spre Thoun și cea ducînd spre Berna.

Dar ce a prefăcut tîrgușorul într-un adevărat centru rural, a fost apariția fabricii de lapte praf (pe vremuri mai era încă faimosul Stalden S.A.) construită pe panta rapidă ce coboară spre Burgdorf; din tot țînutul aici se aduceau laptele în bidoane; țărani, unii, cu cărucioare trase de cîini zdraveni, fermieri înstăriți în căruțe purtate de cai puternici, în fine, veniți de departe în camioane. Eram un grup care aștepta aceste camioane, cînd mai încolo, deveniram elevi la gimnaziul din Grosshöchstetten. Cînd aceste vehicule încăpătoare soseau la fabrică ne prindeam de spatele lor bicicletele pînă în virful șoselei spre Burgdorf. Ne era frică nu de poliție, reprezentată de un funcționar corpolent care ne ieșea în cale, ci de dascălul de franceză și calligrafie pe care îl poreclisem Baggel sau Hegn și ale cărui lecții ne băgaseră în sperieți, căci era un tip ce te bătea la palmă, te trăgea de nas și de păr, ironizîndu-ne cu persiflantul „bravo, savantul european!”.

Agățați unii de alții, în spatele camionului, zornînd și zdrăngănînd de atîtea bidoane goale, ne și vedeam învîțătorul ca o movilă gigantică pe care trebuia să o escaladăm. Ii atribuim o toponimie caraghioasă, grotescă, ce numea, în mintea noastră de copii, o grămadă de pietre sau ceva asemănător...

Prezentare și traducere
Henri Zalis

*) Este vorba de Konolfingen, din cantonul Berna, locul de naștere al scriitorului (n.t.r.).

BERNARD — HENRI LÉVY:

PROLOG

„Întelectualii sînt ei oare vinovați?” se întreba Sartre într-o Pleoară faimoasă. Și, în caz afirmativ, care-i crima lor? Astăzi, — au trecut cincisprezece ani de atunci. Nu mai există crimă. Nici în adevăr vreun proces. Intelectualii nu sînt nici urîți, nici ponegriți, nici măcar în mod real pedepsiți ca în epoca afacerii Dreyfus, în anii treizeci, sau în timpul războiului din Algeria. Și n-ai încotro constatînd — chiar dacă narcisismul lor trebuie să sufere — că străbat o criză moliie, estompată, chiar înăbușită.

S-o spunem, pentru a fixa ideile, o dizgrație. Un discredit. O descalificare surdă, fără cuvinte, nici motive adevărate, care fac, pentru prima oară, ca această Franța care i-a născocit, i-a purtat în slava cerului, i-a tîrît în noroi — dar totdeauna cu ferovore — nu mai știe ce să facă și să gîndească despre ei. Dacă tac, îi somează să vorbească. Vorbesc, îi somează să tacă. Tac din nou — bunăoară pentru a lu-

cra — ea vede în tăcerea lor o insuportabilă dezertare. Intelectualii au cunoscut epoci negre. Ei au purtat bătălii mult mai dramatice. Niciodată, totuși, n-au încercat un asemenea simțămînt de irealitate.

Semnul cel mai concludent al neliniștii este, bîneînțeles, neobișnuita favoare de care se bucurau, în aceeași perioadă, faimoasele „noile vedete” ale facerilor, ale cîntecului sau din lumea spectacolului. Iată oameni simpatici! Al naibii de charismatici! Iată oameni care au făcut uneori mai mult pentru onoarea timpului nostru decît cărturarii urșuzi. Trebuie oare pentru atît să-i consacrî dascăli de gîndire? Trebuie oare să le recunoști o direcție de conștiință a unu, nou stil, care, de altminteri, nu-l reclamau? Și nu-i oarecare absurditate să vezi în Franța lui Voltaire și Zola, că Renaud îl înlocuiește pe Foucault, că Tapie propune un sens vieții — sau inițiativa generoasă, dar prea simplă, a „restaurantelor de suflet” devenind prototipul angajamentelor viitoare?

În fața acestei situații ar exista —

ELOGIU INTELLECTUALILOR

existau — două atitudini posibile. Una, demagogică, ar fi fost să aplauzi, să accelerezi debandada, cu riscul de a-ți face un locușor — va rămîne totdeauna măcar unul — la parterul măscăricilor. Cealaltă, îmbrobodită, un nimic ridicol, ar conduce în a te încovoia, a te chirci în fața insultei și, sprijinit pe o „știință academică” restabilită în toate pretențiile sale, să reclami în gura mare, nu simbrii, ci titluri. Am ales, aș spune, să nu aleg nici una din cele două. Și, grijuliu de a salva șansele gîndirii în același timp cu modernitatea, am vrut mai întii să înțeleg — pentru ca pe urmă, odată apreciată amploarea crizei, cauzele, temeiurile sale — să reflectez la posibilitatea și mijloacele de a o înlătura.

Precizez, pentru toate scopurile uti-această problemă, scutiți de responsabilitate; și că înseamnă, la urma urmelor, fiind una din păreri ferme ale acestor pagini, că încerc să evaluez, fără exces de căință, dar nici cu îngăduință, partea ce au putut s-o aibă pentru propria lor degradare. Responsabilitate sau nu, totuși așa stau lucruri-

rile. Și dacă ar fi destul de zadarnic de a ne gîndi la o „restaurare” unde poporul cărturarilor, împodobit cu vehicule sale embleme, n-ar fi învățat nimic, n-ar fi citit nimic, ar fi tragice — fiind la fel pe deplin convins de aceasta — de a accepta actuala confuzie fără a reacționa.

N-aș vrea să anticipez. Dar cred că există în această dezbateri mize ce ne depășesc; cred că prezența intelectualilor într-o cetate modernă este chela democrației; și cred, altfel spus, că dacă dezastrul se confirmă, dacă nimic nu intervine să-l oprească sau să-i deturneze cursul, ar fi avut urmări funeste pentru destinul nostru al tuturor. A ne aminti că în Franța cel puțin — căci despre Franța este vorba aici — nu există exemplul unei decăderi a intelectualilor care să nu fi fost urmată, însoțită sau, cel mai adesea, anunțată și precedată de mari dezastre.

Intelighenția, zonă a furtunilor.

În românește de
Alexandru Baciu